

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Principy islámského bankovníctví

Bc. Radka Špecíková

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomiky

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Špecíková Radka

Podnikání a administrativa - k.s. Hradec Králové

Název práce

Principy islámského bankovníctví

Anglický název

Principals of islamic banking

Cíle práce

Cílem práce je provést analýzu islámského bankovníctví a jeho vliv na ekonomiku. Diplomová práce se dále zaměří na představení produktů islámského bankovníctví. Obsahem práce bude analýza islámu z pohledu institucionální ekonomie v dnešním globalizovaném světě.

Metodika

V diplomové práci budou využity deskriptivní a komparativní metody zkoumání.

Harmonogram zpracování

leden - duben 2014: příprava s studium literatury

květen - září 2014: zpracování teoretické části práce

říjen - prosinec 2013: zpracování praktické části práce

leden - březen 2015: konečné úpravy práce, závěry

Rozsah textové části

60 - 80 stran

Klíčová slova

Islám, Korán, islámské bankovníctví, šaría, islámské právo, ribá, mudáraba, mušáraka, murábaha

Doporučené zdroje informací

Ivana Hrdličková, Islámské finance jako alternativa, A.M.S.trading s.r.o., 2013, ISBN: 978-80-902419-5-4

Islám, Richard Janda, Jota, s.r.o., 2010, ISBN.978-80-7217-628-1

LUNDE, Paul. Islám. Vyd. 1. Praha : Knižní klub, 2004. 192 s. ISBN 80-242-1093-2

OSTŘANSKÝ, Bronislav. Malá encyklopedie Islámu a muslimské společnosti. Vyd. 1. Praha : Libri, 2009. 256 s. ISBN

978-80-7277-404-3

JOLANA, Volejníková; ROMANA, Provozničková. Etická východiska islámského bankovníctví. E + M. 2002, 3, s. 16-19.

Vedoucí práce

Maitah Mansoor, doc. Ing., Ph.D. et Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2015

Elektronicky schváleno dne 6.10.2014

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6.10.2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci "Principy islámského bankovníctví" vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 17. března 2015 _____

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu doc. Ing. Mansoorovi Maitahovi, Ph.D.et Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, ochotu, laskavý přístup a čas, který mi po celou dobu zpracování diplomové práce věnoval.

Principy islámského bankovníctví

Principals of islamic Banking

Souhrn

Cílem předkládané diplomové práce je analýza principů fungování islámského bankovníctví.

Na rozdíl od konvenčního bankovníctví se jedná o poměrně nové odvětví finančního trhu. Ve své práci bych ráda představila základní principy a nástroje islámského finančního systému se současnými světovými trendy, ale i jeho problémy a nedostatky. Práce detailně představuje jednotlivé produkty islámského bankovníctví, dle technik a způsobu jejich financování: sdílení zisku a ztráty a metodu přírážky. Práce se věnuje rovněž vývoji islámského bankovníctví, odlišnému pohledu na problematiku úroku, bankovnímu systému, regulaci a mezinárodním finančním institucím, charakteristice a analýze islámského bankovníctví v jednotlivých zemích EU. Závěrečná část práce je věnována zhodnocení islámského bankovníctví včetně nedostatků islámského finančníctví a možné perspektivy na světových finančních trzích.

Summary

The main purpose of this master's thesis is an analysis of Islamic banking system. This is relatively new kind of financial market. I would like to deal modern financial instruments and basic principles of Islamic banking system. I also want to analyze its problems and disadvantage. Products of Islamic banking system are examined in detail according to the method of financing, sharing profit and loss and along the method of additional charge. This thesis also devotes to development of Islamic banking, regulation and international financial institutions. Islamic banking system in EU countries is also analyzed. Final part of this thesis evaluates Islamic banking and its possible international prosperity.

Klíčová slova:

Islám, islámské právo, islámské bankovníctví, úrok, takaful, náboženské principy, sukkuk

Keywords:

Islam, islamic justice, islamic banking, interest, takaful, principals faith, sukkuk

Obsah:

1 Úvod	10
2 Cíl práce a metodologie	11
3 Historie a vznik islámského náboženství	12
3.1 Pilíře islámského náboženství.....	16
3.1.1 Vyznání víry (Šaháda)	17
3.1.2 Modlitba (Salát/Namáz).....	18
3.1.3 Almužna (Zakát, Sadaqa)	19
3.1.4 Půst (Saum, Sijám)	20
3.1.5 Pout' do Mekky (Hadždž)	20
4 Islámské právo	22
4.1 Definice a pojetí islámského práva Šari'a	22
4.2 Primární zdroje islámského práva.....	24
4.2.1 Korán	24
4.2.2 Sunna	26
4.3 Sekundární prameny islámského práva	27
4.4 Normy islámského práva	28
4.5 Fatwy	29
4.6 Figh	29
5 Islámské finančnictví	30
5.1 Základní náboženské principy islámského finančnictví	30
5.2 Zakázané transakce a způsoby obchodování	32
5.2.1 Ribá.....	32
5.2.2 Gharar	34
5.2.3 Maysir	36
6 Islámské bankovní produkty a způsoby financování	36
6.1 Produkty založené na sdílení zisku a ztráty	36
6.1.1 Mudáraba	37
6.1.2 Murábaha	40
6.1.3 Mušaraka.....	41
6.1.4 Qard Hasan	43

6.1.5 Idžára	44
6.1.6 Istisna´a	45
6.1.7 Salam	46
6.1.8 Tawarruq	46
6.1.9 Cenné papíry Sukuk	47
6.1.10 Jo´alah	49
6.1.11 Pojištění Takaful	49
6.1.12 Islámské hypotéky	50
6.1.13 Systém Hawala	52
7 Islámské bankovníctví v islámském světě.....	56
8 Islámské finančníctví v EU.....	70
8.1 Velká Británie	72
8.2 Švýcarsko	74
8.3 Německo	75
8.4 Lucembursko	76
8.5 Itálie	77
8.6 Francie	78
8.7 Islámské bankovníctví v České republice.....	78
9 Islámské finanční instituce.....	80
10 Regulace islámského bankovníctví.....	82
11 Komparace islámského a konvenčního bankovníctví.....	83
12 Konkurenceschopnost islámského bankovníctví	85
13 Závěr	86
14 Glosář pojmů.....	91
15 Seznam použité literatury	93
16 Seznam tabulek a grafů.....	97

1 Úvod

„Obáváme se toho, co neznáme“.

Alí Ibn Tálíb

Islámské bankovníctví zaznamenává v posledních letech nejen ve světě, ale také v Evropě dynamický rozvoj. Islámské finance jsou pojem, který je skloňován ve všech světových jazycích.

Islámské bankovníctví je neodmyslitelně spojeno s náboženskými principy islámu. Pokud chceme pochopit, na jakých principech je islámské bankovníctví založeno, musíme si být vědomi skutečnosti, z jaké tradice vychází a kde vzniká prostor pro jeho další rozvoj.

Na rozdíl od konvenčního bankovníctví se jedná o poměrně nové odvětví finančního trhu. V současné době činní celosvětová aktiva islámského finančníhonictví přibližně 700 miliard USD. Bankovní aktiva tvoří takřka 500 miliard USD z této částky. Akciové fondy, akcie soukromých firem, realitní fondy a islámské obligace patří mezi hlavní investiční produkty. Přibližně 300 islámských finančních institucí sídlí v 75 zemích světa. Nutno říci, že většina z nich v jihovýchodní Asii, na Blízkém východě, v Evropě například ve Velké Británii.

Islámské finančníctví funguje na principu islámského práva. Jedná se o širokou problematiku, která často přesahuje naše poznatky. Přesto je možné islámské právo analyzovat jako samostatný právní systém s celou řadou institucí a odvětví, které již nejsou natolik propojené s religiózním systémem islámu.

Hlavním rozdílem mezi konvenčními a islámskými bankami je chápání a používání úroku. Islámským termínem pro úrok je ribá, který je Koránem zakázaným nástrojem zisku. Proto byl vyvinut bankovní systém, ve kterém je úrok nahrazován podílem na zisku případně ztrátě. Zisk může být sdílen na principu metody mušáraka a mudáraba. Mimo zákazu úroku existují i jiné zásady, kterými se muslimové a jejich finanční instituce řídí. Islámské banky nesmějí financovat takové podniky, jejichž oblastí podnikání jsou tzv. haramm činnosti. Jedná se například o hazardní hry, obchod s vepřovým masem, výrobu a distribuci tabákových výrobků, výrobu alkoholu, pornografie a další činnosti.

Islámské banky se profilují jako banky, které se snaží o sociálně ekonomický rozvoj společnosti.

S ohledem na rostoucí počet muslimské populace a šíření islámských finančních produktů a služeb i mezi nemuslimskou klientelu, představuje tento sektor velký tržní potenciál. Islámské banky působí ve všech muslimských zemích, jejich aktivita se ale postupně přesouvají i mimo islámský svět. K zakládání a rozvoji těchto bank dochází i v zemích nemuslimských a to dokonce i tam, kde žije malá muslimská komunita. Příkladem zemí s rozvíjejícím se islámským bankovníctvím jsou např.: USA, Kanada a některé evropské země – Velká Británie, Německo, Francie, Lucembursko, Švýcarsko aj.

2 Cíl práce a metodologie

Cílem práce je provést analýzu fungování islámského bankovníctví a rovněž principy islámského práva a to zejména v oblasti finančních služeb. Práce je zaměřena na vysvětlení základních principů islámského bankovníctví a detailně popisuje produkty islámského finančníctví.

Při zpracování práce byly použity metody deskripce a komparace.

První část práce představí islám jako druhé největší světové náboženství, jeho historii, vznik a nejdůležitější pilíře islámského náboženství.

Druhá kapitola pojednává o problematice islámského práva. V současné době je na islámské právo veřejností nahlíženo s jistou dávkou nepochopení, která plyne z nevědomosti. Proto se tato část práce zaměřuje na podrobné charakterizování islámského práva, jeho vznikem, prameny a oblastmi, které upravuje. Dále je v této kapitole pojednáno o normách islámského práva, islámské právní vědě fiqh a školách islámské jurisprudence.

Třetí kapitola je věnována charakteristice islámského finančníctví. Popsány jsou zde základní náboženské principy islámského finančníctví a detailně vyspecifikovány jednotlivé bankovní produkty a techniky, na základě kterých fungují, které islámské banky využívají při svém financování. Jedna z podkapitol je věnována i islámskému

pojišťovnictví. Část práce se věnuje vymezení rozdílů mezi islámskými a konvenčními bankovními systémy.

Čtvrtá kapitola představí země islámského světa a jejich finanční centra.

Závěrečná kapitola je věnována islámskému finančnictví v zemích Evropské unie. Jsou zde specifikovány mezinárodní islámské banky, které nabízejí své služby v jednotlivých státech. Samostatná podkapitola je věnována nabídce islámských finančních služeb a produktů v České republice. Diplomová práce je zakončena hodnocením islámského finančnictví, ve kterém je nastíněna otázka možných perspektiv, nedostatků a možných rizik.

3 Historie a vznik islámského náboženství

Islám je opředen řadou mýtů a tajemství. Jen málokteré slovo vyvolává v lidech tolik zvědavosti i obav, jako právě islám. Velmi často i proto, že se jedná o něco, co vlastně neznáme.

Islám je nejmladším z monoteistických světových náboženství. Na světě žije asi 1,5 miliardy muslimů, kteří žijí v 210 zemích celého světa a hlásí se k tomuto náboženství, což představuje přibližně 21% celkové světové populace. Je po křesťanství, ke kterému se hlásí přibližně 2,2 miliardy věřících, druhým nejrozšířenějším náboženstvím světa a patří mezi ty neprogresivnější.

Muslimové patří mezi nejrychleji rostoucí komunitu na světě, jejich geografické vymezení je poněkud komplikovanější. Obecně se dá říci, že nejvíce muslimů žije v Asii, jedná se o 25% všech obyvatel. Mezi nejlidnatější státy patří Indonésie a Indie.

Podobně jako je tomu v judaismu a křesťanství, je i islám založen na víře v jediného Boha, Alláha. Islám v překladu znamená „odevzdání se do vůle Boží“, ten kdo se odevzdává do vůle Boží, je muslim.

Muslimové věří, že tuto Boží vůli zvěstovali lidem proroci. Islám časově navazuje na židovskou a částečně i křesťanskou tradici. Dalším společným znakem s judaismem a křesťanstvím je skutečnost, že i islám patří mezi „náboženství knihy“. Muslimové věří, že se jim Bůh zjevuje prostřednictvím znamení. Pro muslimy je nejpodstatnější imám, víra

v jednoho Boha, jeho proroky a jejich poselství. Stoupenci islámu věří v poslední soud a v ráj pro bohabojné. Islám převzal ze starších náboženství víru v anděly. Úcta je projevována archandělovi Gabrielovi, který pomáhal Muhammadovi.

Islám se stal státním náboženstvím téměř ve všech arabských zemích, mimo Libanonu. Dále se stal státním náboženstvím v Bangladéši, Indonésii, Iránu a Pákistánu. Silnou pozici si islám vybudoval i v Africe, kde muslimové tvoří 40% všech obyvatel. V Evropě žije 25 miliónů muslimů. Početně nejvýznamnější komunita muslimů žije ve Francii, Německu a Velké Británii. V Americe a Austrálii má islám minimální vliv.

Kořeny islámského náboženství sahají do doby 7. stolení našeho letopočtu na území dnešní Saudské Arábie. Obchodníkovi Muhammadovi z rodu Hášimovců v této době Bůh poprvé seslal zjevení, která poté Muhammad interpretoval veřejnosti.

Podle tradičních islámských zdrojů se Muhammad narodil v Mekce v „roce slona“, což odpovídá roku 570 n.l. Jeho otec Abdulláh a matka Amína pocházeli z rodu Banú Hašim, větve mocného kmene Kurajšovců, který vládl v Mekce a střežil nejposvátnější svatyni Ka'ba.

Jelikož Muhammadův otec Abdulláh zemřel ještě před jeho narozením, zažíval Muhammed jako dítě četná příkoří. Jako dítě byl vyslán do pouště, což byl tehdy běžný zvyk všech významných arabských rodů. V poušti poznal hodnoty jako sebekázeň, ušlechtilost a svobodu. Pobyt na poušti poskytoval příležitost zdokonalit se v řečnickém umění prostřednictvím kontaktu s beduíny, kteří hovořili výmluvnou arabštinou. Takovéto pouto s pouští, její čistotou a klidem obnovovali obyvatelé měst v každé generaci. Když bylo Muhammadovi šest let, zemřela i jeho matka. Osirelého chlapce pak vychovával jeho dědeček Abd-al-Muttalib, který zemřel dva roky po smrti matky. Muhammada si poté vzal k sobě Abú Tálíb, jeho strýc a otec Muhammadova bratrance Alího. Za tuto laskavost se Muhammad později odvděčil tím, že Alího přijal do své domácnosti a dal mu za ženu svou dceru Fátimu.¹

Obyvatelé Mekky si velmi vážili jeho smyslu pro slušnost a spravedlnost, že za ním často chodili, aby soudil jejich spory a nazývali ho Al-Amín „Důvěryhodný“. Ve věku 25 let dostal Muhammad nabídku k sňatku od bohaté ženy z Mekky jménem Chadídža bint al-Chuwajlid. Přestože byla o patnáct let starší, Muhhamed nabídku přijal. Samotná Chadídža

¹ISLÁM. *Encyklopedie Britannica*. nakl. JOTA, s.r.o., 2010 ISBN 978-80-7217-628-1. str. 29.

patří k hlavním islámským světicím a spolu s Fátimou hraje velmi důležitou roli v islámské zbožnosti a v eschatologických událostech souvisejících s duší ženy.²

Muhammad často odjížděl z města do pouště, kde se modlil a meditoval. Během Ramadánu (devátý měsíc islámského kalendáře) roku 610 se Muhammadovi zjevil v podobě člověka archanděl Gabriel, vyzval ho, aby „recitoval“. Archanděl Gabriel postupně předal Muhammadovi všechny koránské verše v období mezi lety 610-632. Zjevené verše nadiktoval svým písařům a skupinám „zapamatovávačů“ (pověřeni pamatovat si Korán zpaměti a zachovávat jej v ústní podobě). Pravidelně kontroloval správnost obou forem.³

Své poselství kázal nejdříve členům své rodiny, poté několika přátelům, tři roky po prvním zjevení i široké veřejnosti. Tato skupina se stala centrem, z něhož se islám rozrůstal do širších kruhů.

Muhammadovým cílem bylo získat na svou stranu masu lidí, která by se přidala k nové víře. Chtěl změnit společenskou hierarchii, zažitě tradice, zvyky a celkový způsob chápání světa. I přesto, že tehdejší arabská společnost byla na vrcholu své největší slávy a nový způsob víry reflektoval potřebu radikálních společenských změn, nešlo původní společenský řád naprosto ignorovat.

Islám byl již od začátku prezentován jako kolektivní náboženství a ne jako víra, která by prosazovala individualismus. Muhammad ve svém poselství vyzýval k uctívání jediného Boha – Alláha. Věřící si měli být rovni, bez ohledu na majetek, pohlaví či barvu pleti. Ženám a sociálně slabým byla přislíbena zvláštní práva a jistoty. Majetkové a trestní právo se mělo změnit v souladu s islámským náboženstvím a tím přispět k daleko větší společenské harmonii.⁴ To se přestalo líbit vládnoucímu rodu Kurajšovců, kteří se snažili pomocí perzekučních prostředků Muhammadův vliv na komunitu omezit. Samotný prorok byl označen za lháře, podvodníka a čaroděje. Mezníkem islámského náboženství se stal rok 622-623 – takzvaná Hidžra. Muhammad odešel z Mekky a společně se skupinou svých nejvěrnějších přívrženců odešel do osady Jathrib, dnešní Medíny. Působil zde jako soudce znepřátelených kmenů a zároveň dál prohluboval svou „misijní“ činnost. Muhammadovo

² ISLÁM. *Encyklopedie Britannica*. nakl. JOTA, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7217-628-1. str. 32.

³ ISLÁM. *Malá moderní encyklopedie*. Brno: KMa s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7309-499-7. str. 12

⁴ HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 26.

působení v Medíně přineslo uznání nejen u vážených myslitelů, ale také u většiny vzdělaných obyvatel. Počet věřících značně narůstal. Povědomí o Muhammadovi jako o Božím poslovi, který disponuje nadpřirozenou silou a schopnostmi, se velmi rychle šířilo. Problémy v komunitě věřících se řešily na základě rozhodnutí, činů a proslovů Muhammada, neboť jedině on promlouval s Alláhem.⁵ Stejně jako během své působnosti v Mekce, i v Medíně Muhammad kladl silný důraz na kmenovou pospolitost, která byla prvotním předpokladem pro vznik ummy⁶.

Islám se prorokovými ústy vymezil vůči dvěma starším monoteistickým náboženstvím – judaismu a křesťanství. Tato náboženství byla považována za prospěšná, ale zároveň za nedomyšlená a nedokonalá. Muhammad dále definoval postavení islámu a specifikoval islámsko-křesťanské vztahy. Sám sebe prohlásil za posledního a zároveň nejvyššího proroka. V době, kdy sílilo postavení Medíny v obchodní a duchovní rovině, byl Muhammadovi udělen z rukou Mekkánců status rovnoprávného partnera s cílem vykonat umru, tj. malou pout'.⁷ V následujících letech islám stále expandoval. Po smrti proroka v roce 632 jeho učenci srovnali všechny písemné i ústní verze Koránu. Byla uznána verze zachovaná nejmladším Muhammadovým sekretářem Zajdem ibn Sábitem⁸. Takto vznikly ucelené sbírky hadíthy, které jsou v dnešní době považovány za jedny z nejvýznamnějších písemností islámu.

Muslimské náboženství se vyznačuje vzájemným propojením tří projevů, které spolu velmi úzce souvisí: „**din**“ náboženství

„**daula**“ způsob a systém vlády

„**dunjá**“ každodenní život muslima

Posvátným písmem Islámu je Korán. Korán je rozdělen na 114 kapitol, kterým říkáme súry. Každá súra obsahuje menší celky, kterým říkáme ája (znamení, zázrak, potvrzení) neboli verš. Kniha je rozdělena do čtyř období: První mekkánské období, Druhé mekkánské období, Třetí mekkánské období a medínské období.

⁵ POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 58.

⁶ Umma –komunita, národ

⁷ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 20.

⁸ ISLÁM. *Malá moderní encyklopedie*. Brno: KMa s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7309-499-7. str. 12

3.1 Pilíře islámského náboženství

Šaháda – vyznání víry

Salát – rituální modlitba

Zakát – almužna

Saum – půst v měsíci Ramadánu

Hadždž – pouť do Mekky

Islámské náboženství ve vztahu člověka k Bohu je všeobecně ustanoveno převážně na náboženské odpovědnosti, jde o náboženské povinnosti v užším slova smyslu.⁹ Zásadní význam zde má pět povinností, které se souhrnně nazývají Pět sloupů nebo také Pět pilířů náboženství. Mezi ně patří: vyznání víry (*šaháda*), modlitba (*salát*), náboženská daň/almužna (*zakát*), půst v měsíci ramadánu (*sawm*) a pouť do Mekky (*hadždž*). Pro správné provedení některých z těchto povinností, je nutné provedení rituální očisty (*tahary*).

Vedle zmíněných pilířů lze k povinnostem muslima řadit také další povinnosti a záležitosti náboženského charakteru (odívání, konzumace zakázaných pokrmů a nápojů, otázky lovu a usmrcování zvířat).

Islám příkládá velkou vážnost čistotě a její pojetí islámští učenci rozebírají až do těch nejmenších detailů. Jde o čistotu tělesnou, morální a rituální. Tahara sice nepatří mezi pilíře, ale tvoří důležitý předpoklad pro platnost např. modlitby a hadždže. Opakem čistoty je tzv. poskvrnění, které se z teologického hlediska dělí na hmotné a mentální. Z pohledu práva se poskvrnění člení na věcné a náboženské, nebo také na těžké (džanába) a lehké (hadath). K těžkému poskvrnění dochází pohlavním stykem a vyměšováním spermatu, u ženy je to menstruace a šestinedělí.¹⁰ Význam tahary pramení ze skutečnosti, že povinnost čistoty a návod k jejímu dosažení se opírá přímo o text Koránu (viz 5:6).¹¹ Lehké znečistění přivodí kontakt s nečistou věcí. Mezi nečisté věci (nadžiš) se řadí: nečistá

⁹KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 91.

¹⁰KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 93.

¹¹HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 601.

zvířata (vepři, psi), víno, lihoviny, zdechliny, výkaly, krev, hnis, zvratky, a mléko nejedlých zvířat. Ve výčtu nečistých věcí se některé právní školy názorově odlišují.

Ve stavu lehkého znečištění je věřícím zakázáno se modlit a dotýkat se Koránu. Ve stavu těžkého znečištění se věřící mimo jiné nesmí zdržovat v mešitě nebo přednášet verše z Koránu.¹²

Stav znečištění se odstraňuje očistným omytím, které je podle závažnosti poskvrnění rovněž dvojího typu. Velké znečištění odstraní pouze ghusl (tzn. koupel nebo omytí celého těla a vypláchnutím úst a nozder). Očišťování se opírá přímo o autoritu Koránu.

Většina mešit je vybavena umývárny, aby se věřící před modlitbou mohli rituálně očistit. Voda platí za čistou. Není-li k dispozici voda, je možné očistu provést jemným pískem nebo prachem. Muslim si jím jen krátce přetře obličej a celé ruce.¹³ Očista by se neměla omezovat pouze na fyzickou stránku člověka, ale měla by jí předcházet i zbožná předsevzetí (nija) spolu s myšlenky na Boha – má tak jít zároveň o očistu srdce a ducha.¹⁴

3.1.1 Vyznání víry - Šaháda

Jedním z nejdůležitějších pilířů islámu je šaháda. Jedná se o verbální vyjádření příslušnosti k islámu a odevzdání se do vůle Boží.

Vyznání:

„(Vyznávám, že) není boha kromě Boha a Muhammad je Posel Boží“, se skládá ze dvou pasáží Koránu. První část tvoří „odmítnutí“ (*nafi*) - popírá existenci jiného Boha, a „ujištění“ (*itbát*), že je pouze „Bůh“. Druhá část poukazuje na Muhammadovo prorocké poslání, čímž zahrnuje víru ve zjevený Korán. Toto vyznání řadí islám mezi monoteistická náboženství.

Ten, kdo šahádu pronese, se stává muslimem. Je důležité upozornit na skutečnost, že islám sám o sobě odmítá vynucené konverze.¹⁵ V současné praxi se šaháda pronáší zpravidla

¹²KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 93.

¹³KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 99.

¹⁴KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 94.

¹⁵KŘÍKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990.

Pyramida ISBN 80-7038-012-8. str. 15.

před významným islámským činitelem. Přistoupení k islámu lze provést pronesením šahády před dvěma svědky a pořídit z toho aktu úřední zápis.

Vyznání je neodmyslitelnou součástí života věřících. Povinnost vyznávat víru plní muslim při každodenních modlitbách, které šahádu obsahují. Vyznání se má šeptat do ucha novorozenému dítěti a také vyslovovat při loučení se zesnulým. Podle šari'í ji má každý muslim vyslovit jako poslední slova před smrtí.

3.1.2 Rituální modlitba - Salát

Druhý pilíř se týká povinných modliteb, které se vykonávají pětkrát denně.

Modlitba patří mezi hlavní a každodenní povinnost muslima. Právo hodnotí zanedbávání modlitby jako odklon od víry.¹⁶ Salát nemůže být spojován se snahou vyprosit si od Boha cokoli jiného než správné vedení. Prosebnou modlitbu označuje islám jako duá.¹⁷ Je čistě soukromým projevem a nevztahují se na ní žádná pravidla.

Závaznou povinností vůči Bohu je modlitba salát. Je prováděna vždy v arabštině.¹⁸ Modlitba je povinná pro všechny muslimy, kteří dosáhli dospělosti (resp. puberty), a kteří jsou duševně zdraví. Nemocným je tolerována snazší varianta modlitby, kdy si nemocný pohyby přizpůsobí svému zdravotnímu stavu. Ve výjimečných případech lze modlitbu prominout a to za předpokladu, že si věřící musí po uzdravení modlitbu nahradit.

Pro vykonání modlitby musí být splněny stanovené podmínky (šurút): čistota těla, čistota místa, patřičné oblečení, správný modlitební směr, znalost časů modliteb a zbožné předsevzetí.¹⁹

Vhodné místo k vykonání modlitby je místo, které nebylo znečištěno krví, menstrující ženou nebo zvířetem.²⁰ Pro vhodné oblečení platí pravidlo, že je třeba zahalit nahotu. Nahotou je u muže bráno vše mezi břichem a koleny. Ženy by měly mít zahalené celé tělo mimo obličej a rukou od zápěstí. Tímto tvrzením je dle názorů mnoha učenců dána i

¹⁶KŘIKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. Pyramida. ISBN 80-7038-012-8. str. 70.

¹⁷KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 96.

¹⁸POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 102.

¹⁹KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7021-925-6. str. 96.

²⁰KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., ISBN 978-80-7021-925-6. str. 97.

norma, podle které by se ženy měly zahalovat. Předpisy šari'í nejsou ovšem v tomto ohledu jednotné. Silný vliv na otázku zahalování žen má místní zvykové právo, převládající právní směr a také tradice.²¹

Muslimové se modlí směrem k Mekce. Směr k Mekce (gibla) je v mešitách zdůrazněn výklenkem zvaným mihráb.

Čas modliteb awgát, mawágít je zmíněn již v Koránu. Přesný počet denních modliteb spolu s jejich časovým rozvržením byl určen prorokem Muhammadem a jeho čtyřmi zástupci – chalífy.²² Podle sunnitských právních škol je pro věřícího povinností modlit se pětkrát denně. První modlitba je již za úsvitu (salát al-fadžr, salát as-subh), následuje modlitba polední (salát az-zuhr), odpolední (salát al-asr), modlitba při západu slunce (salát al-maghrib) a noční modlitba (salát al-išá). Jestliže modlitbu věřící z nějakého důvodu zmešká, má za povinnost dodatečně jí nahradit. Začátek modlitby je vždy oznamován muezzinem voláním *adhánu*.²³

3.1.3 Almužna - Zakát

Zakát je formou náboženské daně či povinné almužny, která je určena na obecně prospěšné či dobročinné účely. Almužna je v islámském právu chápána jako vrácení části majetku. Podle šari'í má almužnu odvádět každý dospělý muslim, jehož majetek přesahuje zákonem stanovené minimum. Almužna se nevztahuje na otroky, jinověrce, tělesně a duševně postižení a děti. Almužna se odvádí ke konci lunárního roku z devíti druhů naturálií (jako jsou vypěstované plodiny, zvířata, zlato, stříbro apod.) a také peněz. Zakát je možné dát přímo těm, kterým má pomoci. Preferovanějším postupem je odevzdat almužnu příslušným úřadům, které ji přerozdělí dle svého uvážení. Zakát splynul s odvodem státních daní, a proto částečně pozbyl smyslu charitativní pomoci.²⁴ Dnes je povinnost platit almužnu transformována do placení daně, která je odváděna státu.²⁵

²¹POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 102.

²²POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 102.

²³KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., ISBN 978-80-7021-925-6. str. 100.

²⁴KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., ISBN 978-80-7021-925-6. str. 105.

²⁵POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 105.

3.1.4 Půst - Saum

Třicetidenní půst je vykonáván v měsíci Ramadánu. Muhammad zavedl saum v Medíně na jaře roku 624 namísto jednodenního půstu, který připomíná starý židovský zvyk.²⁶

V Koránu je o půstu napsáno: *„Vy, kteří věříte, předepsán vám je půst, tak jako byl již předepsán těm, kdož před vámi byli – snad budete bohabojní!“*²⁷

*„Postním měsícem je měsíc Ramadán, v němž Korán byl seslán jako vedení správné pro lidi a jako vysvětlení tohoto vedení i jako spásné rozlišení. Kdo z vás spatří na vlastní oči měsíc, nechť se postí! Ten z vás, kdo je nemocen nebo na cestách, nechť postí se stejný počet dní později; Bůh si přeje vám to usnadnit a nechce na vás obtížné. Dodržujte plně tento počet a chvalte Boha za to, že správně vás vede – snad budete vděční!“*²⁸

Od východu do západu slunce je zakázáno jíst, pít a dodržovat sexuální zdrženlivost. Muslimové se mají vyvarovat všem zlým úmyslům a pokušení. Půst platí pouze po dobu od východu do západu slunce. Ramadán se z důvodu islámského lunárního kalendáře posunuje každý rok o deset dní dopředu. Nemocní a staří lidé, rovněž i těhotné a kojící ženy mohou půst přerušit, ale musí jej nahradit. Půst končí každý den za soumraku, pak nastává období *iftár* – čas hodování. Součástí Ramadánu jsou i rodinné hostiny a oslavy.

3.1.5 Pout' do Mekky - Hadždž

Povinnost vykonat pout' do Mekky alespoň jednou za život ukládá všem dospělým muslimům přímo Korán:

*„A Bůh uložil lidem pout' k chrámu tomuto pro toho, kdo k němu cestu může vykonat.“*²⁹

Týká se každého, kdo je tělesně a duševně zdravý a má potřebné finanční prostředky pro vykonání cesty. Výjimku mají otroci a ženy bez manžela nebo bez mužského příbuzného, který by s nimi cestu vykonal. Pokud věřící nemůže cestu vykonat ze zdravotních či jiných důvodů, má možnost poslat za sebe zástupce. Ve skutečnosti se do Mekky za svého života dostane jen minimum muslimů, jelikož je pout' finančně velmi nákladná, a tím pádem i

²⁶KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 292 s., ISBN 978-80-7021-925-6. str. 107.

²⁷HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. Verš 2:179

²⁸HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 370.

²⁹HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 505.

přes vstřícnost saúdskoarabských úřadů a pomoci ze stran nejrůznějších nadací, se stává vykonání hadždže pro většinu věřících nesplněným přáním.³⁰ Pouť do Mekky je vykonávána koncem první třetiny měsíce dú l-hidždža (poslední měsíc islámského lunárního kalendáře). Hlavním poutním dnem je 10. dú l-hidždža. Jedná se o největší výroční shromáždění víry.³¹

Pouť má dvě podoby: *hadždž* a *umra*. Umru - malou cestu, lze vykonat jako čin zbožnosti kdykoliv, oproti tomu hadždž je hromadnou poutí, probíhající mezi osmým a třináctým dnem v posledním měsíci islámského kalendáře. Obě tyto cesty mají své rituály a úkony. Obřady a povinnosti věřících, kteří pouť vykonávají, jsou v obou případech poutí hodně podobné. Hadždž i umra mají společné obcházení Ka'by, přitom se poutníci snaží políbit černý kámen nebo se ho alespoň dotknout. Dále následuje běh mezi pahorky Safá a Marwa. Po celou dobu se recitují verše z Koránu. Následuje promluva k poutníkům ve Velké mešitě a přenocováním pod širým nebem. Následující den ráno je na planině Arafát vykonáván velmi náročný obřad stání, který trvá až do západu slunce. Po setmění běží poutníci k mešitě Muzdalifa. Pouť vrcholí dnem, který se nazývá Svátek obětí. Po ranní modlitbě následuje běh do údolí Miná a symbolické kamenování satana. Poté poutníci vykonají rituální oběť zvířete – ovce nebo kozy. Před odjezdem z Mekky je zvykem vykonat ještě umru na rozloučenou. Jedná se o masovou akci, která vyžaduje velmi dobrou organizaci. V době pouti platí pro „nemuslimy“ přísný zákaz vstupu do míst, kde hadždž probíhá. Muslim, který pouť vykoná, se těší obrovské úctě. Splnit povinnost vykonání hadždže není bezvýznamné ani pro většinu státníků islámských zemí.

³⁰POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 109.

³¹POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 109.

4 Islámské právo

Islámské právo pochází ze Středního Východu. K vývoji islámského práva přispěly dvě velké říše, které dominovaly Střednímu Východu před islámem – Byzantská a Perská říše. Arabská kultura byla velmi důležitá ve vývoji islámského práva, zejména během prvního formativního století, kdy se Arabové stali neohroženými vládci své nové říše. I přes to, že má islámské právo mnoho různých náboženských zdrojů, mnohá ustanovení odrážejí zvyklosti Arabů z 8. století n. l., týkajících se odpovědnosti v rodině, krevní msty a sociálního postavení žen. Islám znamená „podrobení se“ nebo „odevzdání se“ vůli Boží. Tato vůle je chápána tak, že „člověk má dělat to, co je morálně správné a zdržet se toho, co je morálně nesprávné“. Je to právě islámské právo, které vytváří rámec příkazů a nařízení a dává morální vodítko pro muslimy.

Islámské právo není jednotným právem. Muslimská náboženská obec má dva proudy – sunnity a šíity. V období 7. - 11. století n. l. vznikla řada právních škol (madáhib). Zachovala se jen část z nich.

Islámské právo reguluje všechny oblasti lidského života - oblast víry (Aqída), uctívání (Ibáda), která se zabývá vztahem člověka a Boha, oblast vzájemných vztahů (mezi lidmi, tak i mezi státem. (Mu ámalát) zabývá se rodinnými vztahy, dědictvím, smlouvami a závazky. Uqubat se zabývá zakázanými činy a trestněprávní úpravou. Součástí islámského práva je i etika Akhlaq – zabývá se problematikou morálních a etických pravidel.

4.1 Definice a pojetí islámského práva Šarí'a

Islámské právo je známé pod pojmem Šarí'a. (Šarí'a-význam arabského slova v překladu znamená životní cesta, cesta k prameni, která má být následována). Z praktického hlediska je Šarí'a souhrnem pravidel podle muslimské víry zjevených Bohem.

Šarí'a ve významu cesty či životní pouti vychází nejen z literárního významu tohoto arabského slova, ale význam je dán i veršem 18 z koránské súry 45, která praví:

„A potom jsme tě umístili na cestě zákona v rozkazu našeho vycházející. Následuj ji a následuj sklonů těch, kteří nevědí o ničem.“³²

Stejně jako Korán jsou i tato pravidla chápána jako věčná, neměnná a platná v jakémkoli místě a čase. V Koránu v súře 5, verši 48 stojí:

„Každému z vás jsme seslali právo v jasné podobě.“³³

Prameny Šarí'i jsou Korán a Sunna (sbírka příběhů proroka Muhammada). Je to právo náboženské, založené na Božích příkazech a zjeveních. Šarí'a zahrnuje 4 oblasti: náboženské právo (Ibadat), civilní právo (Muamalat), osobní právo (Munakhat) a trestní právo (Ukubat). Šarí'a byla vyvinuta a zdokonalena náboženskými učenými, kteří ji studovali a vyučovali na různých školách. Během prvních čtyř století existovalo 19 škol islámského práva. Tyto školy se postupně sloučily do čtyř sunitských a tří šíitských³⁴ právních škol. Byly pojmenovány po významných právnících, kteří utvářeli filozofii náboženských škol.

Sunitské školy:

Hanafi (Jordánsko, Libye, Pákistán, Súdán, Sýrie, Afghánistán, Egypt, Irák) má více formální přístup. Zdůrazňuje chování při plnění náboženských povinností a je benevolentnější při používání právní problematiky pro překonání některých ustanovení Koránu.

Maliki (Maroko, Etiopie, Kuvajt) je nejkonzervativnější, striktně zachovávající Sunnu
Shafia (Indonésie, Malajsie, Thajsko, Filipíny) zaujímá pozici mezi předchozími dvěma
Hanbali (Saúdská Arábie) obecně přijímá stanoviska školy Shafia, ale vyžaduje striktní zachovávání Sunny a ještě striktnější dodržování Koránu.

³²HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 27.

³³HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 28.

³⁴STRAWSON, J., *Encountering islamic law*, internet, www.findlaw.com, 20.12.2014, 21:40

Tariq, Ali Arsalan. *Managing Financial Risk of Sukuk Structures* [online]. 2015[cit. 25. 02. 2015]. Dostupné na <http://kantakji.com/fiqh/Files/Markets/c86.pdf>

Šiítské školy:

Imamia, Zaidia (Jemen) a **Shi'a** (Irán)

Rozdíly mezi školami jsou velmi malé, jsou však spojeny spíše s detaily než principiálními otázkami.

4.2 Primární zdroje islámského práva

1. Korán

2. **Sunna** (výroky a zvyklosti, které Muhammad řekl, vytvořil či potvrdil)

3. **Cidžmá** (souhlasný názor autorit)

4. **Qijás** (zpravidla chápáno jako rozhodnutí na základě analogie)

4.2.1 Korán

Je svatou knihou muslimů a společně se sunnou patří mezi primární prameny islámského práva. Obsahuje všechna pravidla, která Bůh (Alláh) stanovil a předal proroku Mohammedovi. Korán je rozdělen do 114 súr (kapitol). Súry jsou různě dlouhé, nejkratší má pouze tři verše a naopak nejdelší súra Al Baqara má 286 veršů. Obsahuje některá normativní ustanovení a je považována za základní pilíř pravidel pro oblast islámských financí. Každá súra má svůj slovní název, ale i číselné označení. Všechny súry, kromě súry deváté obsahují tzv. basmalu.

Bismi lláhi r-rahmání r-rahím (ve jménu Boha milosrdného, slitovného...).

Súry jsou v Koránu řazeny podle počtu veršů, ale toto řazení není zcela striktní – od nejdelší súry - *Kráva* s 286 verši, po nejkratší s 4-6 verši. Výjimkou v tomto řazení je první súra *Al-fatíha*, neboli „Otevíratelka“, která je tvořena sedmi verši.³⁵ Zajímavá je tím, že zde není mluvčím Bůh, ale text má formu modlitby.

Korán obsahuje 6236 veršů (ájá) a 77 436 slov. 500 veršů se zabývá právními otázkami. Korán je zákoník, který řídí veškerý náboženský a společenský život. Pravidla, vycházející z Koránu, jsou považována za nejvyšší normy. Všechna pravidla, která vycházejí z jiných

³⁵POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 58.

zdrojů, by měla být v plném souladu s pravidly Koránu. Pravidla Koránu jsou formulována jako otevřená, aby umožnila, že každý nový případ bude začleněn do islámského práva.³⁶

Obecně se súry dělí na mekkánské a medínské, dle místa a období, kdy bylo Muhammadovi sesláno zjevení.³⁷ Úcta ke Koránu je v islámských zemích patrná ve všech oblastech života. Pro muslimy znamená hlavní zdroj informací nejen v duchovních záležitostech, ale také v každodenním životě.³⁸ Po staletí byl Korán základem vzdělávání, dodnes se ho lidé učí nazpaměť. Starým rukopisům a výtiskům se vždy věnovala zvláštní estetická péče. V řadě zemí byl Korán vyhlášen za hlavní zdroj zákonodárství.³⁹

Korán jako celek ale nelze považovat za právní nebo ústavní dokument, jedná se spíše o doporučení, jak „správně“ žít, než o zákon. Pouze část Koránu se vztahuje k právním otázkám, zbytek textu se zabývá otázkami víry a morálky.

Obsahuje zhruba 350 veršů, řeší různé otázky, které se v průběhu Muhammadova prorockého působení objevily a bylo nutno je určitým způsobem rozhodnout. Jedná se o zákazy některých zavrženíhodných předislámských zvyků a praktik, jako je např. zabíjení novorozených děvčátek, úrok, hazard či polygamie. Dále jde o ustanovení právních vztahů, např. v oblasti dědického a rodinného práva, které novelizují stávající zvykové právo, nejsou opomenuty ani sankce, uložené za účelem vynucení těchto „koránských reforem“.⁴⁰

Přibližně 140 veršů se zabývá náboženskými otázkami, jako je modlitba, půst a dary chudým. Zhruba 70 veršů se týká rodinných otázek: sňatek, manželství, rozvod, odvolání rozvodu, pěstounství, otcovství, dědictví, výživné a péče o děti. Dalších 70 veršů se zabývá problematikou obchodní a závazkovou, jako je prodej, půjčka, nájem nebo hypotéka. Zhruba 30 veršů pojednává o trestních deliktech (vraždy, krádeže, loupežná přepadení, cizoložství, „křivá obvinění“ ze smilstva) a patřičných trestů. 10 veršů řeší ekonomicko-sociální otázky, tzn. vztahy chudých a bohatých a práva dělníků. Jen několik veršů slouží k úpravě vztahů, jež řadíme do ústavního, správního a finančního práva. Mezinárodní právo je řešeno v 25 verších.⁴¹

³⁶KROPÁČEK Luboš, *Duchovní cesty Islámu*, Praha Vyšehrad, 1993, ISBN 978-80-7021-925-6. str. 11.

³⁷POTMĚŠIL, Jan *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 58.

³⁸MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 29.

³⁹KROPÁČEK Luboš, *Duchovní cesty Islámu*, Praha Vyšehrad, 1993, ISBN 978-80-7021-925-6. str. 29.

⁴⁰POTMĚŠIL, Jan *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 59.

⁴¹KROPÁČEK Luboš, *Duchovní cesty Islámu*, Praha Vyšehrad, 1993, ISBN 978-80-7021-925-6. str. 28.

4.2.2 Sunna (*hadíthy*)

Druhým pramenem islámského práva je Sunna (*hadíthy*). Jedná se o sbírky příběhů Proroka Muhammada. Můžeme je přirovnat k jakýmsi prováděcím předpisům. Sunna je považována za velmi důležitou jak z náboženského, tak i z právního hlediska. Je považována za základní normu pravidel chování každého muslima. Třídí se nejen podle oblastí, ale také podle věrohodnosti. Věrohodnost se posuzuje podle počtu vypravěčů. Velmi věrohodné *hadíthy* jsou označeny jako *qudsí* (posvátný, čistý). Třídění *hadíthů* je výsledkem dlouholeté práce řady islámských učenců. Mezi nejuznávanější sbírky patří sbírka Al Bucháří (imám Muhammad Ibn Ismá il Ismá il al-Bucháří), sbírka imáma Ahmada Hanbala, imáma Abú Dáwúda, imáma Abú Tirmidhiho.⁴²

Sunna představuje hlavně výkladovou funkci. V tomto smyslu je rozdělena na sunnu:

potvrzující (*sunna taqrírija*), **vysvětlující** (*sunna tafsírija*) a sunnu **doplňující** (*sunna takmílíja*). Nejedná se však o samostatný pramen práva. Sunna v překladu znamená tradici, zvyklost. Představuje spolu s Koránem „věčný pramen a pevnou osu zákonodárného myšlení v islámu“ Tyto dva prameny tvoří *usúl* a *al-usúl*, tzv. „kořeny kořenů“.⁴³ Korán a sunnu nelze spojovat. V případě právního problému se jeho řešení hledá v první řadě v Koránu a následně v sunně. Ustanovení Koránu, která jsou v rozporu se sunnou, mají přednost.⁴⁴

Spolu se slovem sunna je často používané slovo *hadíth*, což v překladu znamená „hovor“ či „vyprávění“ a představuje konkrétní znalosti o činech a výrocih Proroka. Sunna je tedy odvozena z *hadíthů*.⁴⁵ Je považována za velmi důležitou nejen z náboženského, ale i z právního hlediska. Popsány tu jsou veškeré normy chování a předpokládané sankce za jejich porušení. Tyto „sbírky příběhů“ Proroka se tak staly důležitým podkladem pro vývoj islámského právního systému a jurisprudence.

⁴²HRDLIČKOVÁ Ivana, *Islámské finance jako alternativa*, A.M.S.trading s.r.o., Praha 2013, str. 24.

⁴³AL-NABHÁN, M. F. *Madhal lil-tašric al-islámí*, Kuwait: Wakálat al-Matbú at, 1997, str. 74.

⁴⁴KAMALI, M. H. *Principles of Islamic Jurisprudence*. Cambridge: Islamic Texts Society, 1991, str. 59

⁴⁵POTMĚŠIL, Jan. *Šari'a: úvod do islámského práva*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 219 s. ISBN 978-80-247-4379-0. str. 64.

Islámské právo zahrnuje všechny oblasti lidského života. Zabývá se vzájemnými vztahy mezi lidmi, tak i mezi autoritami (státem). Islámské právo řeší i otázky trestněprávní úpravy a etiky.

Pro pochopení islámského práva je důležité si říci, že řada činů, které jsou islámským právem regulovány, není v případě porušení těchto norem pozemsky či lidsky vůbec postižitelná, nejsou stanoveny jiné sankce, než sankce Boží.⁴⁶ Pokud si uvědomíme tuto skutečnost, dostává úvaha o spravedlivém či nespravedlivém pojetí islámského práva zcela nový rozměr.

Ojedinele se mezi sekundární prameny islámského práva řadí *fatwa* (rozhodnutí vedoucích představitelů náboženské obce oprávněných řešit sporné náboženské a právní otázky) a *idžtihád* (tvůrčí činnost soudců - v právním použití odkazuje na snahu právníka formulovat zákonné pravidlo na základě podkladů nalezených v Koránu a sunně). Zde je nutno zdůraznit, že *idžtihád* by neměl v žádném případě sloužit k tomu, aby zaváděl jakoukoli představu světské autority.⁴⁷ Všechny školy islámského práva se shodují na primárních pramenech – Koránu a sunně. Co se sekundárních pramenů týče, zde se setkáváme s určitými odlišnostmi, podle toho, co která škola uznává a upřednostňuje.

4.3 Sekundární prameny islámského práva

Al – istihsán (odchýlení se od jednoho pravidla ve prospěch jiného pravidla, přičemž odchýlení se jeví nezbytným)

Al – istisláh (rozhodnutí na základě veřejného zájmu)

Al – curf(zvyk a obyčej)⁴⁸

Vedle základních pramenů práva šarí'a existují ještě další doplňkové zdroje. Obyčej určité oblasti (al-curf), požadavek veřejného zájmu (al-istislah) a přednostní názor odlišný od běžného postupu (al-istihsan).

⁴⁶HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 25.

⁴⁷MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 14.

⁴⁸RAMADAN, S. *Das islamische Recht. Theorie und Praxis*. 2. vydání. Marburg: Muslim Studenten Vereinigung in Deutschland e.V., 1996, str. 33

Široký okruh témat v trestních a obchodních záležitostech však vyžaduje větší právní flexibilitu, než může tradiční islámská jurisprudenc nabídnout. Proto se právo vyvíjí a rozšiřuje díky soudům nepoužívajícím právo šarí'a. Islám totiž dovoluje vládci pro efektivní výkon moci vydávat právní akty, které ovšem nesmí odporovat principům šarí'i. A tak od té doby, co se západní kultura stala dominantní, je vývoj islámského práva založen na napodobování západních zákonů.

Istihšán – pomocná metoda

Istihšáb – dedukce

Istisláh – veřejný zájem

Urf – zvyklosti

4.4 Normy islámského práva

Normy islámského práva jsou děleny dle důležitosti a právní platnosti. Právním systémem jsou hodnoceny všechny lidské činy do pěti kategorií:

Normy závazné, předeepsané (*fard, wádžib*)

Do této kategorie řadíme především oblast víry. Patří sem například pět denních modliteb, půst, předčítání Koránu, povinnost přispívat na charitu, vykonání náboženské pouti hadži.

Normy dovolené (*muháb*)

Jedná se o akceptovatelné chování z hlediska islámského práva, ale z hlediska etiky nejsou příliš žádoucí.⁴⁹ Patří sem například oblékání – nošení extravagantního oblečení, vyhledávání luxusního zboží.

Normy zakázané (*harám*)

Tyto normy charakterizují činy zakázané, hříšně a trestné. Jedná se například o pití alkoholu, konzumace vepřového masa, nevěra, krádež, ubližování rodičům, lichvu, hry, sázky, prostituce a pornografie. U řady norem však není stanovena sekulární sankce, to znamená, že nikdo jiný než Bůh nemůže sankcionovat porušení pravidel.

Normy doporučené (*mandub*)

Jedná se o normy, za které při jejich správném dodržování, čeká věřící odměna. Jde o činy doporučené na základě Prorokových výroků a jeho praxe. Konkrétními příklady jsou:

⁴⁹HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 26.

doporučené modlitby, pozdrav *salam alejkum* při setkání s muslimem, vykonání náboženské pouti *umra*.

Normy nežádoucí (*makrúh*)

Tyto normy popisují chování, které je nežádoucí z hlediska etiky, ale zároveň je společensky tolerovatelné. Patří sem například: spotřebování zbytečně velkého množství vody při povinném rituálním omývání těla před modlitbou.

4. 5 Fatwy

Fatwy jsou právní vyjádření a doporučení islámských odborníků v otázkách, rodinného, obchodního a finančního práva. Zabývají se i etikou a morálkou. Fatwy nepatří mezi prameny islámského práva, nejsou tedy právně závazné, můžeme v nich najít jakási doporučení. V muslimském světě působí učenci, kteří se zabývají vydáváním takovýchto doporučení. Těchto specialistů na islámské právo je velmi málo, proto vydané fatwy platí i mimo hranice státu, ve kterém byla fatwa vydána. V oblasti zemí Blízkého východu jsou uznávané fatwy učenců ze Saúdské Arábie. V oblasti severní Afriky je velmi uznávaná káhirská univerzita Al-Azhar.⁵⁰

V roce 1997 vznikla Evropská rada pro fatwy a výzkum, která se zaměřuje na muslimy žijící v Evropě. Fatwy, které se zabývají islámským bankovníctvím, mají doporučující charakter, nicméně mnoho finančních institucí je považuje za závazné a řídí se jejich doporučeními.

Fatwy bývají vydávány buď obecně k určitému problému, nebo v souvislosti se zcela konkrétním případem. Obecnou fatwou může být například dotaz k užívání léků, které obsahují alkohol.

4. 6 Fiqh

Fiqh je islámská jurisprudenc, právní věda, jejímž obsahem jsou znalosti, vědomosti a porozumění šari'i. Je produktem právního uvažování, jedná se o dedukce právních expertů. Jde tedy o interpretace a výklad práva, je subjektivní a projevuje se zde vliv člověka, který právo vykládá. Jsou zde zachyceny jeho názory, úroveň a rozsah jeho znalostí a vědomostí.

⁵⁰HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 29.

Fiqh zahrnuje všechny otázky náboženského, občanského i politického života věřícího. Zabývá se i aspekty rodinného, majetkového, dědického a trestního práva. V otázkách pružnosti jurisprudence a přizpůsobitelnosti nepanuje mezi učenici shoda. Nepochopení a záměna institutů šari‘i a fiqh je jednou z příčin sporů, nakolik je islámské právo rigidní či zda je možné jej reformovat a přizpůsobit dnešnímu vývoji a podobě.⁵¹

5 Islámské finančníctví

5.1 Základní náboženské principy islámského finančníctví

Islámský ekonomický systém vychází z principů islámského práva a je velmi silně sociálně orientovaný. Sociální orientace se promítá téměř do všech jeho činností – podporuje chudé rodiny, sociálně slabé, nezaměstnané, ale i studenty. Výraz dobročinnosti a solidarity vystihuje poměrně propracovaný systém plateb, tzv. systém náboženské daně-*zakát*. Zákonná povinnost věřících poskytovat dobrovolně peněžitou pomoc potřebným, patří k pěti pilířům islámu. V současné době je tato náboženská daň z majetku a z příjmů vybírána dle stupně uskutečnění islámského práva dané země. Je vybírána přímo státem, islámskou nadací nebo je věnování ponecháno na samotném věřícím.⁵²

Věřitelé bývají vyzýváni k poskytování úlev svým dlužníkům a neuplatňování dřívějších nároků. Islám nezakazuje bohatství. Prosperita je přínosná a zisk z podnikání je v islámu přípustný a vítaný. To, co islám zakazuje, je bohatství, kterého věřící nabyt nečistým způsobem či na úkor někoho jiného.

Islámský ekonomický systém funguje na obchodních principech. Dává přednost obchodu před půjčováním peněz. V praxi to znamená, že pokud si klient banky chce koupit konkrétní věc, banka místo toho, aby poskytla klientovi úvěr, tak věc zakoupí a stane se vlastníkem aktiva. Klientovi předmětné aktivum prodá prostřednictvím některého z produktů, který je v souladu s islámským právem.⁵³ Půjčování peněz s úrokem je přísně

⁵¹HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 28.

⁵²MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 208.

⁵³HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 47.

zakázáno. Bezúročné půjčky se poskytují ve zcela výjimečných případech, například pro charitativní akce.

Základní principy islámského finančnictví se odvíjejí z jasně stanovených myšlenek, které vycházejí z islámského práva šarí'a. Základním principem, který muslimové respektují, je zákaz úroku. Tento zákaz je obsažen v Koránu ve verši 2:275:

*“Bůh dovolil prodávání a zakázal lichvu”.*⁵⁴

V Koránu není přesně vysvětleno, které transakce jsou povolené a které zakázané. Jsou zakázány transakce, které obsahují prvky *ribá*, *bharal* a *masér*.

Islámské finančnictví se řídí nejrůznějšími omezeními a zákazy. Veškeré finanční služby jsou hodnoceny z pohledu islámského práva. Islámská jurisprudencí vymezuje zákazy *ribá* a *gharar* jako základní předpoklady islámských finančních služeb.

Otázka zakázaných činností – tzv. *haram* a povolených činností – tzv. *halal* je v islámu předmětem řady studií a právních diskusí.⁵⁵ V Koránu a sunně je zmíněno, které z činností jsou povolené, a které jsou zakázané. Mezi zakázané činnosti patří: konzumace vepřového masa, hazardní hry, pití alkoholu, nadměrné hromadění majetku, obchod s drogami, alkoholem, zbraněmi, prostituce, pornografie a cizoložství. Tyto zákazy se týkají islámu všeobecně.

Halal neboli povolené oblasti islámu, mají velký význam pro porozumění obchodnímu právu a finančním službám. Halal finanční služby jsou takové služby, které jsou poskytovány v souladu s islámským právem. K tomu, aby se jednalo o povolené služby, je nutné, aby byla halal nejen jejich forma, ale musí být halal též předmět jejich činnosti. Předmětem islámských finančních vztahů mohou být aktiva, práva či jiné majetkové hodnoty.⁵⁶ V oblasti finančních vztahů hovoříme o halal produktech, které respektují níže uvedené zakázané principy – *ribá*, *gharar* a *maysir*.

Principy halal se promítají nejen do bankovních služeb, ale i do oblasti jako je např. potravinářský, farmaceutický či kosmetický průmysl. Otázka povolených potravin je diskutovanou oblastí islámského práva a velmi detailně ji upravují nejen primární prameny

⁵⁴HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. Verš 2:275

⁵⁵HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 47.

⁵⁶HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 61.

islámu, ale zabývá se jimi i právní úprava. Halal výrobky jsou velmi vyhledávaným artiklem u muslimů a postupně se začínají těšit oblibě i nemuslimských uživatelů. Z pravidla se jedná o velmi kvalitní výrobky.

Pokud je výrobek označen jako halal, neobsahuje vepřové maso, alkohol či jiné zakázané přísady a jedná se tedy o produkt vyrobený v souladu s islámským právem.

5.2 Zakázané transakce a způsoby obchodování

5.2.1 Ribá

Z arabského překladu znamená „značný nárůst“. Velice často se o islámských financích hovoří jako o financích se zákazem ribá. Zákaz ribá vychází ze samotného Koránu:

„Bůh povolil prodej a zakázal ribá“⁵⁷

Používá se pro označení nárůstu, příplatku, zisku bez námahy, bezpracný výdělek. Islámský finanční systém zakazuje z pohledu islámského práva nezákonný nárůst, ale nezakazuje právo na zisk. U různých produktů islámské právo definuje několik druhů ribá, což úzce souvisí s finančními nástroji islámského bankovníctví.

V rámci zákazu ribá se uplatňují následující zákazy: zákaz velmi riskantních operací, tzn. takových, které by přinášely účastníkům finančního trhu nadměrné riziko (gharar) a také zákaz jakýchkoli spekulativních transakcí. Islámské právo nedovoluje obchody, které by jednomu subjektu přinesly riziko ztráty a druhému účastníkovi finančního vztahu pouze inkasování zisku (maisir). Je povoleno investování pouze do povolených oblastí obchodů dle norem islámského práva (halal).

V Koránu můžeme najít několik zmínek o ribá, například v sůře Kráva, verš 275 z výše uvedené Súry:

„Ti, kdož pohlcují zisk z lichvy⁵⁸, vstanou z mrtvých jako ten, koho satan potřísnil svým dotekem.⁵⁹ A to proto, že říkali: „Vždyť prodávání je podobné lichvě!“⁶⁰ Bůh však dovolil

⁵⁷HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7.

⁵⁸Lichva je zavrhována a zakazována co nejpřísněji. O jejím zákazu není sporu. Hovoříme-li o definici lichvy, názory se různí. Umar, jak uvádí Ibn Kathír, měl s tímto jevem jisté potíže, neboť Prorok opustil tento svět dříve, než byla otázka rozpracována do podrobností.

*prodávání a zakázal lichvu (ribá). Tomu, komu dostalo se varování od Pána jeho a který přestal s lichvou, bude zachováno to, čeho předtím nabyl, a rozhodnutí o něm bude patřit Bohu. Ti však, kdož vrátí se k lichvě, ti se stanou ohněm obyvateli a budou v něm nesmrtelní.*⁶¹

Z citace veršů z Koránu vyplývá, že není zakázán obchod ani zisk. Termín ribá se v literatuře objevuje ve dvou významech a to: *ribá al-garud* a *ribá al-buyu*. První ze jmenovaných souvisí s poskytováním půjček, druhý termín zahrnuje lichvu související s prodejem.⁶²

Ribá al-garud

tento typ ribá se vztahuje na půjčky a úvěry. Úrok lze definovat jako peněžitou odměnu za půjčení peněz. Peněžní obnos, který je získán ve formě úroku je chápán jako zisk bez námahy. Jde tedy o bezpracné obohacení, v tomto případě se jedná o ribá. Hranice mezi lichvou a úvěrem bývá často velmi tenká a v islámu není přesně definována, proto se mezi islámskými učenci ustálil názor, že pojem ribá obsahuje lichvu i úrok.

Ribá al-buyu

Tento typ ribá se vztahuje k obchodu. Známe dva druhy ribá a to *ribá al-fadl* a *ribá al-nisa*. Ribá *al-fadl* je charakterizován jako neekvivalentní obchod, výměny zboží různého druhu a množství. Ribá *al-nisa* se vztahuje pouze ke směně zboží téhož množství a druhu.

Ribá *al-fadl* můžeme chápat jako směnu v nestejných částkách a ve stejné kvalitě, nebo ve stejných částkách, ale v jiné kvalitě. Tuto skutečnost můžeme najít např. v hadítu dle tradenta Abu Sa'ida Al-Chudriho.⁶³

Je jednou z těch, v nichž by si přál mít od Proroka více jasno. Naši učenci, jak dřívější, tak současní, sepsali mnoho pojednání o lichvě, založené na ekonomických podmínkách, jež existovaly v době raného Islámu.

⁵⁹Příhodné přirovnání: zatímco zákonný obchod či průmysl zvyšuje blahobyt a rozkvět, závislost na lichvě podporuje toliko povaleče, nelítostné kořistníky a lidi neschopné, kteří nevědí, co je pro ně dobré, a proto se spřáhají s pomatenci.

⁶⁰Vzhledem k tomu, že úrok zaujímá v moderní ekonomice klíčové místo, a to zejména od chvíle, kdy se stal krví peněžních ústavů, mělo mnoho muslimů sklon chápat ho jinak, než Islámští učenci během posledních čtrnácti století, i v příkrém rozporu s jednoznačnými výroky Proroka Božího (Mír s ním). Podle Islámských výkladů je ribá (úrokem) jakýkoli příplatek k základnímu vkladu. Islám nezná z hlediska zákona žádný rozdíl mezi rozumnou a přemrštěnou mírou úroku, a tedy ani tím, co je označováno za lichvu na jedné straně a úrok či zvláštní příplatek, ať už pro spotřebu, nebo pro výrobu, na straně druhé.

⁶¹HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 370.

⁶²WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 25.

⁶⁴WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 25.

“Zlato za zlato, stříbro za stříbro, pšenici za pšenici, ječmen za ječmen, datle za datle, sůl za sůl, stejnou věc za stejnou, z ruky do ruky, ve stejných částkách; a každé zvýšení je ribá”⁶⁴

Tento hadíth pokračuje slovy:

„A není nic špatného na prodeji pšenice za ječmen a ječmene za jiné, je-li to z ruky do ruky, avšak s odkladem, to ne. A jestliže se druhy liší, prodávejte, jak je vám libo, je-li to z ruky do ruky.“⁶⁵

Druhým typem je ribá **al-nisa**. Zboží může být směňováno ve stejných částkách a stejné kvalitě, ale s určitým časovým odstupem. Tento typ ribá může být chápat jako zakázaný typ obchodování.

5.2.2 Gharar

Gharar je arabské slovo, které v překladu znamená nadměrné riziko v obchodních transakcích neboli přehnaně riskantní operace. Často bývá přirovnáván k hazardním hrám. Podle islámského práva nejsou akceptovatelné takové transakce, které by znamenaly nadměrné nebo přehnané riziko a nejisté postavení účastníků finančních transakcí. Typickými příklady je prodej ryb v moři, ptáků, ovoce na stromech, které ještě nestačilo dozrát, prodej dosud nenarozeného zvířete.⁶⁶

Gharar zahrnuje formy neúplných informací, neurčitost předmětu zakázky. Detaily obchodu nejsou zatím známy, nebo jsou nejisté, případně mohou být dvojsmyslně

vyjádřeny. Riziko je patrné v nejistotě a neurčitosti. Míra přípustného rizika je vždy předmětem zkoumání učenců islámských financí, neboť žádná obchodní transakce nebo finanční služba není zcela oproštěna od rizika.

⁶⁵El-Gamal, M.A.: *An Economic explication of the prohibition of riba in classical islamic jurisprudence*;2001, str.4

⁶⁶HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 55.

⁶⁶HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 370.

Jeden z hadíthů říká:

“ Ptal jsem se Umara na prodej plodů datlové palmy datlí. Odpověděl, že Prorok zakázal prodej datlí do té doby, než jsou zcela zralé a vhodné k jídlu. Ptal jsem se tedy ještě Ibn Abbáse na koupi datlí. Odpověděl mi také, že Prorok zakázal prodej datlí, dokud nebyly k jídlu a nebylo je možné zvážit. Ptal jsem se ho tedy, zda se mohou prodat, když jsou zralé, ale ještě na stromě. Odpověděl mi, že je nelze zvážit a tedy prodat, dokud nejsou otrhány ze stromu. “

Tento hadíth vysvětluje, že například prodej ovoce není možný do doby, než je ovoce zralé, vhodné ke konzumaci, ale současně musí být ořezáno ze stromu. Důvodem je nejen to, aby bylo možné ovoce zvážit, ale také to, že dokud není ovoce zralé, není jisté, zda vůbec dozraje a bude způsobilé ke konzumaci. Pokud je již zralé, ale ještě není sklizené, existuje stále velké riziko, že se může při česání poškodit, může přijít nepřízeň počasí a ovoce nebude možné sklídit.⁶⁷

Kdybychom se pokusili shrnout, které oblasti konvenčního bankovníctví resp. finančního trhu zákaz gharar ovlivňuje nejvíce, pak by to byly již výše zmíněné finanční deriváty a pojištění. Pojištění islámskému bankovníctví nevyhovuje zejména z důvodu, že nelze přesně stanovit předmět koupě resp. jeho cenu. Pojištěný může i po jedné platbě získat velkou částku, naopak může platit pravidelně pojistné po dlouhou dobu, a nezíská nic. Je tedy nemyslitelné, aby existovala na islámském trhu instituce, která nabízí pojištění jako službu, za kterou od klienta přijímá pojistné. Přístup k riziku (gharar) je mírnější než k ribá, jelikož riziko nemůžeme nikdy zcela vyloučit. S rizikem či nejistotou gharar souvisí i zákaz hry či hazard.

⁶⁷HRDLIČKOVÁ, Ivana. Islámské finance jako alternativa. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 56.

5.2.3 Maysir

Další oblastí, která je v islámských finančních službách zakázána je *maysir*.⁶⁸ Hovoříme o tzv. spekulativních transakcích. Specialisté na finance se řídí zásadou, že každá taková transakce musí být doporučena a pečlivě zvážena učenici šari‘i každé dané instituce nebo banky. Zcela nepřipustné jsou obchody na bázi spekulativních transakcí plynoucích z hazardu.

V Koránu najdeme například verš 219 z druhé súry Kráva, který hovoří o této problematice:

*„Dotazují se tě na víno a hru maisir. Rci: „V obou z nich je pro lidi hřích těžký i užitek, a však jejich hřích je větší než užitek.“ A dotazují se tě na to, co mají rozdávat. Rci: “Přebytek!“ A takto vám Bůh objasňuje znamení – snad budete přemýšlet.”*⁶⁹

Zákaz maysir často velmi úzce souvisí se zákazem gharar. V některých případech obsahují stejné prvky.

6 Islámské bankovní produkty

6.1 Produkty založené na sdílení zisku a ztráty

Islámské bankovní produkty můžeme rozdělit na dvě skupiny produktů.

Do první patří **Mušáraka** a **Mudáraba**, které fungují na principu sdílení zisku a ztráty. Svým pojetím fungování se podstatně liší od běžných bankovních produktů. Tyto finanční nástroje můžeme chápat jako základní produkty pro rozvoj složitějších finančních operací, což naznačuje, že je zde velký potenciál pro rozšíření islámských finančních trhů.

⁶⁸**Hazardní hra maisir:** doslova znamená „snadné dosažení něčeho bez práce“, později hazard. Jde o pravidlo, jímž jsou hazardní hry zakázány. Jejich nejběžnější formou u Arabů bylo losování pomocí šipek na principu loterie. Šipky byly označeny a sloužily téměř účelujako moderní sázenky. Něco, např. tělo zabitého zvířete, se rozdělilo na nestejně části. Označené šipky byly taženy z pytle. Některé zůstaly neoznačené, a kdo takovou vytáhl, nevyhrával nic. Ostatním odpovídaly různé ceny, velké i malé. To, zda jste vyhráli velkou či malou cenu, záleželo čistě na štěstí, ledaže by se někdo nedopustil podvodu. Zásada, na níž je založena námitka, zní: I když nejde o podvod, získáváte, co jste si nezasloužili, či ztrácíte dílem náhody. Také hra v kostky, resp. uzavírání sázek, jsou právem pokládány za hazard.

⁶⁹HRBEK, Ivan. *Vznešený korán*. Praha: AMS ve spolupráci s TWRA, 2007. ISBN 978-80-902419-4-7. str. 370.

Do druhé skupiny patří produkty **Murábaha, Idžára, Istisna, Salam, Qard Hasan a Sukúk**. Jedná se o finanční produkty založené na přírážkové technice. Tato skupina se již více podobá produktům konvenčního bankovníctví.

6.1.1 Mudáraba (Profit- sharing or Trust Financing)

Můžeme se setkat i s arabským označením qirád. Jedná se o dohodu o podílu na zisku. Historikové se shodují, že mudáraba pochází z Arabského poloostrova, kde vznikla v souvislosti s karavanním obchodem již v předislámských dobách.

Mudáraba byla hlavním pilířem místního i dálkového obchodu. Díky ní se již v době raného chalífátu platily daně. Rozšířila se na Blízkém, Středním i Dálném východě, Severní Africe, ale také v jižní Itálii (tam byla nazývána jako commenda). Byla tak rozšířená, že ji upřednostňovali i Židé.⁷⁰V 17. století z dochovaných pramenů byla využívána rovněž za doby Osmanské dynastie.

Mudáraba je velmi často používaným a velmi rozšířeným produktem islámských finančních služeb a bankovních obchodů. Bývá používána pro regulaci vztahů mezi depozitory a islámskou bankou. Mudáraba je srovnávána s rizikovými investicemi. Většina učenců přirovnává investice v produktu mudáraba k investování akcionáře ve veřejné kapitálové společnosti. Bývá také nazývána jako produkt profit - sharing. Je založena na principu zisku a riziku ztráty, podíly na zisku a trust- financing jako produkt financování svěřeneckých fondů.

Jedná se o dohodu dvou smluvních stran, které mají ve smlouvě stanoveno, jakým způsobem se budou dělit výnosy z investovaných peněz. Není možné stanovit konkrétní částku. Způsob dělení bývá stanoven v procentech jako podíl na zisku. Při porušení této podmínky ztrácí mudáraba podle tradičního výkladu svou platnost. Poskytování jakékoli záruky. Jedná se transakci na principu důvěry. Investované prostředky jsou po celou dobu obchodu vlastnictvím investora.⁷¹

⁷⁰MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého Východu*, VYD.1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 011. ISBN 978-80-7357-608-0.

⁷¹WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str.83.

Investor nese riziko ztráty z mudáraby v plné výši. To znamená, že vylučuje poskytování jakékoli záruky. Banka může vystupovat jak v roli rab bal-mal (investora), tak mudáriba (agenta, manažera).

Mudáraba jako produkt islámských finančních služeb a bankovních produktů může existovat v jednom ze čtyř typů:

Základní typ mudáraby

Smlouva tohoto typu musí obsahovat:

Smluvní strany a předmět smlouvy, musí být uvedeno, že se jedná o smluvní typ mudáraby. Do smlouvy je nutné stanovit, zda má mudárib nějaká omezení při nakládání s finančními prostředky či nikoli. Při uzavírání smlouvy je rovněž nutné určit způsob rozdělení zisku a stanovit přesný výčet nákladů, které budou smluvními stranami uznány.

Příklad obchodu – islámská banka v postavení vlastníka fondu (rab bal-mal) a právnická nebo fyzická osoba jako mudárib (v roli agenta či manažera).

Tento typ smlouvy obsahuje ustanovení, že ztráty nese rab bal-mal. Ve smlouvě by měla být uvedena doba platnosti a možnost výpovědi. Smlouvy také mívají ujednání o rozhodčí doložce a mediaci.⁷²

Mudáraba s příslibem prodeje

Příkladem této smlouvy může být postavení islámské banky jako rab bal-mal (investor) a fyzická nebo právnická osoba jako mudárib (agent, manažer). Předmětem dané mudáraby je příspěvek ve výši 90% na nákup konkrétního zboží (například automobilu, lodí, motocyklu), jeho přesná specifikace je uvedena v příloze smlouvy o mudárabě a tato příloha je nedílnou součástí smlouvy. Předmětem smlouvy je též získání zisku. Předmětem smlouvy může být také výroba nějakého výrobku, např. výroba letadla, výstavba domu. Mudáraba je pak v konkrétním případě konstruována takto:

Rab bal-mal poskytne 90% celkových nákladů k zakoupení automobilu, případně na výstavbu domu. Tato částka je považována za vklad do mudáraby. Mudárib poskytne 10%

⁷² HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 65.

celkových prostředků k koupi či výstavbu, které budou použity společně s vkladem investora. V případě, že konečné náklady na pořízení dané věci či výstavbu budou vyšší, nárůst dodatečných nákladů bude rovněž rozdělen v poměru 90:10. Celková kupní cena či náklady na rekonstrukci se v takovém případě nazývají projekt.

Mudárib je povinen vést mudárabu v souladu s obchodními zvyklostmi a věnovat jí maximální pozornost. Je povinen zřídit speciální účet pro veškeré transakce a zajistit, aby veškeré transakce byly realizovány prostřednictvím banky. Rab bal-mal má právo kontrolovat účet a nahlížet do účetních dokladů. Mudárib je povinen předkládat investorovi zprávu o činnosti každé tři měsíce.

Tabulka č. 1: Rozdíly mezi Mušarakou a Mudárabou

Mušaraka	Mudáraba
Investují všichni partneři.	Kapitál vkládá pouze investor.
Všichni partneři se podílejí na řízení podniku a mohou v něm zároveň pracovat.	Investor nemá právo podílet se na řízení podniku. Řídí pouze agent (mudárib).
Všichni partneři sdílejí ztrátu a to v poměru, jaká je jejich počáteční investice.	Mudárib nevládá do obchodování žádný kapitál, v případě prodělků trpí ztrátou investor.
Odpovědnost partnerů je obvykle omezena. Pokud nastane situace, kdy se závazky z podnikání stávají vyššími než je majetek společnosti a podnik jde do likvidace, všechny závazky se rozpočítávají poměrně mezi partnery. Pokud je smlouvou dané to, že dluhy kryje ten z partnerů, který je způsobí, pak závazky hradí pouze ten, koho se týkají.	Odpovědnost investora je omezena pouze na jeho investice.
Jakmile partneři spojí svůj kapitál ve společný fond, všechna aktiva se rázem stávají společným vlastnictvím všech, v závislosti na podílu jejich investic. Všichni partneři těží z posilování hodnot aktiv.	Zboží, které mudárib zakoupí, zůstává ve vlastnictví investora. Mudárib může získat podíl na zisku pouze v případě, že prodá zboží se ziskem.

Zdroj: Ethica Handbook of Islamic Finance

6.1.2 Murábaha

Murábaha představuje jeden ze základních produktů islámských bank a finančních institucí a mnoho finančních operací je založeno právě na této technice.

Murábaha ve svém původním principu znamenala prodej. Produkty murábaha, jsou kontakty, které v dnešní době fungují na základě nákupu a prodeje. Původně se tedy jednalo o kontrakt, ve kterém obchodník nakoupil zboží, které prodal za zvýšenou cenu konečnému spotřebiteli. Od tradičního pojetí je murábaha odlišená tím, že prodejce v dnešní době zcela přesně vyčíslí kupujícímu částku, která obnáší zisk přidaný k vynaloženým nákladům.

V moderním islámském finančnictví se setkáváme s tím, že se tato smlouva nazývá smlouvou „*náklady plus přírážka*“ nebo „*nákup s odloženou splatností*“ (*ba 'j mu 'adždžal*). Murábaha je třístranná smlouva. V islámském bankovníctví převzaly banky roli pořizovatele zboží. Zákazník pomocí tohoto třístranného kontraktu může překlenout současný nedostatek peněz na nákup zboží. Banka koupí pro zákazníka na jeho žádost zboží od třetí strany – výrobce (dodavatele) a toto zboží odprodá proti odložené platbě. Zboží zůstává majetkem bankovního ústavu, dokud není zákazníkem vyplaceno.⁷³

Tuto službu poskytuje banka za předem dohodnutou odměnu, která je přírážkou k pořizovací ceně a do níž jsou kalkulovány pořizovací náklady. Výše odměny musí být dohodnuta mezi bankou a zákazníkem předem. Jakákoli další přírážka či penále jsou vyloučeny.⁷⁴

Je kladen důraz na skutečnost, aby byl v případě platné smlouvy o produktu murábaha, přesně stanoven předmět smlouvy, a to ještě před jejím uzavřením. Nic, co neexistuje, se nesmí stát předmětem smlouvy. Islámské právo tuto podmínku považuje za velmi důležitou, musí být akceptován princip zákazu gharar. Další podmínkou v případě kupní smlouvy je to, že předmět smlouvy musí být ve vlastnictví prodejce v době, kdy je smlouva uzavírána. Prodejce nesmí prodat nic, co nevlastní.

⁷³MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

⁷⁴MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

Murábaha s odloženou splatností se nazývá *baj mu adždžal*. Tento typ smlouvy je platný v případě, že se obě strany dohodly na konkrétním obsahu, včetně podmínek odložené splatnosti. Ve smlouvě musí být zapsána konkrétní lhůta pro splacení částky. Dále zde může být zanesena informace o tom, že v případě, že se dlužník opozdí s platbou, zaplatí určité penále, které bude věnováno charitě.

Murábaha se obvykle používá jako krátkodobý instrument financování. Jedná se o jednu z nejrozšířenějších forem krátkodobého financování, která vychází z arabské obchodní praxe. Přibližně 75% islámských finančních operací je provedeno na principu murábahy.⁷⁵ Současně se ale okolo murábahy vede řada diskuzí. V roce 2002 byla založena bankovní skupina Al Baraka, která spojuje dvanáct nezávislých islámských bank. Tato skupina poskytuje finanční služby, založené na principech islámského finančnictví ve čtrnácti různých zemích, prostřednictvím 400 poboček.⁷⁶ Založení této skupiny bylo výsledkem několikaleté spolupráce islámských učenců. Jejich snahou bylo sjednotit standardy pro poskytování islámských obchodních služeb. K produktu murábaha tato skupina vydala soubor fatew, které obsahují doporučení ke konkrétním finančním situacím.

6.1.3 Mušáraka

Mušáraka je klasickým případem joint venture. Je založena na principu sdílení zisku a ztrát, obdobně jako mudáraba s tím rozdílem, že předpokládá investici všech zúčastněných stran.

Jedná se o velmi univerzální finanční nástroj, který umožňuje propojení odborných znalostí s kapitálem. Existuje několik typů mušáraky, vhodných pro financování v různě dlouhém časovém horizontu. V současné praxi islámského bankovníctví se mušáraka používá pro transakce ve všech časových horizontech. Od krátkodobých, přes střednědobé až po dlouhodobé projekty v závislosti na tom, o jaký druh mušáraky se jedná.

Jedná se o princip spolupráce mezi dvěma stranami, kde obě strany poskytují kapitál za účelem financování svých projektů. Obě strany si zisk rozdělují mezi sebou dle předem

⁷⁵WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 8.

⁷⁶HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 84.

stanovených podmínek a dohodnutých poměrů. Pokud jedna ze stran poskytuje vedle kapitálu i kvalifikaci, pak má tato strana nárok na to, aby její kvalifikace byla zohledněna v poměru o rozdělení zisku. Jak výnosy, tak případné ztráty z takové činnosti se rozdělují mezi účastníky dle výše počáteční investice.⁷⁷

Mušáraka je obdobou společnosti s ručením omezením. Může i nemusí být časově omezená. Ukončena může být vzájemnou dohodou mezi účastníky. Mušáraka je velice univerzálním nástrojem financování a umožňuje vhodně spojit vysokou kvalifikaci s kapitálem. Pokud je jedním z partnerů mušáraky banka, domlouvají se veškeré podmínky předem. Banka obvykle poskytuje větší část kapitálu, ale řízení obchodu má na starosti partner.⁷⁸

Existují tři základní typy mušáraky, které jsou vhodné pro financování krátkodobých i dlouhodobých projektů: **komerční mušáraka**

klesající účast

stálá účast

Komerční mušáraka

Je finanční nástroj používaný pro konkrétní účel. Může se jednat například o koupi nebo prodej stroje, zboží nebo zařízení. Banka v obchodní transakci figuruje jako financující podílník, neangažuje se v obchodní činnosti ani v řízení podniku. Banka poskytuje své služby jako například: otevření akreditivu, správu běžného účtu. Díky těmto operacím má banka přehled o hospodaření podniku. Jedná se o relativně rychlou návratnost investic a umožňuje bance lépe diverzifikovat rizika plynoucí z investic.⁷⁹

Mušáraka s klesající účastí

Klesající účast je partnerství, při kterém banka postupně reguluje svůj podíl na podniku ve prospěch klienta a to způsobem vymezeným ve smlouvě o partnerství. Klient se může rozhodnout, jak svůj závazek splatí. Buď jednorázově nebo postupně splácí její podíl na investici plus předem dohodnuté procento ze zisku. Tato mušáraka se uplatňuje u transakcí, jako například zakládání podniku nebo poskytování služeb.

⁷⁷MAITAH, Mansoor. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

⁷⁸MAITAH, Mansoor. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

⁷⁹MAITAH, Mansoor. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 52.

Mušaraku tohoto typu lze realizovat třemi způsoby:

- Banka se s klientem domluví na podílu na investicích a podmínkách. Po skončení platnosti smlouvy je popsána smlouva nová, na základě které banka může svůj podíl odprodat klientovi nebo třetí straně. Kupující pak vyplatí bance její podíl jednorázově.
- Banka se s klientem domluví na počtu akcií, které představují její podíl. Každá strana má nárok na podíl ze zisku podle množství vlastněných akcií. Klient může od banky odkoupit její akcie a stát se postupně jediným vlastníkem mušáraky.
- Banka se s klientem dohodne na úplném nebo částečném financování konkrétního projektu. Banka dostává vlastní podíl na zisku, tak podíl čistého zisku klienta do doby, než je investice plně splacena.⁸⁰

Mušáraka se stálou účastí

U tohoto typu mušáraky je banka akcionářem podniku, podílí se na jeho řízení proti podílu na zisku či ztrátě do ukončení projektu či smlouvy. Jedná se o nástroj dlouhodobého financování. Podíl smluv dle mušáraky je v islámských bankách odhadován na 10%. Produkt je nabízen jen velmi úzkému segmentu klientů. Jedním z důvodů tohoto stavu je také skutečnost, že byla odhalena podvodná jednání s vedením dvojího účetnictví nebo vykazování fiktivních ztrát. Tento poměrně nízký stav obchodů je argumentován tím, že se banka podílí na všech rizicích obchodu. V rámci řízení aktiv a pasiv jsou investice do rizikového kapitálu malé a ziskovost je u těchto typů obchodů těžko predikovatelná.⁸¹

6.1.4 Qard hasan

Qard hasan je dalším typem islámského finančního produktu, pomocí kterého islámská banka poskytuje finanční prostředky těm, kdo se nachází v tíživé situaci. Jedná se o zcela bezúročnou půjčku, poskytovanou lidem v nouzi. Oporu má tento typ bankovních služeb přímo v Koránu. Tento finanční nástroj je velmi oblíbený v případě realizace charitativních projektů.

⁸⁰HRDLIČKOVÁ, Ivana. Islámské finance jako alternativa. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 65.

⁸¹WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. Islámská ekonomie a bankovníctví. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str.83

V současné praxi islámské banky tyto půjčky poskytují proti zástavě, někdy klientovi účtují jistý administrativní poplatek. Banka tuto půjčku může poskytnout i podnikatelskému subjektu, například jako doplnění provozního kapitálu. V takovém případě se s klientem dohodne na kapitalizaci klientova dluhu formou kapitálové účasti banky v daném projektu.⁸²

6.1.5 Idžára

Idžára v překladu z arabštiny znamená pronájem a můžeme ji považovat za islámský ekvivalent leasingu. Jedná se o kontrakt, kdy banka kupuje za klienta požadované aktivum za poplatek (nájem) za cenu, na které se předem dohodly. Poplatek za pronájem se může během po dobu nájmu měnit. Může být změněn, ale pouze dle posudku odborníka, který stanoví výši poplatku dle tržních cen. Pronajímané aktivum musí být v majetku banky, která smluvně opravňuje dané aktivum používat. Může být využívána jako krátkodobý, tak i dlouhodobý finanční nástroj.

Idžára má velký potenciál, protože splňuje požadavky podnikatelů i investorů. Saúdskoarabská bankovní a investiční společnost Al-Rajhi se formou idžáry podílela na projektu dunajských Emirates Airlines. Jednalo se o koupi a následný prodej letadel v hodnotě 60 miliónů USD.⁸³

Hovoříme o dvou typech idžáry: **Idžára – operativní leasing**, kdy nájemce se zavazuje, že po skončení dohodnutého období musí pronajímané aktivum vrátit.

Idžára wa iqtiná – finanční leasing, u tohoto typu je klient povinen dané aktivum koupit. V tomto případě klient hradí nájem, ale také hradí peníze na islámský investiční účet, z těchto prostředků je následně aktivum odkoupeno. Příkladem spolupráce je např. leasing naftového tankeru ve spolupráci Kuwait Finance House, bankovního uskupení Dlla al-baraka a Citibank.⁸⁴

⁸²MAITAH, Mansoor. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 54.

⁸³WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. Islámská ekonomie a bankovníctví. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1., str. 92.

⁸⁴MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 54.

6.1.6 Istisna'a

Termín istisna'a v překladu znamená: jak věc postavit či vyrobit, pokud někdo jiný o to žádá nebo pověřuje.

Istisna'a je často označována jako tzv. paralelní kontrakt důvodem je skutečnost, že jsou do obchodu zapojeny tři až čtyři strany. Uzavřením smlouvy istisna'a se výrobce zavazuje k výrobě určitého výrobku. Od smlouvy může odstoupit kterákoliv ze stran, ale pouze do doby, než započala výroba produktu.

Islámské banky definují istisna'a jako kontrakt, ve kterém se jedna strana zavazuje, že vyrobí specifický produkt podle předem stanovených specifikací, za předem stanovené ceny a ve sjednaném čase dodání. Tento obchodní kontrakt je hojně využíván v oblastech průmyslu a obchodu. Významnou roli hraje rovněž v oblasti stavebnictví. Je velmi obdobný typu obchodu, kterému se v Evropě říká zakázka na klíč.⁸⁵

Istisna'a se využívá nejen k prodeji a dodání hmotných statků, ale i k bezsankčnímu financování v rámci transakce. Tento instrument slouží k financování výroby na zakázku a banka v něm figuruje jako hlavní partner zákazníka, který si pronajímá služby dalších subdodavatelů. Po dokončení projektu banka předá zákazníkovi statek, který byl předem uzavřené dohody, splácí náklady projektu a ziskovou marži.⁸⁶ Tento smluvní typ obchodu je propracovaný v islámské jurisprudenci a v dnešní době hraje významnou roli v rozvoji islámského finančnictví. Jedná se o produkty na hranici dluhového produktu a finančního derivátu, konkrétně forwardových obchodů. Jedná se o terminovaný nákup určitého aktiva prostřednictvím bankovní instituce. Podmínkou platnosti smlouvy je:

předem stanovená výše ceny, kupní cenu není nutné hradit předem od smlouvy je možné odstoupit do doby, než se započne s výrobou zboží, termín dodání nemusí být fixně stanoven.

⁸⁵MAITAH, Mansoor. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. Vyd.1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 55.

⁸⁶MAITAH, Mansoor. Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě. Vyd.1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 210 s. ISBN 978-80-7357-589-2. str. 55.

6.1.7 Salam

Salam je takový způsob prodeje, ve kterém se dodavatel zavazuje, že dodá kupujícímu zboží dohodnutého druhu k předem stanovenému datu a kupující za zboží zaplatí předem celou stanovenou částku.

Salam má hluboké historické kořeny. Dříve ho využívali drobní zemědělci, kteří potřebovali kapitál potřebný ke sklizení úrody. Farmářům bylo povoleno prodat svůj výrobek předem, ale s podmínkou poskytnutí výhodnějších podmínek odběratelům. I přesto, že je prodej neexistujícího zboží islámským právem označen jako gharar, existují v tomto případě dvě osvobození a těmi jsou právě salam a istisna'a.⁸⁷ Tento způsob financování je výhodný pro obě strany, kupující získá zboží za zvýhodněnou cenu a prodávající má k dispozici finanční prostředky.

Každá smlouva na bázi salam musí splňovat několik podmínek, aby byla v souladu s právem šarí'a. Ve smlouvě musí být přesně určena cena zboží, druh a jeho množství. Musí být také pevně stanoven termín dodání zboží. Banky zaujímají v tomto typu kontraktu roli prostředníka. Klient s bankou uzavře smlouvu o doručení zboží ve specifikovaném objemu a kvalitě k určitému datu v budoucnosti. V druhém kroku obdrží od banky platbu a ve třetím kroku k stanovenému datu v budoucnosti doručí bance zboží. Tento typ byl původně konstruován pro malé zemědělce a řemeslníky. Běžně však má tento kontrakt ještě třetí stranu, pak to znamená, že celá transakce probíhá pro potřeby jiného klienta, který zaplatí za doručené zboží bance až ve smluveném čase v budoucnosti a toto zboží si převezme.

Dle islámského práva je jakýkoliv slib neporušitelný a má stejnou váhu jako smlouvy.

6.1.8 Tawarruq

Jedná se o dluhových produkt. Je složen ze dvou oddělených operací - prodeje a nákupu. Je považován za hijal tzv. za právní kličku. Těchto kontraktů lze využít při přechodu konvenční banky na islámskou v době, kdy je nutné vyřešit nesplacené konvenční úvěry v bilanci transformující se banky. V první fázi obchodu se klient obrátí na banku s požadavkem, že požaduje určitou částku v hotovosti. Banka tedy v druhé fázi obchodu

⁸⁷HRDLIČKOVÁ, Ivana. Islámské finance jako alternativa. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 104.

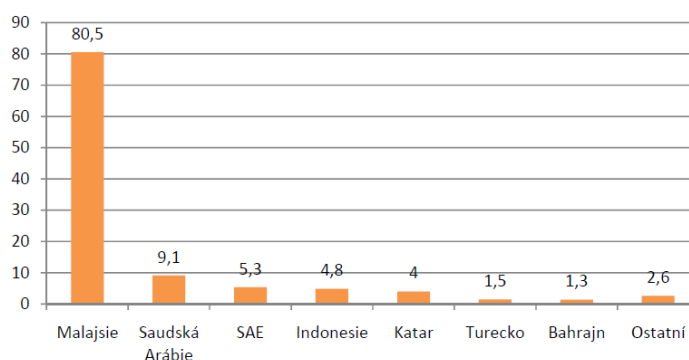
nakoupí komoditu v hodnotě, která je ekvivalentní finanční potřebě klienta. Následně banka klientovi prodá komoditu na základě domluveného splátkového plánu. Cena bude navýšena obdobně jak je tomu např. u produktů murabaha nebo bai bi-taman 'ažil. Tento způsob získávání hotovosti je často kritizován islámskými učenci a považují ho pouze za formální vyhovění požadavkům islámských principů a doktrín.⁸⁸

6.1.9 Cenné papíry – Sukuk

Tato nejrozšířenější forma dluhových cenných papírů bývá označována jako islámský dluhopis. Jedná se o produkt islámského bankovníctví s velmi dynamickým rozvojem. Obecně lze sukuk označit jako svěřenecké certifikáty (trust certificate), které mají stabilní výnos, jsou obchodovatelné a vyhovují požadavkům šarí'i. Podmínkou těchto obchodů je skutečnost, že podkladové aktivum musí být v bilanci emitující banky. Další důležitou podmínkou je, že podkladovými aktivy by neměly být pouze islámské dluhy (pohledávky).

Existují různé druhy sukuk, jejich pojmenování se většinou váže k podkladovému aktivu (např. idžara sukuk, murabaha sukuk atd.). Zvláštním typem sukuk je ten, který se váže k produktu Istisna'a, kde podkladové aktivum neexistuje v bilanci banky. Jedná se o tzv. bezkupónový sukuk, který je neobchodovatelný.

Graf č.1: Emise Sukuk v mld. USD

Zdroj:www.economist.com

⁸⁸MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika,2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 37.

Sukkuk al-mudáraba

Mudáraba sukkuk jsou využívány pro zvýšení účasti veřejnosti na velkých projektech. Jedná se o investiční nástroj, který opravňuje

Sukkuk al-mušáraka

Sukkuky al-mušáraka jsou certifikáty vydané za cílem získat finanční prostředky na vytvoření nového projektu nebo pro potřeby financování podnikatelské činnosti na základě smlouvy o partnerství. Majitelé tvoří výbor, mohou se aktivně podílet na řízení investic.

Sukkuk al-murábaha

Tento sukkuk funguje v těchto krocích:

Společnost, která zamýšlí emitovat sukkuk, kontaktuje investiční banku

Investiční banka vytvoří SPV (Special Purpose Vehicle)

SPV emituje cenné papíry

SPV nakoupí majetek dle pravidel murábahy

Převod majetku společností od SPV, začíná se splácet

SPV předává investorům splátky očištěné o veškeré poplatky

Tento sukkuk není obchodovatelný na sekundárních trzích

Sukkuk al-idžara

Můžeme jej chápat jako cenný papír obchodovatelný na sekundárních trzích. Představují vlastnictví pronajímaného aktiva. Nedochozí k prodeji aktiv, nýbrž k jeho pronájmu. Nevýhodou těchto sukkuk je skutečnost, pronajímatel nemá povinnost udržovat aktivum

v dobrém stavu, což pro investory znamená dodatečné náklady na údržbu a pojištění pronajímaného aktiva.

6.1.10 Jo'alah

Jedná se o typ financování, ve kterém se jedna strana zavazuje uhradit druhé straně konkrétní peněžní částku, jakožto poplatek za poskytnutí určité služby, a to v souladu s podmínkami smlouvy sjednané mezi oběma stranami. Tento způsob financování usnadňuje poskytování takových služeb, jako jsou například konzultace.⁸⁹ Jediné podmínky jsou takové, že tyto transakce nesmí zahrnovat úrok, a že obě smluvní strany jsou plně seznámeny s detaily smlouvy.

6.1.11 Pojištění – Takaful

Význam slova znamená záruka pro ostatní. Hlavní myšlenka takaful je alternativou konvenčního pojišťovnictví.

Islámské pojištění funguje na principu založení fondu Tabarru. Účastníci pojištění jsou členy tohoto fondu. Ti sdílejí případný risk a vkládají do fondu své příspěvky. Pojištění funguje na principu vzájemné asistence.⁹⁰ Je založena Takaful společnost, která vykonává administrativní úkony, které souvisejí se správou shromážděných finančních prostředků.

První islámská pojišťovna Islamic Insurance Co. Ltd. vznikla v roce 1979 v Súdánu. V islámském světě je registrováno více než 80 pojišťovacích institucí a jejich počet se nadále zvyšuje. Od roku 2010 je trh produktů takaful sledován v rámci Dow Jones Islamic Market Global Finance and Takaful Index. Za tuto dobu vykazuje průměrný roční růst 4,78%.⁹¹

⁸⁹MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 37.

⁹⁰HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 106.

⁹¹HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 106.

Principy pojištění takaful:

Fond je založen na základě rovnosti a spravedlnosti všech zúčastněných osob sdružovat prostředky na pomoc tomu ze zúčastněných, kdo ji potřebuje.

Každý z účastníků vyplácí svůj příspěvek do fondu na základě principu o sdružování zisku. Základní listinou je smlouva o sdružení, nikoli obchodní kontrakt.

Každý člen smlouvy, kterému se přihodila pojistná událost, dostane peněžní odškodnění z fondu. Výše prostředků je definována ve smlouvě.

Fond je vlastněn členy a ne společnostmi, která pojištění zprostředkovává. Společnost má pouze manažerskou funkci k zajištění fungování fondu.

Produkty fondu jsou založeny na bázi mudáráby, produktu wakala nebo jejich kombinací.

Produkty fondu jsou založeny většinou na principu mudáráby, produktu wakala nebo jejich kombinace.

6.1.12 Islámské hypotéky

Islámské hypotéky jsou v dnešní době velmi žádaným produktem a to nejen v muslimském světě. Hypotéky jsou nabízeny v souladu s islámským právem šari'a na principu idžára wa iqtina a murábaha. Bankovní domy velmi obezřetně a pečlivě zkoumají podmínky, za kterých je možné žadateli hypotéku poskytnout. Rozhodujícím kritériem posouzení žádosti o poskytnutí hypotečního úvěru je výše a stabilita příjmu žadatele, případě spolužadatelů, jeho majetkové poměry, další poskytnuté úvěry (tedy již současná úvěrová angažovanost dlužníka) atd. Důležitou podmínkou je, aby žadatel disponoval částečně vlastními peněžními prostředky k dofinancování investičního záměru – zpravidla to bývá 20% výše hypotéky.⁹² Důvodem je eliminovat případná rizika a zabránit tak finanční neschopnosti splácet poskytnutý úvěr.

Nejčastějšími typy finančních produktů pro financování islámských hypoték jsou již výše zmíněné produkty idžára wa iqtina a murábaha. Na rozdíl od hypotéky poskytované formou murábahy, nepožaduje poskytnutí hypotéky formou idžára velkou investici žadatele na začátku hypotéky, jelikož si v tomto případě pronajímá nemovitost s příslibem

⁹²HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 103.

následné koupě. Naopak u hypoték poskytovaných formou murábaha je důležité, aby žadatel disponoval určitým vstupním kapitálem.

Malajské islámské banky, aby snížily problém, které přinášejí dlouhodobé úvěry s fixní sazbou financované krátkodobými vklady, které mají variabilní sazbu, začaly k financování hypoték využívat variabilní ziskové sazby. Variabilními ziskovými sazbami se malajské islámské banky snaží konkurovat hypotékám, které poskytují komerční banky. Princip sazby je založen na slevách, které islámské banky poskytují podle toho, jak se vyvíjí Base Lending Rate (BLR).⁹³ BLR je minimální úroková míra, kterou si stanovují finanční instituce na základě svých nákladů financování a administrativních nákladů. Centrální banka Malajsie stanovuje maximální strop, kterého může BLR dosáhnout. Jedná se o takovou úrokovou míru, která je v jiných zemích označována jako Prima rate.⁹⁴

Tabulka č. 2: Zjednodušená rozvaha islámské banky

AKTIVA	PASIVA
Hotovost a vklady u jiných bank	Běžné účty
Pohledávky (<i>murabaha, ijara, salam, istisna</i>)	Běžné investiční účty
<i>Mudaraba a musharaka</i> (sdílení zisku)	Spořicí účty
Cenné papíry	Základní kapitál
Majetek a vybavení	Rezervy

Zdroj: Greuning, Iqbal (2008, p.19)

⁹³www. Bank Negara Malaysia online, 14.12.2014, 22:12

⁹⁴www.BLR.MY, 15.12.2014, 21:17

6.1.13 Systém Hawala

Platební systém hawala přímo nesouvisí s islámským finančnictvím, přesto je tento systém platebního styku v islámských zemích často praktikován.

Systém hawala umožňuje bezhotovostní převody finančních prostředků jak v tuzemském, ale i v zahraničním platebním styku bezformálních finančních institucí. Důvod vzniku tohoto finančního nástroje byla snaha o zjednodušení obchodu mezi vzdálenými regiony. Systém hawala vznikl ve starověké Číně, odkud se rozšířil do dalších asijských zemí. V jednotlivých regionech měl tento systém i vlastní názvy. V Číně (Fei-Ch'ien), na Filipínách (Padala), v Indii (Hundi), v Thajsku (Phei Kwan) na Středním východě a v jižní Asii (Hawala nebo Hundi).

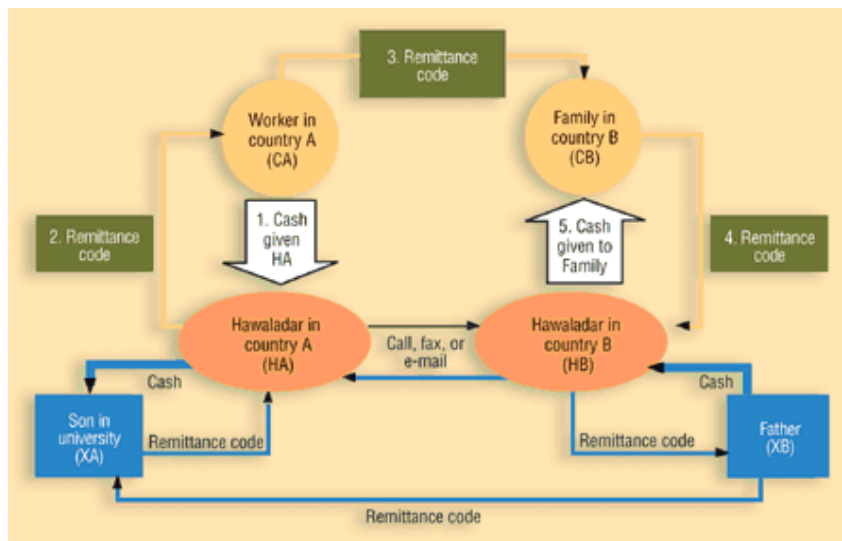
V současné době tento systém využívají členové regionálních komunit jak z Evropy, USA tak i ze zemí Perského zálivu a touto formou posílají peníze svým příbuzným do Indie, jihovýchodní Asie nebo do zemí Středního východu.⁹⁵

V systému hawala nejsou obvyklé záznamy o transakcích, ale jsou využívány různé symboly a kódy. Jediným záznamem je vzájemná bilance hawalerů. Z důvodu obtížné regulace a následné kontroly je často systém hawala obviňován z financování terorismu a praní špinavých peněz. Níže bude popsán princip fungování hawaly.

Fyzická osoba, která pracuje například v USA předá hawalerovi finanční prostředky a obdrží jedinečný kód pro ověření totožnosti. Pracovník tento získaný kód předá (např. telefonicky) příjemci. Ten si na základě vygenerovaného kódu vyzvedne finanční prostředky v domácí měně od hawalera. Směnné kurzy vycházejí ze zlatého standardu, protože v uživatelských zemích jako je Pákistán nebo Indie je zlato považováno za základního uchovatele hodnoty. Za provedení operace si hawaler účtuje poplatek ve výši cca 1 % převáděné částky. Tento proces může fungovat i obráceně. Například když rodina posílá peníze na studium do USA. Pro lepší pochopení průběhu systému hawala uvádím grafické schéma

⁹⁵El-Qorchi, Mohammed. The Hawala System [online]. IMF, December 2014. [cit. 2014-12-26]. Dostupný na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/12/elqorchi.htm>

Tabulka č. 3: Systém Hawala

Zdroj: www.imf.com

Systém hawala má řadu uživatelských výhod: je rychlejší (většinou do 24 hodin), spolehlivější a pohodlnější. Je rychlejší než běžný převod finančních systémů, částečně také z důvodu absence byrokracie a jednoduchosti celé transakce.⁹⁶

Saldo platební bilance bývá mezi hawalery vyrovnáváno jednorázovým fyzickým přesunem hodnot. Konkrétní formy vyrovnání mohou být různé, – např. komodity, která v malém množství představují velkou hodnotu. Hovoříme například o drahých kovech nebo drahokamech.

Shrneme-li nástroje hojně využívané v islámském finančním systému, lze říci, že se jedná o finanční nástroje zejména krátkodobějšího charakteru – asi 95 % finančních prostředků je investováno v islámských finančních institucích krátkodobě a finanční analýzy ukazují, že v islámských finančních institucích je asi o 40 % více likvidity než v tradičních finančních institucích, což představuje velké investiční příležitosti na finančních trzích. Jelikož není ještě islámské finančnictví ve světě tolik rozšířeno, existuje malý počet odborníků v oblasti financí, kteří ovládají islámské finanční právo. Proto dochází k problémům, že nejsou vždy dodržována islámská práva a často dochází i k problematickým operacím na finančních

⁹⁶El-Qorchi, Mohammed. The Hawala System [online]. IMF, December 2014. [cit. 26. 12. 2014]. Dostupný na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/12/elqorchi.htm>

tržích. Jmenovat lze například short selling v mnoha podobách. Jednou z nich je například bear raid neboli medvědí útok spočívající v závazku koupit cenné papíry (akcie, obligace) či měnu v určitém budoucím čase za ceny platné v tomto čase a mezitím provést hromadný odprodej, který způsobí pokles ceny těchto finančních instrumentů. Neméně známý je také bull raid neboli býčí útok. Princip této transakce tkví ve vyhnání ceny finančních instrumentů nahoru a poté jejich prodeji. Jak uvádí Freeman, shortingové operace se začaly ve větším množství vyskytovat v Americe v roce 2008, je však na diskuzi, zda lze tyto problémy přisuzovat samotnému islámskému finančnictví či základním principům světového bankovníctví a finančnictví.

Podstatnou skutečností, kterou nelze islámskému finančnictví vytknout, je že islámské země, odkud islámské finančnictví pochází, jsou vlastníky rozsáhlých finančních zdrojů a také disponují obrovským množstvím nerostných surovin, a tudíž mají na finančních tržích velké výhody. Pokud je poté navíc povoleno na základě islámského práva podle zákonů šarí'a obchodování specifickým institucím na světových tržích, jmenujme například povolení státním islámským fondům dané islámským právem podle zákonů práva šarí'a k obchodování na americké burze, dále například převzetí většinového podílu koncernu Citigroup islámskými zeměmi v roce 2007, je více než zřejmé, že lze očekávat další budoucí rozvoj obchodů na finančních tržích ze strany islámských zemí dle jejich pravidel.

Islámské finance se dynamicky rozvíjí a v současné době představují již nezanedbatelnou část mezinárodního finančního systému. Hodnota islámských finančních aktiv se každoročně zvyšuje. Růst islámských finančních aktiv ze 150 miliard USD v polovině roku 1990 na cca 1,6 bilionů USD do konce roku 2012 je opravdu v celosvětovém oboru finančnictví velmi výrazný. Odhad pro rok 2014 je takový, že islámská finanční aktiva dosáhnou 1,9 bilionů USD⁹⁷. Přes nepřetržitý růst těchto aktiv, který můžeme sledovat v posledních letech, však islámské finance stále tvoří relativně malý podíl v rámci globálního finančního systému (méně než 1% celkových světových finančních aktiv).

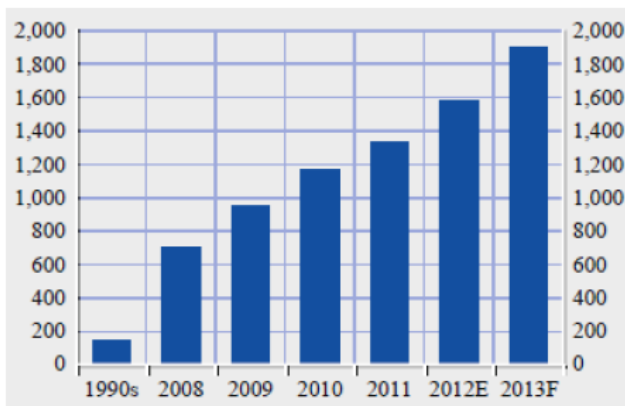
⁹⁷KARASIK, T. a kol. Islamic Finance in a Global Context. opportunities and Challenges. Chicago Journal of International Law, 2007, roč. 7, č. 2, str. 379-96, ISBN 1529-0816

Dynamický rozvoj islámského bankovníctví lze přisuzovat následujícím faktorům:

- vysoká likvidita aktiv díky ceně ropy
- podpora vývoje islámských trhů v daných zemích v návaznosti na právní úpravu konkrétní země
- rostoucí muslimská populace ve světě, s tím souvisí rostoucí poptávka po produktech islámského finančníctví
- očekávání světových finančníků, že rozvoj islámské bankovníctví může přispět k podpoře globálních finančních trhů a jejich stabilitě

Perspektiva islámských finančních trhů se stává středem zájmu různých světových finančních organizací, které již podnikají rozvojové aktivity v této oblasti např. Mezinárodní měnový fond a řada centrálních bank v Evropě i v Americe.

Graf č.2.: Vývoj islámských finančních aktiv ve světě (v mld. USD)

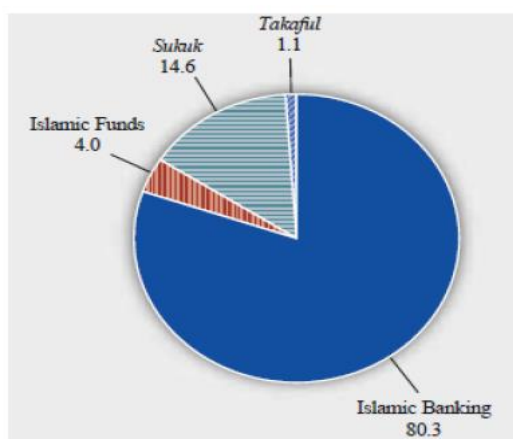
Zdroj: Bloomberg, KFH Research

Islámské finance a finanční služby se stávají velmi populárními nejen v islámských zemích, ale i v dalších zemích, kde žije poměrně početná muslimská komunita. Zájem o tento typ produktů se zvýšil s příchodem světové ekonomické krize. Islámské služby a produkty byly považovány za výhodnější, stabilnější a hlavně bezpečnější.

Ukazuje se, že islámské finanční instituce jsou ve srovnání s těmi konvenčními daleko spolehlivější a odolnější pro překonání globální ekonomické krize. Stabilita investovaných prostředků vedle slibně se rozvíjejícího halal trhu, je jedním z důvodů, proč se islámské finanční služby rozvíjejí ve velké míře v zemích s minoritní muslimskou populací.⁹⁸

Přesné údaje o objemu islámského finančnictví nicméně nejsou k dispozici na regionální, celostátní ani globální úrovni. V posledních letech tento způsob finančnictví přilákal řadu západních nadnárodních finančních institucí. Například Citigroup a HSBC, které začaly nabízet produkty islámského finančnictví v arabských zemích (zejména v Bahrajnu a Spojených arabských emirátech) a v menší míře také v západním světě (včetně USA v New Yorku). Odhady hovoří o tom, že existuje více než 250 významných finančních institucí ve více než 45 muslimských zemích, které uplatňují islámské právo. Islámské banky působí ve vyspělých průmyslových zemích světa, své pobočky provozují v zemích arabského světa a praktikují islámské bankovníctví. Hodnota aktiv a se v současné době odhaduje na 300-500 mld. USD, u investic je to 300-800 mld. USD. O rostoucím vlivu islámského finančnictví ve světě svědčí i skutečnost, že v roce 1999 vznikl na Newyorské burze Dow Jonesův index pro islámské trhy. Je složen z 600 firem, mezi nimiž však chybějí ty, jež se zaměřují na alkohol, vepřové maso a tabák.⁹⁹

Graf.č.3: Složení světových islámských finančních aktiv v roce 2012(v %)

Zdroj: Bloomberg, KFH Research

⁹⁸HRDLIČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 161.

⁹⁹MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0. str. 47.

7 Islámské bankovníctví v islámském světě

V Evropě vznikly první banky v období středověku, zatímco první banky v islámských zemích vznikly až počátkem 19. století, jednalo se o banky západního typu, které začaly rozvíjet svou činnost na Blízkém východě. Poskytovaly služby převážně nemuslimským obchodníkům, případně klientům z řad muslimských obchodníků, kterým na přísném dodržování náboženských příkazů tolik nezáleželo. Absence islámských bank však neznamena, že by se v muslimských zemích neprovozovaly obchodní služby. Základní bankovní služby poskytovali Židé, křesťané i muslimové.

Přestože první půjčky Osmanské říše na přelomu 18. a 19. století byly pokryty z vnitřních zdrojů, po krymské válce si Osmanská říše začala půjčovat v Evropě. Tato skutečnost usnadnila vznik vlastních bank na území Osmanské říše. Západní banky zakládaly na Blízkém východě své pobočky nebo se kapitálově podílely na založení místní banky formou společného podniku.

V roce 1855 byla založena Egyptská banka, v roce 1856 Osmanská banka, v roce 1864 byla založena Anglo-egyptská banka. Do doby 1. světové války se v islámských zemích např. v Tunisku, Alžírsku a Egyptě vytvořila poměrně hustá bankovní síť. Ve dvacátých a třicátých letech 20. století jsou v oblasti Blízkého východu zakládány centrální banky a vznikají nové banky ve vlastnictví státu.

K rozvoji islámského finančnictví dochází ve 20. a 30. letech 20. století, kdy na Blízkém východě vznikají první centrální banky. V Íránu a v Iráku byly položeny základy pro další rozvoj bankovníctví. V Íránu byla v roce 1937 založena Íránská zemědělská a průmyslová banka v Iráku v roce 1936 Irácká zemědělská a průmyslová banka. Důležitou roli v celém procesu mají také soukromé subjekty, které vznikaly v Bejrútu a Bagdádu.

V tomto období je velmi diskutovaným tématem, jak harmonizovat potřeby finančnictví s principy islámu. V Pákistánu se v roce 1956 objevila snaha o přijetí ústavy s článkem, který by zakazoval úrok (ribá).¹⁰⁰Můžeme říci, že se jedná o zlomový okamžik, jelikož se začalo o této problematice mluvit a to nejen v parlamentu, ale i mezi odbornou veřejností. V Pákistánu byla patrně založena první islámská banka. Jednalo se o malou venkovskou

¹⁰⁰WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 57.

banku, kterou založili velkostatkáři pro potřeby poskytování bezúročných půjček chudším rolníkům.¹⁰¹

V Egyptě byla v roce 1963 otevřena banka Mit Ghamr Saving Bank. Tato banka patří mezi první islámské finanční instituce, které poskytovaly bezúročné půjčky. Podmínkou pro získání půjčky byl minimální vklad po dobu trvání alespoň jednoho roku.¹⁰²

V tomto období jsou vydávána i významná ekonomická díla, která pojednávají o islámském finančnictví. Spis „Ekonomický systém v islámu, vysvětlení pojetí ekonomie z pohledu islámu a islámského práva“. Autorem spisu je imám Taqiuddin an-Nabhání, původem ze severní Palestiny. Ve svém díle pojednává o kapitalistických a socialistických principech ekonomiky. Je zde zmíněna problematika vlastnictví ve všech jeho formách, zvláštní pozornost je věnována vlastnictví půdy a nakládání s ní z právního hlediska. Dále se věnuje problematice hazardních her a monopolu. Zvláštní část práce je věnována ribá.¹⁰³

Významným teoretikem v oblasti islámských financí je Muhammad Nedžátulláh Siddiqí. Byl prvním z autorů, který poukázal na to, že v konvenčním finančním systému se bohatí stávají ještě bohatšími, bez toho, aby docházelo k nárůstu ekonomiky.¹⁰⁴ Siddiqího představa o islámském finančnictví se opírá o princip podílu na zisku, jakási „mudáraba ve velkém“. Banka by dle jeho názoru měla mít pouze dva hlavní příjmy, a to příjem z poskytování služeb ve formě poplatků a provizí a druhý ve formě příjmů z investiční činnosti. Výhodou tohoto systému je dle Siddiqi skutečnost, že se banky mohou více zaměřit na výnosnost a rentabilitu investic a tím lépe a efektivněji alokovat své zdroje.¹⁰⁵

Na vzniku moderního pojetí islámského bankovníctví měl významný podíl Muhammad Bagir as-Sadra. Sadr pocházel z významné šíitské rodiny, která se angažovala v politice. Byl popraven za opoziční činnost, která byla zaměřena proti režimu Saddáma Husajna v Iráku.¹⁰⁶ V roce 1961 napsal studii „Iqtisáduná“ (Náš ekonomický systém) a v roce 1969 dílo Al-Bank al-lá ribawí fi'l-islám (Bezúročná banka v islámu). Sadr představil koncepci bankovníctví, která by měla fungovat bez použití ribá. Ve svých teoriích ztotožňuje

¹⁰¹WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 51.

¹⁰²WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 57.

¹⁰³HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 43.

¹⁰⁴HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 42.

¹⁰⁵WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 42.

¹⁰⁶WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str. 33.

zákony fungování ekonomiky s právními normami, což neodpovídá ekonomickému fungování v muslimských zemích.¹⁰⁷ Banka nezískává příjmy z kapitálu, ale z její činnosti, která má hrát roli prostředníka mezi vkladatelem a podnikatelem. Banka nemůže vydělávat na rozdílu mezi úročením vkladů a poskytovaných úvěrů. Aby tohoto mohla banka dosáhnout, musela by oddělit termínované vklady od běžných vkladů.¹⁰⁸

Důležitým okamžikem v rozvoji islámského finančního systému bylo ustavení Organizace islámské konference OIC (The Organization of Islamic Conference) v roce 1969. Jedná se o seskupení islámských států, které bylo vytvořeno za účelem rovnosti mezi jednotlivými státy, rozvoji mezinárodních vztahů a dodržování lidských práv. V roce 1973 byla založena v Arabských Emirátech právě organizací OIC¹⁰⁹Islámská rozvojová banka IDB¹¹⁰ fungující na principech islámského práva. Banka se zabývá poskytováním půjček členským zemím, rovněž se věnuje podpoře podnikání. Poskytuje finanční služby prostřednictvím specifických islámských produktů, které jsou v souladu s islámským právem. Banka dodnes existuje a těší se stále velké popularitě.

Po roce 1970 nastává dynamický rozvoj v poskytování islámských finančních služeb. V roce 1975 vznikla Dubajská islámská banka, v roce 1977 byla založena islámská banka v Súdánu a v roce 1979 islámská banka v Bahrajnu. V roce 1991 byla založena Organizace účetnictví a auditu pro islámské finanční instituce AAOFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions).¹¹¹ Organizace založila mezinárodní standardy pro poskytování bankovních služeb a obchodů.

Postupně se islámské banky začínají objevovat i v nemuslimských částech světa. I přesto, že počet islámských bank ve světě stále roste, v porovnání s konvenčními bankami není žádná z nich v žebříčku sta největších bank na světě. Z toho vyplývá, že islámské finančnictví má stále velký prostor pro zlepšení a svůj rozvoj.

¹⁰⁷WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str.38.

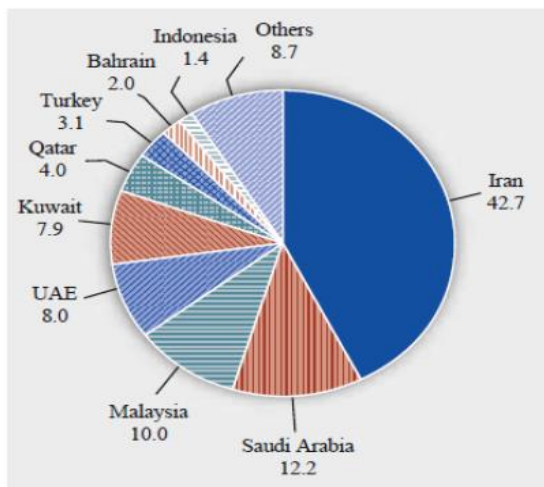
¹⁰⁸WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1. str.48

¹⁰⁹HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 44.

¹¹⁰IDB Bank - About us. *IDB Bank online*2014 [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: <http://www.idbny.com/about-us.php>.

¹¹¹HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 45.

Graf č.4.: Podíl jednotlivých zemí na světových islámských bankovních aktivech v roce 2012 (v %)

Zdroj: BLOOMBERG, KFH Research

V roce 1999 získaly islámské banky plnou legitimitu, jelikož byly zapojeny do regulačního systému bank. Turecko je členem Rady Evropy a uchází se o členství v EU. Pro islámské investory se jedná o zajímavou oblast, jelikož zde žije převážně muslimská populace. Žije zde 74,5 milionů muslimů, což představuje 98,6% z celkového počtu obyvatel. Své služby na bázi islámského bankovníctví poskytují i další banky: Deutsche Bank, HSBC.

Turecko

V roce 1985 byl v Turecku přijat zákon o bezúročném bankovníctví. Téhož roku byla založena první islámská banka Albaraka Türk. V roce 1999 získaly islámské banky úplnou legitimitu, když byly zapojeny pod regulační záštitu zákonu o bankách. Své služby na bázi islámského bankovníctví zde poskytují i další banky: Deutsche Bank, HSBC.

Vývoj islámského bankovníctví v Turecku je částečně ovlivněn skutečností, že dle odhadu 60 % Turků vykonává neregistrované zaměstnání, aby se vyhnuli odvodu daní z příjmu.

V současnosti na území Turecka fungují čtyři islámské banky Albaraka Türk (1985), Kuveyt Türk (1989), Bank Asya (1996) a Türkiye Finans (2005).

Libanon, Sýrie a Jordánsko

Libanon a Sýrie příliš islámskému bankovníctví nedůvěřovaly. Avšak na základě rozvoje tohoto bankovního segmentu došlo k přílivu investorů ze zemí Perského zálivu.¹¹² Islámské banky byly v Libanonu legalizovány v roce 2004, na základě zákona č. 575. Centrální libanonská banka stanovila právní rámec pro islámské banky a finanční instituce. Produkty islámského bankovníctví se na trhu vyskytovaly již na počátku 90. let 20. století. První islámskou bankou se stala v roce 2005 banka Lebanese Islamic Bank, která je součástí finanční skupiny EFG Hermes. V současné době mají licenci k poskytování islámského bankovníctví čtyři banky. Kromě zmíněné Lebanese Islamic Bank je to také banka Blom, Al-Baraka a Finance House.

Sýrie umožnila vstup na bankovní trh islámským bankám v roce 2005. V současné době fungují na území Sýrie tři soukromé islámské banky.

Jordánsko na rozdíl od Libanonu a Sýrie bylo islámskému bankovnímu systému nakloněno mnohem dříve. První islámskou bankou byla Jordan Islamic Bank for Finance and Investment, která vznikla v roce 1978. Dřívější nástup umožnil aktivnější a stabilnější bankovní sektor a také skutečnost, že jordánská společnost byla otevřenější v přijetí produktů islámského bankovníctví. V oblasti Blízkého východu funguje vedle místních islámských bank i řada bank zahraničních, které pocházejících jak z muslimských zemí (převážně z oblasti Perského zálivu), tak ze zemí Evropské unie.

Země Perského zálivu (GCC)

Vzhledem k tomu, že Kuvajt, Bahrajn a Spojené arabské emiráty (SAE) leží na pobřeží Perského zálivu, jsou tyto země souhrnně nazývány státy Zálivu. Jedná se o státní útvary, které sdílí nejenom společnou geografickou polohu při pobřeží Perského zálivu, ale charakterizuje je i množství podobných historických, politických, společenských i ekonomických proměnných.

¹¹²MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-608-0.

Saúdská Arábie

Saúdská Arábie byla poslední ze zemí GCC, která povolila činnost islámských bank. Důvody pomalého zavedení byly shledávány v obavách z nestandardních bankovních operací, můžeme konstatovat, až v odporu k nim.¹¹³ V roce 1966 bylo vydáno královské nařízení, které v oddílech 8 a 9 uvádí bankovní půjčky, jež nejsou v souladu s islámským právem. Článek 10 zakazuje bankám zapojení se do obchodů, které by mohly být vyloučeny z transakcí murábaha. Po ropné expanzi v 70. letech byl vybudován moderní bankovní systém, ovšem otázka souladu s islámským právem nebyla řešena. Z tohoto důvodu se saúdští investoři rozhodli pro podporu islámských finančních institucí v zahraničí. Přelom nastal v roce 1987, kdy získala licenci na provozování islámského bankovníctví banka Al Rajhi Bank, která patří mezi největší islámské banky. Právní úprava islámského finančníctví v Saúdské Arábii velmi zaostává za ostatními zeměmi GCC.

Od roku 1975 sídlí v Džedáhu Islámská rozvojová banka (ISDB), která má v současnosti 56 členů. Banka poskytuje úvěry na výrobní projekty podnikům, rovněž poskytuje členským zemím finanční pomoc pro hospodářský a sociální rozvoj. Banka ISDB je oprávněna přijímat vklady a hospodařit s finančními zdroji v souladu s islámským právem šaría.¹¹⁴

Bahrajn

Bahrajn je nejmenší ze zemí Perského zálivu, patří ovšem mezi hlavní offshore centra islámského finančníctví. Bankovní sektor se s více než 25% podílí na HDP¹¹⁵ Bahrajnu. Rozvoj bankovníctví v Bahrajnu začíná v roce 1973, kdy byla založena Bahrain Monetary Agency, která se později transformovala na centrální banku Bahrajnu. Byl vyvíjen tlak na významné mezinárodní finanční instituce, aby využily Bahrajn jako významnou lokalitu svých investic. Byly představeny priority jako strategická geografická poloha, bezcelní prostředí, kvalifikovaná pracovní síla, jasně definovaný právní rámec, rozvinutá infrastruktura, směnitelná měna, liberální obchodní režim a absence devizových omezení.¹¹⁶

¹¹³MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-608-0.

¹¹⁴www.isdb.org, 05.12.2014, 20:25

¹¹⁵ Údaj čerpán z www.businessinfo.cz, 05.12.2014, 21.30

¹¹⁶WARDE, Ibrahim *Islamic Finance in the Global Economy*. Vyd.2. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000. ISBN 0-7486-1216-5.

Dalším významným ukazatelem, který napomohl Bahrajnu stát se mezinárodním centrem islámského finančnictví, bylo doporučení Organisation of the Islamic Conference (OIC) v roce 1978. Bahrajn se ukázal jako nejlepší místo pro finanční služby v oblasti Perského zálivu a zároveň za přirozené místo k rozvoji islámského finančnictví. V roce 1979 zahájila svou činnost první islámská banka Bahrain Islamic Banka právě její úspěch napomohl k rozvoji specializovaných islámských produktů. V současnosti má Bahrajn 24 islámských bank a 11 pojišťoven takaful. Většina těchto institucí se zaměřuje především na regionální trh zemí Perského zálivu.¹¹⁷

Bahrajn je sídlem několika významných institucí islámského finančnictví. V roce 1991 se Bahrajn stal sídlem AAOIFI, která byla založena pro transparentnost norem účetnictví a auditu. Tyto standardy navazují na Mezinárodní standardy účetního výkaznictví (IFRS), které používá většina komerčních bank v Evropě a Asii.

Druhou institucí, která má své sídlo v Bahrajnu je International Islamic Financial Market (IIFM). Jde o neziskovou mezinárodní organizaci, která pomáhá islámským kapitálovým a peněžním trhům s podporou a tvorbou obchodních standardů.¹¹⁸ Tuto organizaci podporuje centrální banka Bahrajnu, Bruneje, Indonésie, Malajsie a Súdánu. Centrální banky jiných států Perského zálivu nejsou členy a zaměřují se především na vlastní trhy a instituce. Další organizací, která působí v Bahrajnu je Liquidity Management Centre (LMC). Centrum bylo založeno z důvodu koordinace přebytku aktiv islámských bank a finančních institucí do krátkodobých a střednědobých finančních nástrojů strukturovaných v souladu s principy šarí‘a.¹¹⁹

Katar

Nejvýznamnější bankou Kataru je Qatar National Bank, její dceřinou bankou je islámská banka Al Islami. Mezi další významné komerční banky patří Commercial Bank of Qatar a její dceřiná islámská banka Al Safa Islamic Banking, Doha Bank s dceřinou islámskou bankou Doha Islamic Bank. Katarské banky se orientují převážně na domácí trh. Z důvodu velikosti místního trhu a diverzifikaci portfolia expandují domácí banky i na zahraniční trhy. V roce 2011 vydala centrální banka Kataru vyhlášku, podle které měly všechny komerční banky ukončit své finanční aktivity v oblasti islámských produktů. Cílem tohoto

¹¹⁷Wilson, Rodney. The development of Islamic finance in the GCC [online]. LSE, May 2009. [cit. 12.12.2014]. Dostupné na <http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/kuwait/documents/Wilson.pdf>

¹¹⁸www.iifm.net, 12.12.2014, 10:15

¹¹⁹www.lmcbahrain.com, 12.12.2014, 13:45

kroku měla být větší transparentnost islámského finančnictví a zvýšený dohled centrální banky nad dodržováním požadavků šari‘a. Finanční instituce HSBC Amanah, Doha Bank, Commercial Bank of Watar International Bank of Qatar přišly o část svých zisků. Banky, které nabízejí pouze islámské finanční produkty, zaznamenaly naopak nárůst svých aktiv.¹²⁰

Spojené arabské emiráty

V roce 1975 byla zřízena Dubai Islamic Bank, která je považována za první plnohodnotnou islámskou banku. Problém dubajského bankovního systému je nejednotný regulační systém, který je způsoben značnou samostatností jednotlivých emirátů.

Podobně jako v Kataru jsou největší islámské banky orientovány především na domácí trh UAE. Některé banky se orientují výhradně na domácí emirát, hovoříme například o Dubai Islamic Bank a Abu Dhabi Islamic Bank. Tyto banky mají v ostatních emirátech pouze několik poboček.¹²¹

V nedávné době prošla dubajská ekonomika a finanční trh zatěžkávací zkouškou v podobě ekonomické krize, která vypukla 27. 11. 2009. Po vyhlášení platební neschopnosti státního holdingu Dubai World, který požádal své věřitele o odklad splatnosti svých finančních závazků v hodnotě cca 26 miliard USD. Počátky této krize sahají do 80. let, kdy začal klesat podíl ropného průmyslu na HDP Dubaje. Hlavními příjmovými položkami HDP se stal obchod, turistický ruch, transport, finanční služby, logistické služby, stavebnictví a realty. Byly vynaloženy značné náklady na vybudování a rozvoj místní infrastruktury, které byly financovány z úvěrů a dluhopisů domácích i zahraničních bank. V roce 2008 zasáhla Dubaj světová ekonomická krize a následný propad cen nemovitostí na realitním trhu, ze kterého se stáhli zahraniční i domácí investoři. Došlo k zastavení přílivu zálohových plateb pro developerské společnosti. Došlo k přechodnému snížení zájmu turistů o tuto destinaci a snížila se také mezinárodní přeprava zboží. Dubaji pomohly banky z ostatních emirátů, zejména z Abú Dhabí, i nadále zůstává hlavním finančním

¹²⁰Vandrovec, Davidk; Tínl, Karel. Katar zakázal konvenčním bankám islámské finančnictví [online]. Mediafax, 2011.

[cit. 9.09.2014] Dostupné na <http://www.mediafax.cz/ekonomika/3168084-Katar-zakazal-konvencnim-bankam-islamske-financnictvi>

¹²¹Wilson, Rodney. The development of Islamic finance in the GCC [online]. LSE, May 2009. [cit. 12.12.2014]. Dostupné na <http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/kuwait/documents/Wilson.pdf>

a obchodním centrem regionu. Dubajská krize má pozitivní vliv na postupné sjednocování bankovních pravidel UAE.

Země se obdobně jako Bahrajn snaží pomocí vhodných pobídek přilákat zahraniční investory. Ropa i nadále tvoří páteř ekonomiky emirátu.

Země zálivu sdílí množství shodných rysů, které jsou pro tyto země charakteristické. V ekonomické rovině se jedná o relativně přístupné státy. V politické liberalizaci ovšem trpí výraznými nedostatky. Navzdory částečné demokratizaci politického rozhodování si panovnické rody drží rozhodující mocenský monopol, který jim umožňuje poměrně autonomní vládnutí.¹²²

Ropa a zemní plyn představují klíčové faktory, které zasahují do ekonomické, politické i společenské roviny. Země zálivu trpí závažnými strukturálními problémy, které se projevují (Bahrajn) či brzy projeví snížením příjmů z těžby ropy a zemního plynu, a tím i relativním poklesem životní úrovně. Absence daňové politiky, legitimita režimů vystavěná na štedrém sociálním systému, minimální možnost politické participace a nedostatek pracovních příležitostí vytváří rámec pro nespokojenost místních obyvatel.¹²³

Pákistán

Pákistán byl první zemí, která započala v roce 1979 program plné islamizace finančního systému a hospodářství na popud generála Zia-ul-Haka, který si tím chtěl zajistit islámské zánění pro legitimitu svého režimu.¹²⁴ Místní banky pouze nahradily úrok termínem „podíl na zisku“.¹²⁵ V roce 1992 federální soud šarí'a vydal rozhodnutí, že úroky zaplacené nebo účtované bankami a dalšími finančními institucemi jsou v rozporu s islámem. Vláda dostala čas na změnu finančních předpisů, ale přesto v dané věci nepodnikla zásadní kroky. V lednu 1998 bylo vydáno rozhodnutí na odstranění principů ribá.¹²⁶ V roce 2001 bylo vydáno usnesení, že přechod na bezúročnou ekonomiku bude proveden po etapách a centrální banka měla za úkol zvážít tyto kroky:

¹²²JEŽOVÁ Michaela, *Současný Blízký východ*, Barrister Principal, o.s., 2011, ISBN 978-80-87474-45-7, str. 200

¹²³JEŽOVÁ Michaela, *Současný Blízký východ*, Barrister Principal, o.s., 2011, ISBN 978-80-87474-45-7, str. 200

¹²⁴MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-608-0, str. 56

¹²⁵SIDDIQI, Muhammad Nejatullah. Lecture 2: Recent History of Islamic Banking and Finance and Lecture 3: Problems and Prospects of Islamic Banking and Finance [online], 28.12.2014, 23:12

¹²⁶WARDE Ibrahim. *Islamic Finance in the Global Economy*. Vyd. 2. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000. ISBN 0-7486-1216-5.

Komerční banky budou mít možnost zakládat dceřiné společnosti nebo banky za účelem realizace obchodů dle pravidel šarí‘a. Zakládání plnohodnotných komerčních islámských bank, První licence byla vydána v roce 2002 pro Meezan Bank Ltd. Zakládání nových poboček komerčních bank, které budou nabízet pouze produkty v souladu s pravidly šarí‘a.¹²⁷

Státní banka Pákistánu ustanovila pětičlenné představenstva dle šarí‘a, které zveřejňuje seznam povolených forem smluv používaných v islámském finančnictví. Představenstvo je tvořeno z odborníků, jak z řad učenců islámského práva, tak bankéřů a zástupců komerčních západních bank. Tento orgán je považován za mezičlánek obecnějšího zavedení islámského práva.¹²⁸ Na území státu provozuje svou činnost 6 islámských a 12 komerčních bank, které mají povolení k provozování poboček islámského bankovníctví.

Írán

Islamizace íránského bankovníctví a hospodářství probíhala během islámské revoluce v roce 1979, při které byly znárodněny všechny banky. V roce 1983 byl vydán zákon o lichvě a bezúročném bankovníctví. Na jaře roku 1984 začaly bezúročné banky provozovat svou činnost. Úrok byl u všech finančních aktiv nahrazen buď podílem na zisku (4–8%) nebo 4% poplatkem. Později proběhla liberalizace bankovního sektoru, byla odstraněna jednotná míra zisku pro všechny banky. Tímto krokem banky získaly možnost rozhodovat o výši poplatku a možnosti nabízet různé formy odměňování u depozit. V roce 1994 centrální banka povolila vznik soukromých úvěrových institucí, došlo k částečné privatizaci stávající komerční banky. Hlavním důvodem tohoto rozhodnutí bylo zvýšení její konkurenceschopnosti.

Dalším významným krokem íránské vlády bylo vytvoření speciálních ekonomických zón v jihovýchodní, severní a severovýchodní části země. Hlavním důvodem vzniku těchto zón volného obchodu bylo napomoci přílivu zahraničních investic. V roce 1998 projevil zájem o založení dceřiných bankovních institucí 14 zahraničních bank včetně bank ze

¹²⁷Alvi, Ijlal. Prospects of Islamic Finance in Pakistan [online]. International Islamic Financial Market, September. 2014. [cit. 2014-11-28]. Dostupný na <http://www.iifm.net/media/PDF/presentation/Prospects-Islamic-Banking.pdf>

¹²⁸MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-608-0, str. 56

Spojených států a Švýcarska.¹²⁹ Írán patří v současné době mezi země s největším podílem aktiv v souladu s islámským právem.

Malajsie

V Malajsii žije více než 28,3 milionů obyvatel, 61% obyvatel země jsou muslimové.¹³⁰ Malajsie se stala první zemí, která zavedla duální bankovní systém, ve kterém islámské bankovníctví funguje současně s konvenčním bankovníctvím. Malajsijský model byl uznán jako model budoucnosti v mnoha islámských zemích, které projeví zájem o přijetí tohoto systému.¹³¹ Další charakteristikou země je soulad islámu s hospodářským růstem země, s využitím moderních technologií. V roce 1963 vznikl tzv. Tabung Hadži. Jednalo se o poutní fond, do kterého přispívali muslimové a nashromážděné finanční prostředky pak byly použity na proplacení výdajů spojených s poutí a na další charitativní účely.

Již v polovině 80. let minulého století vyvinula Malajsie jeden z prvních vyspělých islámských finančních trhů. Islámské bankovníctví bylo v Malajsii zavedeno na základě islámského zákona o bankách (IBA) z roku 1983. Současně vznikla první islámská banka Bank Islam Malaysia Berhad.¹³² Tato banka byla po celé desetiletí jedinou bankou, která nabízela islámské finanční produkty do doby, než vláda v roce 1993 povolila konvenčním bankám nabízet islámské finanční produkty.¹³³ V 90. letech byla vláda velmi aktivní v podpoře islámských finančních produktů od pojištění takeful přes sukkuk dluhopisy, až po zavedení sekundárního trhu a také výrazně podpořila rozvoj islámského kapitálového trhu v Kuala Lumpur. V roce 1994 byl zaveden islámský mezibankovní peněžní trh (IIMM).

Mezi první zahraniční banky, které v roce 2004 získaly licenci na provozování islámských finančních služeb byly Kuwait Finance House, Al-Rajhi Banking & Investment Corporation, Qatar Islamic Bank.¹³⁴ V současné době na území Malajsie funguje 21 islámských bank (11 tuzemských, 8 zahraničních, 2 rozvojové banky).

Malajské finančníctví je vyspělejší v porovnání s arabskými finančními institucemi, ale má také své nevýhody. Malajsie je výrazně liberálnější než jiné muslimské země, existují zde finanční produkty, které je možné nabízet pouze v Malajsii. Jedná se například o obchod

¹²⁹WARDE,Ibrahim. *Islamic Finance in the Global Economy*.Vyd 2.Edinburgh: Edinburgh University Press,2000. ISBN 0-7486-1216-5.

¹³⁰Údaje čerpány z www.businessinfo.cz, 1.1.2015, 13:45

¹³¹Naziruddin Mokhtar, Al-Habshi. Efficiency of Islamic Banking in Malaysia: Stochastic frontier [online]. 27. 02. 2015. [cit. 11. 08. 2014]. Dostupný na <http://www.philadelphia.edu.jo/courses/Markets/Files/Markets/B300.pdf>

¹³²WARDE,Ibrahim. *Islamic Finance in the Global Economy*.Vyd.2 Edinburgh: Edinburgh University Press,2000. ISBN 0-7486-1216-5.

¹³³VENARDOS, Angelo M. *Islamic Banking and Finance in South-East Asia: Its Development and Future*. Vyd. 2. Singapore: World Scientific Publishing Co. Ptc. Ltd., 2006. ISBN 981-256-152-8.

¹³⁴NAZIRUDDIN, Mokhtar, Al-Habshi. Efficiency of Islamic Banking in Malaysia: Stochastic Frontier [online]. 27. 02. 2015.

s pohledávkami a dlužnými nástroji, který je zde povolen. Tento aspekt se projevil v konkurenceschopnosti Malajsie. Londýn se obával, že Bahrajn nahradí Londýn jako jediné centrum islámských financí. Specialisté a odborníci na bankovní sektor se snažili o součinnost svých islámských finančních trhů s islámskými finančními obchody jinde ve světě, aby si zajistili vedoucí postavení na trhu. Tyto skutečnosti vedly malajskou centrální banku k vytvoření Výboru pro islámské finanční služby se sídlem v Kuala Lumpur.¹³⁵

Malajsie je největším emitentem sukuk dluhopisů. První islámský dluhopis byl emitován již v roce 1983.¹³⁶ V roce 2012 bylo emitováno cca 66 % právě v Malajsi. Kromě sukuk se země snažila získat postavení na světové špičce nabídkou hypoték a širokou škálou nabídkou finančních produktů pro spotřebitele. Malajsie byla první zemí, která zavedla islámské hypoteční listy. Od roku 1994 jsou dluhopisy mudaraba používány k pořízení bydlení na úvěr od islámské banky Malaysia Berhad (BIMB). Dluhopisy jsou založeny na principu sdílení zisku.¹³⁷

Na rozdíl od jiných států se malajsijské islámské finančnictví nezaměřuje pouze na muslimskou klientelu. Ekonomicky významnou komunitou jsou Číňané, kterým patří většina bohatství země, je tedy v ekonomickém zájmu všech bank působících na malajsijském trhu nabízet i konvenční produkty.¹³⁸ Dalším dynamicky se rozvíjejícím trhem je kromě islámského finančnictví trh s takafuly. První takeful společnost byla Syarikat Takaful Malaysia, která byla založena již v roce 1985. V roce 2012 fungovalo na území Malajsie 15 takafulových společností a podíl na pojišťovacích aktivitách dosahoval 8,7 %.¹³⁹

Indonésie

V Indonésii žije přes 237,6 milionů obyvatel, z toho 86,1% jsou muslimové.¹⁴⁰ Indonésie je označována za zemi s největší muslimskou populací. Islámské bankovníctví do této oblasti proniká relativně pomalu a později, tato situace má několik důvodů. Řada

¹³⁵MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-608-0.

¹³⁶BERGMAN, Daniel K. *Islamic Banking: Ein Studienhandbuch*. Vyd. 1. Norderstedt: Books on Demand GmbH, 2008. ISBN 978-3-8334-8974-7.

¹³⁷WARDE, Ibrahim. *Islamic Finance in the Global Economy*. Vyd. 2. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000. ISBN 0-7486-1216-5.

¹³⁸VENARDOS, Angelo M. *Islamic Banking and Finance in South-East Asia: Its Development and Future*. Vyd. 2. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2006. ISBN 981-256-152-8.

¹³⁹ Údaj čerpán z www.businessinfo.cz – informace poskytl Zastupitelský úřad ČR v Kuala Lumpur, 12.12.2014, 17:05

¹⁴⁰ Údaj čerpán z www.businessinfo.cz – informace poskytl Zastupitelský úřad ČR v Kuala Lumpur, 12.12.2014, 17:05

indonéských vůdců neshledávala úroky za neslučitelné s islámským náboženstvím. Tento aspekt vychází ze skutečnosti, že státní moc je ústavně oddělena od náboženství.¹⁴¹

Obchodování na principech islámské bankovníctví bylo povoleno v roce 1992, ve stejném roce byla založena první islámská banka Bank Muamalat Indonesia (BMI). BMI otevřela pobočky své banky v zahraničí, a to konkrétně v Kuala Lumpur. V současné době má banka 2,7 milionů klientů a přes 275 poboček. Na území Indonésie existuje 11 islámských bank, 23 komerčních bank nabízejících islámské finanční produkty a 151 islámských venkovských bank (družstev).

K rozvoji islámského bankovníctví přispěla silná poptávka, islámský bankovní systém má rovněž silnou podporu mezi mladými lidmi a intelektuály. Dalším významným faktorem pro rozvoj islámského finančníctví je aktivní podpora bankovních regulátorů, tedy vlády a učenců šari‘a. Jedná se o velmi důležitou skutečnost, jelikož kontinuita mezi tuzemskými a zahraničními finančními institucemi musí stát na právních základech. Jedním z dalších faktorů je skutečnost, že po finanční krizi začalo více investorů důvěřovat bankám a svěřili jim své finance. Islámské banky jsou si vědomy, že tato silná podpora je založena především na racionálním základě. Jejich klienti vyžadují nejen zhodnocení investic, ale i nabídku kompletních bankovních služeb. Dalším pozitivním vlivem je ekonomický růst Indonésie, který v roce 2013 dosahoval výše 4,5 %, čímž se Indonésie stala třetí nejrychleji rostoucí ekonomikou za Čínou a Indií.

Indonésie pomocí výše specifikovaných skutečností docílila vysokého tempa růstu tohoto segmentu trhu, který v posledních pěti letech dosahoval 46 % ročně, což je vysoko nad světovým průměrem, který činí 10–20 % za rok.¹⁴²

Singapur

Singapur je v dnešní době považován za jedno z mezinárodních finančních center a má ambice stát se finančním centrem i islámského finančníctví. Má podporu Malajsie, jelikož v jihovýchodní Asii zůstává islámský bankovní sektor z velké části nevyužitou oblastí s velkým potenciálem, což může pomoci k vývoji islámského finančníctví v globálním kontextu.¹⁴³

¹⁴¹VENARDOS, Angelo M. *Islamic Banking and Finance in South-East Asia: Its Development and Future*. Vyd. 2. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2006. ISBN 981-256-152-8.

¹⁴²Rifki, Ismal. *Islamic Banking in Indonesia: Lesson Learned* [online]. UNCTAD, April 2011. [cit. 2014-06-20]. Dostupné na http://www.unctad.org/sections/wcmu/docs/cImem3_3rd_Country_Paper_Indonesia.pdf

¹⁴³VENARDOS, Angelo M. *Islamic Banking and Finance in South-East Asia: Its Development and Future*. Vyd. 2. Singapore:

Rozvoj islámského finančnictví má v Singapuru silnou podporu, jelikož vychází z politické stability, zvykového práva anglického právního systému, účinný vliv regulátora, dobře rozvinutý finanční a bankovní sektor.

Negativa spatřuji v malém domácím trhu a poměrně malou informovaností obyvatel. Na druhé straně Singapur sousedí se zeměmi se silnou muslimskou populací, a to především s Indonésií, kde je poptávka stále neuspokojena. V neposlední řadě jsou zde trhy východní a střední Asie, kde by mohl Singapur oslovit řadu významných arabských investorů. Mimo jiné může expandovat i na trhy nemuslimských zemí, kde může tato země využít referencí své pověsti stabilního a otevřeného finančního centra.¹⁴⁴

8 Islámské finančnictví v EU

Islámské finančnictví se v posledním desetiletí značně rozvíjí i v neislámských zemích. Zeměmi mimo islámský svět, kde dochází k dynamickému rozvoji tohoto druhu finančnictví je především Evropa v zemích EU. Tento sektor vykazuje meziroční nárůst o 15-20% a je předpokládán jeho růst i v budoucnu. Přestože centra islámského finančnictví zůstávají i nadále v Perském zálivu a jihovýchodní Asii, i v Evropě si začínají islámské banky upevňovat své místo na trhu. Ze statistiky uveřejněné na The Pew Research Center 42 vyplývá, že v roce 2010 žilo v EU asi 3,3% muslimské populace z celkového počtu obyvatel Evropy. Z těchto údajů lze předpokládat, že islámské bankovníctví bude mít i v budoucnu v zemích EU vysoký potenciál růstu.

Nejvíce muslimů na území EU žije v Německu 4.119.000, 5% z celkové populace, Francie 3.574.000, 5,7% celkové populace, Velká Británie 2.869.000, 4,6% z celkové populace, Belgie 638.000, 6% populace, Rakousko 475.000, 5,7%, Nizozemí 920.000, 5,5%, Lucembursko 13.0000, 2,7%, Dánsko 226.000, 4,1%, Finsko 42.000, 0,8%, Švédsko 451.000, 4,9%, Norsko 144.000, 3%, Bosna a Hercegovina 1.610.000, 46%, Albánie 2.560.000, 79%.

World Scientific Publishing Co. Ptc. Ltd., 2006. ISBN 981-256-152-8.

¹⁴⁴Bashar, K. M. R.; Omar Habibullah Khan. Growth and Prospects in Singapore [online]. U21 Global Graduate School, Singapur, June 2014. [cit. 2014-12-11].

Dostupný na <http://www.u21global.com/PartnerAdmin/ViewContent?module=DOCUMENTLIBRARY&oid=157438>

Přes kritiku islámu a částečně také kritiku islámských financí nelze přehlédnout, že islámské finance a finanční služby se v Evropě rozvíjejí velmi rychle. Trend vývoje naznačuje, že dochází k rychlejšímu rozvoji než v zemích Blízkého východu a některých částí Asie. Většina investorů má zájem rozšířit své působení na globálních trzích. Globalizace finančních trhů vede ke skutečnosti, že dochází k prolínání obchodů a poskytování služeb fungujících na různých právních základech.

Islámské finanční služby jsou dynamicky rostoucí částí ekonomiky jednotlivých zemí. Islámské finanční instituce v nemuslimských zemích plní obvykle dvě role. Jednou z nich je poskytování finančních služeb pro muslimy žijící v Evropě, kteří vyhledávají služby v souladu s jejich vírou a náboženstvím. Druhá role je pak poskytování finančních služeb pro nemuslimské klienty.

V Evropských zemích, kde se částečně obchoduje na bázi islámského bankovníctví můžeme zaznamenat nárůst v zemích jako je Velká Británie, Lucembursko, Švýcarsko, Německo, Francie, Dánsko, Itálie, Irsko. Tento nárůst rovněž souvisí s rostoucím počtem muslimského obyvatelstva v těchto zemích.

Islámské finance jsou rovněž středem zájmu velkých finančních institucí a zahraničních bank na Maltě, V Bosně a Hercegovině, Polsku, Rakousku a Maďarsku.¹⁴⁵

Je zřejmé, že islámské bankovníctví se rozvíjí hlavně tam, kde se setkávají čtyři hlavní faktory. Prvním faktorem je přítomnost muslimského obyvatelstva, která je většinou dána historicky. Druhým faktorem jsou obchodní vztahy s muslimskými zeměmi. Třetím faktorem je rozvinutost finančního trhu a s tím spojená globalizace, internacionalizace a konkurence finančních služeb. Lze říci, že inovace (islámské bankovníctví bývá někdy takto označováno) se velmi rychle rozvíjí tam, kde existuje dobře fungující finanční trh. Posledním faktorem je regulace v bankovním sektoru.

Dalším z významných faktorů, které ovlivnily rozvoj islámského bankovníctví v Evropě byla globální ekonomická krize a následná recese. Dle průzkumů měly islámské banky v době krize nejenom v Evropě, ale i v USA prokazatelně nižší ztráty, než banky

¹⁴⁵<http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20110707064943>, 22.11.2014

konvenčního tytu. Mezinárodní měnový fond v roce 2012 zveřejnil studii, která ukázala, že jsou islámské banky pružnější a stabilnější ve vztahu k ekonomické krizi.¹⁴⁶

Je zřejmé, že některé principy „etického“ bankovníctví jsou hodny následování a mohou vést k úspěchu.

8.1 Velká Británie

Velká Británie je specifickou zemí v rámci Evropy, pokud se týká islámského bankovníctví. Početná muslimská populace je hlavním důvodem, který vede k rozvoji islámských finančních služeb na britských ostrovech. Statistiky uvádějí, že zde žije 2,8 miliónů muslimů, rezidentů. Vláda ve Velké Británii vyjadřuje velkou podporu rozvoji islámských finančních služeb. Nejsou chápány jako „nutné zlo“, nýbrž jako velká příležitost k rozvoji bankovního sektoru. Řada finančních produktů, které jsou v souladu s islámským právem, je poskytována nejen bankami, ale i nebankovními finančními institucemi.

Historie islámského finančnictví sahá ve Velké Británii do 80. let dvacátého století. V roce 1991 byl v Londýně založen Institute of Islamic banking and Insurance (Institut islámského bankovníctví a pojišťovnictví). Hlavním posláním je poskytování poradenství v oblasti islámského bankovníctví. V roce 2003 prošla Velká Británie legislativními změnami v oblasti právních překážek v poskytování islámských služeb. Bylo zrušeno dvojí danění při převodu vlastnického práva na základě islámského práva. Dále došlo ke změnám, díky kterým bylo cizincům povoleno nakupovat prostřednictvím produktu Murábaha.¹⁴⁷ V roce 2004 byla založena první islámská retailová banka. Financial Services Authority (britský bankovní dohled) schválil založení banky *Islamic Bank of Britain*. Tato banka cílila na muslimskou komunitu, která obecně patří mezi finančně silné ve Velké Británii. Založením této banky si Londýn upevnil pozici světového leadera v sektoru islámského bankovníctví a stal se nejvýznamnějším evropským centrem islámského finančnictví. Financial Services Authority v Londýně, který vytváří pravidla pro poskytování islámských finančních služeb ve Velké Británii, se řídí heslem „žádné

¹⁴⁶HRDLIČKOVÁ, Ivana, *Islámské finance jako alternativa*, Praha: A.M.S. trading, 2013, ISBN 978-80-902419-5-4. str. 157.

¹⁴⁷HRDLIČKOVÁ, Ivana, *Islámské finance jako alternativa*, Praha: A.M.S. trading, 2013, ISBN 978-80-902419-5-4. str. 123.

překážky, žádné zvláštní výhody“. Hlavním záměrem zavedení islámského finančnictví v Británii bylo mimo jiné přilákat do země blízkovýchodní investory a jejich kapitál. Islámské banky mohou být založeny na jiných principech, ale za předpokladu, že zachovají základní standardy, které garantují banky konvenční, tedy dostatečné finanční zdroje, spolehlivý management a systém kontroly. Nyní je ve Velké Británii jedinou kompletní islámskou retailovou bankou již zmíněná Islamic Bank of Britain (IBB), která má osm poboček (Manchester, Southall, Londýn Whitechapel a Edgware Road, East Ham, Birmingham, Leicester). Dalšími bankami, které nabízejí islámské produkty, jsou dvě velké britské banky HSBC a Lloyds TSB.

Na britských ostrovech poskytují své služby také čtyři investiční islámské banky European Islamic Investment, Bank of London and the Middle East - BLME, European Finance House a Gatehouse.

Britský časopis Global Islamic Finance každým rokem zveřejňuje banky, které patří mezi nejúspěšnější na trhu. V roce 2013 byla vyhlášena za nejlepší banku v Evropě Bank of London and Middle East, která poskytuje islámské finanční služby a produkty.¹⁴⁸

Zajímavou oblastí je rovněž oblast pojišťovnictví. Islámská pojišťovna Salaam Halal byla založena již v roce 2008. Poskytovala služby na bázi „takaful“ zaměřených na pojištění motorových vozidel. Tato společnost musela na konci roku 2009 kvůli nízké poptávce pozastavit uzavírání nových smluv a obnovu u stávajících klientů. Důvod neúspěchu je možné shledávat v tom, že se na pojistném trhu objevila silná konkurence několika velkých pojišťoven, což znemožnilo vstup dalších subjektů na trh. Někteří finanční analytici shledávají neúspěch v práci marketingu, který byl výhradně zaměřen na muslimskou komunitu.

Na pojistný trh by ráda vstoupila společnost Gatehouse London (GNL) s nabídkou pojištění takeful pro korporátní a institucionální klienty, kteří hledají zajištění obchodního rizika.

Ve Velké Británii mají licenci na poskytování finančních služeb a bankovních obchodů podle pravidel islámského práva čtyři banky a mimo to zde funguje i 17 konvenčních bank. V konvenčních bankách fungují islámská oddělení. Soulad jednotlivých bankovních

¹⁴⁸World's Best Islamic Financial Institutions. *Global Islamic Finance* [online]. 2014 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://www.gfmag.com/tools/best-banks/12474-worlds-best-islamic-financial-institutions-2014.html#axzz2uRdu2FsA>

obchodů s islámským právem posuzuje rada šarí‘a jednotlivých bank, složená z islámských učenců a expertů z oblasti islámských financí.¹⁴⁹

8.2 Švýcarsko

Švýcarsko je dlouhodobě považováno za jedno z významných světových center finančních trhů. Rovněž poskytování islámských finančních služeb ve Švýcarsku je chápáno jako ucelená nabídka pro muslimské i nemuslimské klienty švýcarských bank. Islámské finanční produkty poskytují v současné době tyto finanční instituce: Faisal Private Bank – banka působící zejména v oblasti investičního bankovníctví. Majoritním vlastníkem je bahrajnská banka Ithmaar Bank B.S.C. Jedná se o jednu z největších bank na Středním východě. Byla založena jako společnost Faisal Finance v roce 1992 v Ženevě, která se zabývala řízením aktiv dle principů šarí‘a. Jako banka působí na švýcarském finančním trhu od roku 2006. Podléhá regulaci SFBC (SWISS Federal Banking Commission). Banka své služby prezentuje v první řadě jako etické bankovníctví, které je využíváno z velké části nemuslimy, klienty, kteří chtějí investovat své finanční prostředky v souladu s islámskými bankovními obchody. Banka nabízí tyto produkty islámského bankovníctví: Mušaraka, Mudáraba, Murábaha, Sukkúk, Ižara wa iqtina, Ižara a Bai al-arbun. Bai al-arbun – jedná se o islámskou formu opce, kde dlužník může uzavřít kontrakt s islámskou finanční institucí nebo investorem na prodej zboží na svůj vlastní účet za fixní cenu dle instrukcí věřitele. Dlužník platí islámské bance depozitum, které je uchováno pro případ, že se dlužník rozhodne prodej neuskutečnit. Pokud se rozhodne obchod nerealizovat, je rozdíl vyplacen investorovi.¹⁵⁰

Dalšími poskytovateli islámských finančních služeb jsou na švýcarském trhu tyto společnosti: Cupolla Asset Management SA Geneva, Dar Al Maal Al Islami Trust Geneva, Faisal Finance Switzerland), SA, Geneva, Pan Islamic Consultancy Services Istishara SA, Geneva, Pictet & Cie.

Ve Švýcarsku nabízí společnost Retakaful služby islámského pojišťovnictví takaful. Obecně můžeme konstatovat, že se islámské banky orientují na investice movitých klientů

¹⁴⁹HRDIČKOVÁ, Ivana, Islámské finance jako alternativa, Praha: A.M.S. trading, 2013, ISBN 978-80-902419-5-4, str. 123.

¹⁵⁰HRDIČKOVÁ, Ivana, Islámské finance jako alternativa, Praha: A.M.S. trading, 2013, ISBN 978-80-902419-5-4, str. 130.

z oblasti Perského zálivu. Pro běžnou klientelu jsou islámské produkty finančně nedostupné.

8.3 Německo

V Německu žije v současné době 4,1 milionů muslimů. Na Německém finančním trhu působí banky s podílem kapitálu z muslimských zemí. Většina těchto bank má svou mateřskou banku v Iránu nebo v Turecku. Německá banka Deutsche Bank nabízí islámské finanční služby prostřednictvím svých poboček například v Saudské Arábii, Malajsii, kde v roce 2010 získala licenci od Malajské banky Negera. Ale i v dalších arabských zemích jako například ve Spojených arabských Emirátech nebo v severní Africe. Banka je největším správcem islámských cenných papírů sukkúk s objemem 952 milionů USD. V červu 2007 získala Deutsche bank cenu za nejlepšího správce sukkúk.¹⁵¹

Na německém trhu jsou známé islámské cenné papíry označené jako Saxony Anhalt, které jsou od roku 2004 obchodovány na burze cenných papírů v Evropě. Německá centrální banka podporuje vznik islámského finančního centra ve Frankfurtu nad Mohanem, kde sídlí Islámský institut pro islámské bankovníctví a finance (IFIBAN institute for Islamic Banking and Finance). Od ledna 2012 působí na německém trhu banka WestLB Düsseldorf, která poskytuje islámské finanční služby prostřednictvím investičních programů. Rovněž burzy ve Stuttgartu a Frankfurtu začaly v roce 2012 obchodovat s islámskými cennými papíry Sukkúk: Bank Sepah (Iran), banka Melli, banka Sadeat, Europäische–Iranische handelsbank AG. Z tureckých bank je to například Akbank TAS, Anker Bank GmbH, isbank GmbH, Yapi Kredit Bank AG a Ziraat Bank International AG. Tyto banky však nenabízejí služby islámského bankovníctví. Commerz bank od roku 2000 provozuje fond zaměřený na čistě islámské společnosti pod názvem Al-sukoor.

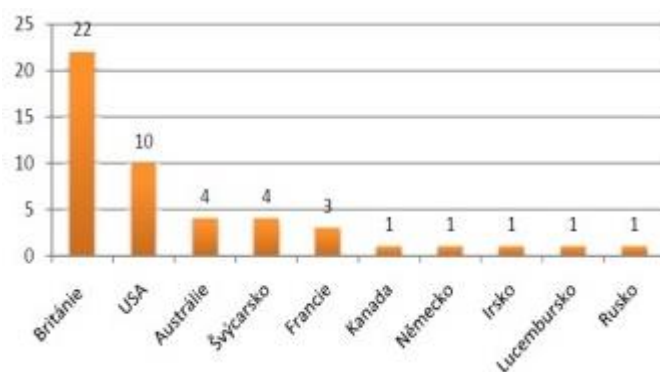
Německo jako první země v Evropě emitovala v roce 2004 emisi sukkúk dluhopisů v objemu 100 milionů EUR. Emitentem byla spolková země Sasko-Anhaltsko, hlavním partnerem projektu byla Citigroup a Kuwait Finance House.¹⁵² Dluhopisy byly založené na principu Idžára a jako podkladové aktivum byly zvoleny státní nemovitosti. Doba splatnosti těchto sukkúk byla 5 let a výše splátky (nájemného) byla stanovena na základě

¹⁵¹<http://annualreport.deutschebank.com/2007/ar/stakeholders/clients/corporateinvestmentbank/globaltransactionbanking.html?dbiquery=1%A3sukuk>, 15.1.2015,17:45

¹⁵²HRDLÍČKOVÁ, Ivana, Islámské finance jako alternativa, Praha: A.M.S. trading, 2013, ISBN 978-80-902419-5-4, str. 132

šestiměsíční sazby Euribor (úroková sazba +1%). Po pětileté splatnosti mělo Sasko-Anhaltsko možnost odkupu podkladového aktiva. Převážná část dluhopisů byla odkoupena investory z oblasti Perského zálivu 60%, zbývajících 40% odkoupili evropští investoři.¹⁵³

Graf č. 5: Islámské banky v euroatlantických zemích

Zdroj: Němec Jan, Islámské bankovníctví, č.23

8.4 Lucembursko

Lucembursko je považováno za jedno z hlavních center islámských financí v Evropě. Islámská populace zde není rozhodně početná, odhad činní 13000 muslimů, kteří pocházejí převážně z Indonésie, i přes to zde funguje značná podpora ze strany vlády pro rozvoj islámských finančních institucí. Již v roce 1978 byla založena první islámská finanční instituce v západním světě. V roce 1983 vznikla první pojišťovací společnost, která začala poskytovat produkty v souladu s islámským právem. V roce 2002 se Lucemburská burza stala první v Evropě, která registrovala islámské cenné papíry sukuk.

Lucemburská centrální banka se stala první centrální bankou v Evropě, která je členem Islámské finanční skupiny služeb a velmi aktivně působí v oblasti vytváření islámských finančních standardů.

¹⁵³MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*, Vyd.1.Praha. WoltersKluwer ČR,2010. ISBN 978-80-7357-608-0

Lucemburské investiční fondy se jako jediné z nemuslimských zemí zařadily mezi pět nejúspěšnějších islámských investičních fondů ve světě.¹⁵⁴ Mohou být obchodovány v mnoha zemích včetně Asie, Latinské Ameriky a v zemích Blízkého východu. Jen v Bahrajnu je registrováno 700 lucemburských investičních fondů. Jsou ceněny pro svoji strukturu a funkčnost.

8.5 Itálie

V Itálii žije muslimská populace, která čítá 2,6% populace. Jedná se o údaj z roku 2010. Z těchto údajů lze usuzovat, že zájem o produkty na bázi islámského práva v následujících letech poroste i nadále.

Dějiny islámského finančnictví sahají v Itálii až do doby 9. století. V této době byly některé oblasti Apeninského poloostrova součástí muslimské ummy, která svou velikostí zaujímala území od Maroka až k dnešnímu Turecku. Již v této době byly hojně využívány finanční nástroje mušáraky, murábahy a mudháraby. Po sjednocení Itálie v roce 1861 islámské finančnictví téměř vymizelo. Náznaky a jeho základní principy byly převzaty do katolického pojetí ekonomiky. Byly využívány zhruba do období 13. Století.

Itálie je v současné době dynamicky rostoucí finanční trh. Italská banka Banca d'Italia předsedala řadě konferencí na téma islámské bankovníctví. V italské bankovní asociaci ABI existuje v současné době pracovní skupina, která řeší vydávání státních a korporátních obligací založených na principu sukuk dluhopisů.

Italská instituce SIMEST, která podporuje italské podniky v zahraničí a usiluje o vytvoření Fondu středomořského partnerství. Jeho fungování by bylo podmíněno principy šarií'a.¹⁵⁵

¹⁵⁴Ernst & Young's 2014 Islamic Funds & Investment Report, staženo 26.11.2014

¹⁵⁵DiMauro, Filippo, et al., Islamic Finance in Europe, Occasional paper series no. 146, 25.6. 2014, str.26

8.6 Francie

Ve Francii žije 3,6 milionů muslimů, kteří pocházejí z bývalých francouzských kolonií severní Afriky (Tunisko, Alžírsko, Maroko). Přestože má Francie jednu z nejpočetnějších komunit muslimského obyvatelstva v Evropě, na rozdíl od Velké Británie je prosazována spíše konzervativnější koncepcí. V současné době je ve Francii otázka islámu velmi diskutovaným tématem a to zejména v politické rovině. Francouzské banky pracují na strategii pro nabídku islámských produktů. V roce 2007 byly schváleny první islámské fondy, v dubnu roku 2008 byla vydána opatření pro zvýšení konkurenceschopnosti Francie na poli islámského bankovníctví. V roce 2009 byla ve Francii zveřejněna řada regulačních opatření, která mají přispět k rozvoji islámského bankovníctví a jeho produktů. Rovněž proběhla první adaptace daňového rámce pro sukkúky a murábu. Koncem roku 2009 projevíly tři islámské banky zájem o udělení licence ve Francii (Qatar Islamic Bank, Kuwait Finance House a Al-Baraka Islamic Bank Bahrain).

Islámské finanční služby v současnosti poskytují tyto finanční instituce: Algeria Saudi Leasing Holding Company, francouzská banka Societé Générale a BNP Paris.

Začátkem roku 2012 byly ve Francii uvedeny na trh první islámské cenné papíry sukkúk.

Podle průzkumu IFOP má 47% muslimů žijících ve Francii zájem o spořicí produkty, 55% muslimů má zájem o úvěrové produkty islámského bankovníctví.¹⁵⁶

8.7 Islámské bankovníctví v České republice

V naší zemi žije malá muslimská populace. V roce 2013 se k islámu v ČR hlásilo 3085 lidí.¹⁵⁷ Velkou část muslimů tvoří studenti z arabských zemí, kteří k nám přijíždějí studovat vysokou školu.¹⁵⁸ Islámské bankovníctví je pro obyvatele České republiky stále neznámým pojmem, je nutné konstatovat, že zájem o znalost této problematiky postupně vzrůstá. Pravděpodobnost většího přílivu muslimů do ČR v následujících letech je velmi nízká. Na druhou stranu byl již zmíněn i fakt, že se o produkty islámského finančníctví

¹⁵⁶MACHALA, Karel. *Islámské bankovníctví prožívá rychlý rozvoj*. Bankovníctví 2009, roč. 16., č. 6. ISSN 1212-4273

¹⁵⁷Počet lidí oficiálně se hlásících k islámu klesá. *IBRNO.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z:

<http://www.ibrno.cz/zajimavosti/42746-muslimove-se-v-cesku%20prestavaji-oficialne-hlasit-k-svemu-nabozenstvi.html>

¹⁵⁸KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 5. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011, ISBN 978-80-7021-925-6. str. 264.

nezajímají pouze lidé praktikující islámskou víru, ale jsou atraktivní i pro podnikatele a obyvatele z řad široké veřejnosti. Český export každým rokem roste a v posledních letech se mluví o nové strategii, která má za cíl prorazit na trhy zemí, které nejsou součástí Evropské unie. Prezident Svazu průmyslu a dopravy ČR Jaroslav Hanák, vystoupil v květnu roku 2012 na mezinárodní Islámské bankovní konferenci, kde poukázal na zájem tuzemských exportérů o trhy islámských zemí. Uvedl, že řada našich firem hledá možnosti exportu v islámských zemích. Pro úspěch českých exportérů je stěžejní znalost finančního prostředí.¹⁵⁹

Dle mého názoru je pravděpodobné, že se český bankovní trh s produkty a službami islámského finančnictví v budoucnu setká, a to i v důsledku jednotné bankovní licence v rámci Evropské unie. Mezi zahraničními bankami, které mohou poskytovat své služby v ČR je dle článku 28 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/48/ES banka European Islamic Investment Bank. Banka nabízí své služby od roku 2007. Jedná se primárně o tyto služby: přijímání vkladů, poskytování úvěrů, finanční leasing a finanční pronájem, vydávání a správa peněžních prostředků a bankovních směnek, poskytování záruk a příslibů, obchodování na vlastní účet a na účet klienta, účast na vydávání cenných papírů, poradenství a peněžní makléřství.¹⁶⁰

Česká republika jako člen Evropské Unie řídí fungování finančních institucí v souladu s evropskou legislativou. Vzhledem ke struktuře islámských finančních institucí je tento přístup výhodou. Jistou překážkou pro vznik islámské banky v ČR by mohla být nízká flexibilita českého právního systému a fakt, že veškeré kompetence ohledně vydávání zákonů týkajících se finančního trhu, jsou svěřeny Ministerstvu financí České republiky. Další otázkou k řešení je daňová legislativa v ČR.

¹⁵⁹Islámské bankovníctví je budoucností Evropy. *FCOworld* [online]. 23.1.2015, 12:34.

Dostupné z: <http://cfoworld.cz/trendy/islamske-bankovnictvi-je-budoucnosti-evropy-1745>.

¹⁶⁰Směrnice evropského parlamentu a rady 2014/48/ES. *Eur-lex.europa.eu* [online]. 2014 [cit. 2014-15-12].

Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2014:177:0001:0001:CS:PDF>.

9 Islámské finanční instituce

Každá mezinárodní islámská finanční instituce má zřízené vlastní šarí'a rady nebo výbory, které jsou složeny z odborníků na problematiku islámského práva. Odborníci posuzují jednotlivé obchodní případy, aby při poskytování finančních služeb nedocházelo k porušování islámského práva šarí'a. V posledních letech např. v Malajsii, se zakládají organizace, které se věnují problematice islámským produktům a bankovního dohledu v globálním měřítku.

Interpretace islámského práva je v rukou islámských šarí'a učenců a u jednotlivých institucí se nabízené produkty mohou lišit. V odlišnostech nabízených finančních služeb hraje roli také charakter země (její kultura, zažitá tradice), ve které instituce působí. V Evropě a ani ve většině zemí Blízkého východu nejsou daná přesná pravidla pro posuzování finančních služeb. Konkrétní obchodní situace tak vyhodnocují islámští učenci. Z tohoto důvodu světové finanční instituce začínají vyžadovat souhrnné standardy islámských finančních služeb, které by sjednotily rozdílné posuzování finančních aktivit, ujasnily rozdílné praktiky a přinesly harmonizaci a řád.¹⁶¹

Cílem finančních institucí je vytváření, harmonizování a v neposlední řadě také sjednocení mezinárodních standardů v oblasti poskytování islámských finančních služeb. Mezi nejvýznamnější mezinárodní instituce patří:

Accountig and Auditing Organisation for Islamic Finance Institutions (AAOIFI)¹⁶²

Organizace AAOIFI vznikla v roce 1991 se sídlem v Bahrajnu, vydává směrnice v oblasti výkladu islámského práva, auditu a etických standardů. Vydávané standardy nejsou právně závazné, mají pouze doporučující charakter. Nejvýznamnější banky islámského trhu se těmito pravidly řídí. Cílem AAOIFI je postupné překonání nejednotnosti islámského bankovníctví v jednotlivých zemích a rozšíření závaznosti standardů včetně harmonizace islámského bankovníctví a pojišťovnictví.

¹⁶¹HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 108.

¹⁶²AAOIFI. *AAOIFI* [online]. 2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.aaofii.com/en/about-aaofii/about-aaofii.html>

Islamic Development Bank Group (IDB Group)¹⁶³

Tuto finanční skupinu tvoří čtyři významné finanční instituce:

Islamic Development Bank (IDB)

Islamic Corporation for the Insurance of Investment and Export Credit (ICIEC)

Islamic Corporation for the Development of the Private Sector (ICD)

Islamic Research and Training Institute (IRTI)¹⁶⁴

Tato finanční skupina byla založena již v roce 1975 a rovněž přispívá k jednotnému fungování islámských bank. Působí zejména v oblastech organizace vzdělávacích programů a cílené podpory nově vzniklých islámských finančních institucí.

International Islamic Centre for Reconciliation and Commercial Arbitration (IICRA)¹⁶⁵

Tato mezinárodní organizace byla založena v roce 2005 bankovní institucí IDB, organizací CIBAFI a Spojenými arabskými emiráty. Řeší finanční a obchodní spory, které mohou vzniknout v rámci poskytování finančních služeb. Tato mezinárodní instituce se specializuje na vydávání a publikaci islámských standardů arbitráží.¹⁶⁶

Islamic Financial Services Board (IFSB)¹⁶⁷

IFSB byla založena v roce 2003 v Kuala Lumpur. Jejím cílem je vytvářet mezinárodní standardy, vydávat doporučení a instrukce a zároveň navrhuje možnosti bankovní regulace. Nezabývá se pravidly a výkladem právní problematiky, ale orientuje se na vnitřní regulaci islámských finančních institucí. IFSB zavádí mezinárodní standardy do islámských bank.

¹⁶³Islamic Development Bank Group. *IDB* [online]. 2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous>

¹⁶⁴HRDLÍČKOVÁ, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2014. ISBN 978-80-902419-5-4. str. 110.

¹⁶⁵International Islamic Centre for Reconciliation and Commercial Arbitration. *IICRA* [online]. 2015 [cit. 2015-01-23]. Dostupné z: <http://iicra.com/>

¹⁶⁶Hrdličková, Ivana. *Islámské finance jako alternativa*. Praha: A.M.S. trading, 2013. ISBN 978-80-902419-5-str. 111.

¹⁶⁷Islamic Financial Services Board. *IFSB* [online]. 2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.ifsb.org/>

Islámská akademie Fiqh

Islámské finančníctví je regulováno Islámskou akademií Fiqh se sídlem v Jeddah v Saudské Arábii. Akademie vydává rozhodnutí a doporučení (tzv. fatwy), které se týkají islámského finančníctví. Její rozhodnutí jsou definitivní a neměnná. Pořádá rovněž vzdělávací programy v oblasti islámského finančníctví.

10 Regulace islámského bankovníctví

Regulace islámského bankovníctví je z pohledu regulátora poněkud složitější problematika. Islámská banka ve větší míře nemůže vyhovět požadavkům regulace konvenčního bankovníctví. Z pohledu regulace finančního trhu je třeba pochopit tento rozdílný přístup. O struktuře bankovních produktů rozhodují islámští učenci, kteří nejsou vždy bankéři.

Největší nesoulad nastává v té oblasti, kde konvenční bankovníctví funguje souběžně s islámským bankovníctvím. Rozdílné přístupy k získání kvalitních zdrojů finančního trhu má v konečném důsledku vliv na konkurenceschopnost islámských bank a na řízení jejich likvidity. Byly zřízeny instituce, které se regulací bankovního sektoru zabývají na mezinárodní úrovni.

Organizace účetnictví a auditu pro islámské finanční instituce (Accounting & auditing) **Organization for Islamic Financial institutions** (AAOIFI)¹⁶⁸, která vydává vlastní účetní standardy, ale i postupy výpočtu kapitálové přiměřenosti, které jsou speciálně upravené pro islámské finančníctví. Vychází z koncepce Basel II.

Mezinárodní islámská ratingová agentura (International Islamic Rating Agency IIR)¹⁶⁹, poskytuje i takzvaný „rating šarií“ a kvality¹⁷⁰. Tento rating hodnotí dodržování povinností a doporučení rady šarií“ a provádí dodatečné analýzy tak, aby zabránila případnému pochybení.

¹⁶⁸ <http://www.aaoifi.com>, 23.11.2014

¹⁶⁹ <http://www.iirating.com>, 23.11.2014

¹⁷⁰ http://www.iirating.com/def_sgr.asp, 23.11.2014

Výbor pro islámské finanční služby (Islamic financial service Board IFSB).¹⁷¹ Je vydavatelem mezinárodních regulačních standardů a směrnic pro posílení stability na islámských finančních trzích.

Centrum řízení likvidity (Liquidity management center LMC)¹⁷²

Aby islámské finanční instituce mohly lépe řídit likvidní riziko, nabízí toto centrum islámským finančním skupinám krátkodobé a střednědobé produkty v souladu s šarií'ou.

Důvody, proč je regulace islámského bankovníctví poněkud složitější, může být hned několik. Jedním z důvodů může být rozdíl mezi praxí a teorií islámského bankovníctví. Teoretické poznatky mají před praxí v tomto směru jistý náskok. Praxe je taková, že se potýká s institucionálními, legislativními a regulatorními omezeními ze strany států i mezinárodních organizací, které ovlivňují dění na světových finančních trzích.

Islámská banka do jisté míry nemůže vyhovět požadavkům regulace konvenčního bankovníctví. Výbor šarií'i nabízí jednotlivé produkty tak, aby vyhověly oběma stranám. Z pohledu konvenčního bankovníctví se může zdát nepochopitelné, že o strukturu bankovních produktů rozhodují islámští učenci, kteří nemusí splňovat podmínku vzdělání v bankovním sektoru. Jsou schopni reagovat a vyložit pravidla vyplývající z pramenů islámského práva.

11 Komparace islámského a konvenčního bankovníctví

V předchozích kapitolách jsme definovali principy fungování islámských bank. Specialisté na islámské finančníctví zastávají názor, že islámský bankovní systém je proti tradičnímu komerčnímu bankovníctví etičtější. Zaměříme-li se na rozdíly mezi komerčními a islámskými bankami, nalezneme i řadu shodných prvků a můžeme tedy konstatovat, že oba typy finančních institucí fungují na podobných principech. Oba systémy mají ale také výrazné rozdíly, které jsou vypsány v následující tabulce.

¹⁷¹<http://www.ifsfb.org>, 23.11.2014

¹⁷²<http://www.lmc Bahrain.com/role.asp>, 23.11.2014

Tabulka č. 4: Rozdíly mezi islámskou a komerční bankou

Islámské bankovníctví	Komerční bankovníctví
Je založeno na islámském právu šaría.	Není založeno na žádném náboženském právu. Je založeno na generování maximálního zisku.
Platí zákaz úroku při poskytování i půjčování peněz.	Úrok je běžně používán, tvoří významnou část zisku.
Existence tzv. profit- and –loss sharing (princip podílnictví).	Neexistence tzv. profit-and-loss sharing (princip podílnictví).
Banka vystupuje jako partner.	Banka nevystupuje jako partner.
Investice musí být v souladu s principy šaría.	Investice jsou téměř bez omezení.
Spekulativní operace jsou zakázány.	Spekulativní operace jsou povoleny.
Banky jsou kontrolovány CB, jinými autoritami a radou šaría.	Banky jsou kontrolovány CB, jinými autoritami. Není zde žádný dohled náboženskou radou.
Banky povinně přispívají tzv. náboženskou daň (zakát), která je používána na charitu.	Banky nejsou povinny přispívat na charitu.
Penalizace za pozdní splacení jsou zakázány. Pokud jsou přesto vymáhány musí směřovat na charitu.	Za pozdní zaplacení jsou poplatky běžně účtovány.

Zdroj: <http://www.learnislamicfinance.com/>

Klíčovou odlišností mezi islámským a konvenčním finančnictvím je rozdílná filozofie v poskytování bankovních služeb a produktů. Rozdíly nenajdeme ani tak v technických aspektech poskytování finančních služeb jako v samotné filozofii dané společnosti. Konvenční bankovní instituty se zaměřují na ekonomiku obchodních transakcí a jsou založeny na ziskových principech úvěru a úroku, islámský finančnictví klade důraz na etiku, morálku a sociální společnost. Islámské banky obchodují na základech islámského práva, sdílejí zisk a nejsou založeny na úroku.

Komerční a islámské bankovníctví mají rozdílné pohledy na hodnotu peněz. Z pohledu islámského práva peníze samy o sobě nenesou žádnou významnou hodnotu, jejich hodnota musí být vytvořena konkrétní činností nebo aktivitou. Dle principů islámského finančnictví platí pravidlo, že peníze nemohou tvořit další peníze, tyto typy obchodů a transakcí jsou islámským právem zakázány. Základním principem islámského finančnictví je poskytování bezúročných služeb. V praxi to znamená, že banky musí kromě generování zisku také sdílet rizika. V islámském finančnictví je risk i zisk sdílen jak klientem, tak bankou. Tento princip má zajistit, aby nebyla zvýhodněna nebo naopak znevýhodněna jedna obchodní strana na úkor druhé.

V konvenčních bankách klient hradí úrok a banka generuje zisk z těchto transakcí. Banka nemusí vyvíjet žádné aktivity k zisku obchodního záměru a tím pádem nenesení žádné riziko. Velmi diskutován je i fakt, že konvenční banky profitují ze zpožděných plateb svých klientů, neboť jim to zajišťuje další zisky z úroků.

Problémem a velkým negativem pro islámské banky je skutečnost, že jsou nuceny disponovat podrobnými údaji a vědomostmi ke každému realizovanému projektu, který financují a musí správně vyhodnotit případná rizika. Konvenční banky se tímto vůbec zabývat nemusí.

Dalším významným rozdílem obou typů bankovníctví je bankovní dohled. Na komerční banky dohlíží centrální banka jako regulátor. Islámské finanční instituce podléhají kontrole jak centrální banky, tak náboženskému výboru, který patří mezi nejvyšší autoritu každé islámské banky. Tato komise je složená z odborníků na islámské právo a ekonomii. Skupina dohlíží na to, aby všechny poskytnuté finanční služby a produkty byly v souladu s islámským právem šari'a a je oprávněna vydávat fatwy týkající se nejrůznějších záležitostí banky, zaměřuje se i na marketing a inovaci produktů.

12 Konkurenceschopnost islámského bankovníctví

Islámské bankovníctví dokázalo za svou relativně krátkou existenci dynamický růst, ale s novým typem obchodování na finančním trhu se vyskytla také řada problémů, které je nutné řešit pro další úspěšný vývoj tohoto bankovního systému a pro jeho konkurenceschopnost. Podle mnoha finančních analytiků je hlavním problémem nejednotnost výkladu islámského práva. Názorným příkladem je rozdíl mezi konzervativním Blízkým východem a liberálnější Malajsii.

Některé oblasti islámského finančníctví jsou již více standardizovány, např. repooperace a zajišťovací instrumenty. Existuje ovšem řada finančních instrumentů, u kterých je nutné vyjasnit detailní podmínky obchodování. Mezi problematické finanční obchody patří např. islámské zajišťovací fondy, dluhopisy sukuk a islámské strukturované produkty.¹⁷³ Kritika vychází ze skutečnosti, že většina emitovaných sukuk dluhopisů je založena na

¹⁷³MAHLKNECHT, Michael. *Islamic Finance: Einführung in Theorie und Praxis*. Vyd. 2. Weinheim: WILEY-VCH Verlag GmbH&CO KGaA. 2008. ISBN 978-3-527-50389-6.

operacích idžara, ve kterých se stanoven pevný výnos. Bankám je doporučováno zvětšení podílu sukkuk založených na technikách murábaha a mušáraka. U tohoto typu obchodů je výnos přímo závislý na výnosech, které plynou z investičního projektu.

V dnešní praxi islámských bank je 70–80 % všech finančních obchodů prováděno na základě techniky murábaha, která je považována za pouhé formální vyhovění zákazu ribá. Tyto obchody jsou pro banky velmi finančně nákladné, musí disponovat řadou odborníků z různých oborů, a zároveň jsou pro banky rizikovým faktorem.

Dalším aspektem, je vývoj nových produktů islámských bank. Finanční instituce vytváří nové produkty nejen na základě kontinuity s šarí‘a, ale také pro to, aby byly atraktivní pro jejich klienty.¹⁷⁴

V posledních desetiletích se islámské finančnictví snaží přiblížit nabídce produktů konvenčních bank. Vývoj a inovace islámských produktů může přinést vyšší vlastní konkurenceschopnost islámského bankovníctví.¹⁷⁵

Proto je také podporován výzkum a vývoj v oblasti islámského finančnictví. Projekty mají přinést nové trendy, strategie a metody, jak mohou být stávající způsoby financování použity v tradičních islámských finančních operacích. Nové trhy se potýkají s nedostatkem kvalitních specialistů a finančních odborníků. Dalším prvkem, který výrazně ovlivňuje konkurenceschopnost islámských bank, je princip zákazu úroku. Úrok měl eliminovat negativní dopady inflace u vkladatelů i věřitelů. Pokud je úrok nahrazen neměnným fixním poplatkem nebo podílem na zisku stanoveným na dlouhé období, věřitel by prodělával v době, kdy se zvýší míra inflace. Toto riziko musí být zahrnuto do výše poplatku. Poplatek bude v tomto případě vyšší než pohyblivý úrok, pokud nedojde ke zvýšení inflace. Tato skutečnost může výrazně ovlivnit schopnost islámských bank konkurovat konvenčním bankám. Úrok také vyjadřuje různou hodnotu peněz v průběhu časového období. Tento model může dobře fungovat za předpokladu, že cenová hladina bude dlouhodobě stabilní.¹⁷⁶

Islámské banky jsou v nevýhodě i v oblasti krátkodobých finančních nástrojů, jelikož dosud neexistuje ekvivalent mezibankovního trhu v islámském systému, kde by banky mohly uložit jednodenní zásobu peněz nebo si půjčit pro uspokojení dočasných likvidních

¹⁷⁴WARDE,Ibrahim.*Islamic Finance in the Global Economy*.Vyd. 2. Edinburgh: Edinburgh University Press,2000.ISBN 0-7486-1216-5.

¹⁷⁵MAHLKNECHT,Michael.*Islamic Finance:Einführung in Theorie und Praxis*.Vyd.2.Weinheim:WILEY-VCH Verlag GmbH&CO KGaA. 2008. ISBN 978-3-527-50389-6.

¹⁷⁶MACHALA, Karel. Islámské bankovníctví prožívá rychlý rozvoj. *Bankovníctví*. 2009, roč. 16., č. 6. ISSN 1212-4273

potřeb.¹⁷⁷ Další důležitou otázkou k řešení je, jak organizovat vztahy mezi islámskými a konvenčními bankami, jak provádět operace na mezinárodním trhu. Řešením tohoto problému je tvorba finančních nástrojů, které jsou v souladu s islámskými pravidly a zároveň jsou přijatelné pro konvenční banky.¹⁷⁸

Důležitým aspektem pro další rozvoj islámského bankovníctví, a to zejména v nemuslimských zemích, je politická vůle k legislativním změnám, které jsou nutné pro vstup islámského bankovníctví do dané země.

13 Závěr

Islámské bankovníctví patří mezi globální finanční nástroje, které zaujaly investory nejen v islámských zemích, ale i mimo islámský svět. Islámské finančníctví je často nazýváno „etickým“ bankovníctvím. Tento typ obchodování na finančním trhu, který je založen na zcela odlišném principu, než jsme doposud znali. Potřebuje ještě „vyladění“ důležitých aspektů, aby si získal své místo na evropském finančním trhu. Přesto se již touto formou obchoduje v některých evropských finančních centrech např. v Londýně. Můžeme říci, že nabídka těchto produktů je omezena převážně na anglicky mluvící část muslimské populace, tato skutečnost souvisí s tím, že islámské finanční služby a produkty neoslovují muslimy, kteří žijí v jiných evropských státech. Muslimská komunita v Evropě má vzrůstající tendenci a můžeme předpokládat, že se počet obyvatel muslimské národnosti v následujících letech ještě zvýší. Důvodem tohoto předpokladu je vleklá válka v Sýrii a nepokoje v islámském světě.

Islámské bankovníctví v Evropě je často prezentováno jako možná „alternativa“ ke konvenčnímu bankovníctví. Pokud se má stát alternativou k evropskému bankovníctví, jak jej známe dnes, musí obstát v nelehkém konkurenčním prostředí neislámských bank. Překážky v pronikání na evropský trh jsou v tomto směru i legislativní. Otázkou zůstává, zda by komerční banky byly připraveny zvládnout v náležitě odborné kvalitě konkrétní specifické dovednosti a činnosti jako je např.: správa peněžních fondů, role investora,

¹⁷⁷MAITAH, Mansoor. Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-608-0.

¹⁷⁸MAITAH, Mansoor. Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu, Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-608-0.

poradce, odborníka na účetnictví, daně atd., které financování formou mudáráby a mušáraky předpokládá.¹⁷⁹

Dalším problémem by mohla být nedostatečná standardizace v oblasti islámských financí. Veškerá kontrola nad procesem schvalování produktů závisí na rozhodnutí výboru šarí'a. Často dochází k tomu, že se jednotlivé komise svým názorem na poskytnutí konkrétní služby liší. Způsob schvalování je časově i finančně velmi náročný a vyžaduje i odborné personální zajištění. V dnešní době je i na nově vznikajících muslimských trzích nedostatek učenců šarí'a. S nedostatkem specializovaných odborníků se potýká islámský finanční trh celé Evropy. Např. Velká Británie má problém s nedostatkem kvalitních zaměstnanců na všech úrovních řízení. Zásadní problémem je obsazení pozic v oblasti středního managementu a obsazení komise šarí'a. Velké Británii již má i vysoké školy, které se na islámské finančnictví specializují. V ostatních evropských státech v podstatě neexistuje možnost vzdělávat se v oblasti islámského bankovníctví. Výsledkem je již zmíněný nedostatek kvalifikovaných odborníků v tomto oboru.

Jako další nedostatek je možné chápat i skutečnost, že islámské bankovníctví je na finančním trhu relativně nový business. Někteří finanční analytici tvrdí, že ještě nebyla rozpoznána veškerá rizika, která mohou souviset s poskytováním islámských služeb a produktů a investorům je doporučována obezřetnost v tomto typu obchodů.

Islámské banky ale nemohou zatím nabídnout klientům takové služby a produkty jako konvenční banky. Islámské bankovníctví po dlouhou dobu pouze upravovalo konvenční produkty tak, aby byly v souladu s islámským právem. Tvorba a inovace vlastních finančních produktů může islámskému bankovníctví napomoci k získání klientů i z řad nemuslimů.

Je nutné říci, že na trhu již existují finanční produkty islámského bankovníctví, které zaujaly nemuslimské klienty. Například sukkuk dluhopisy jsou prvním islámským finančním produktem, kterému se podařilo výrazně prosadit na finančním trhu. Otázkou zůstává, jaký bude vývoj islámského finančnictví a jestli se bude podobný úspěch dalších finančních produktů opakovat.

Shrneme-li nástroje hojně využívané v islámském finančním systému, lze říci, že se jedná o finanční nástroje zejména krátkodobějšího charakteru – asi 95 % finančních prostředků je

¹⁷⁹WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1 str. 105.

investováno v islámských finančních institucích krátkodobě a finanční analýzy ukazují, že v islámských finančních institucích je asi o 40 % více likvidity než v tradičních finančních institucích, což představuje velké investiční příležitosti na finančních trzích. Jelikož není ještě islámské finančnictví ve světě natolik rozšířeno, existuje nedostatek odborníků v oblasti islámských financí.

Podstatnou skutečností, kterou nelze islámskému finančnictví vytknout je, že islámské země odkud islámské finančnictví pochází, jsou vlastníky rozsáhlých finančních zdrojů a také disponují obrovským množstvím nerostných surovin. Mají tedy na finančních trzích velké výhody. Pokud je poté navíc povoleno obchodování na základě islámského práva šari'á obchodování specifickým institucím na světových trzích, jmenujme například povolení státním islámským fondům k obchodování na americké burze, dále například převzetí většinového podílu koncernu Citigroup islámskými zeměmi v roce 2007, je více než zřejmé, že lze očekávat další budoucí rozvoj obchodů na finančních trzích ze strany islámských zemí dle jejich pravidel.

Hlavním cílem diplomové práce bylo popsat na jakých principech je založeno a jak funguje islámské bankovníctví. Mým úkolem bylo představit poměrně obsáhlou problematiku islámského práva v oblasti finančních služeb a produktů. Práce se zabývá charakteristikou základních principů islámského bankovníctví a popisuje jednotlivé produkty islámského bankovníctví. Hlavní myšlenkou, která vychází z Koránu je zákaz úroku (ribá). Ribá je hlavním předpokladem, který musí být splněn u všech nabízených produktů islámských finančních služeb. Mimo ribá patří do kategorie zakázaných obchodů rovněž produkty, které obsahují prvky gharar a maysir.

Jsou zde detailně charakterizovány jednotlivé produkty islámského finančnictví, které vycházejí z islámského práva šari'á. Produkty jsou rozděleny dle technik financování do dvou skupin. První skupinu tvoří tzv. techniky sdílení zisku a ztrát - mušáraka a mudáraba. Mušáraka a mudáraba jsou základními produkty, kterými islámské banky deklarují svou odlišnost od konvenčních bank. Druhou skupinu tvoří produkty na bázi přírážkové techniky. Mezi tyto techniky patří: murábaha, idžara, sukkúk, istima, salam a qard hasan. Produkty islámského bankovníctví nejsou omezeny jen pro muslimskou klientelu, využít je může v podstatě kdokoliv. O produkty islámského finančnictví se nezajímají pouze

muslimové, ale jsou atraktivní i pro podnikatele a uživatele z řad široké veřejnosti a v neposlední řadě začínají být vyhledávány světovými investory.

Dalším cílem mé diplomové práce bylo popsat situaci islámského bankovníctví v zemích EU a zanalyzovat islámské finanční instituce, které zde nabízejí své služby. Islámské banky rozvíjejí svou činnost v zemích jako je Velká Británie, Švýcarsko, Francie, Německo. Své služby nabízejí jak muslimům, kteří v těchto zemích žijí, tak i nemuslimům, kteří mají zájem o bankovní produkty fungující na etických principech.

Islámské finančníctví a jeho nové produkty jsou často zmiňovány v souvislosti s ekonomickou krizí, která zasáhla Ameriku a Evropu v roce 2008. Můžeme říci, že k úspěšnému rozvoji islámského bankovníctví v zemích EU přispěla právě tato krize. Dle průzkumů měly islámské banky v době finanční krize v USA a Evropě prokazatelně nižší ztráty, než banky komerční. Mezinárodní měnový fond zveřejnil v roce 2012 studii, která dokázala větší stabilitu a pružnost islámských finančních institucí ve vztahu k ekonomické krizi.

Budoucnost islámského bankovníctví lze spatřovat především jako alternativní řešení pro muslimské klienty, kteří upřednostňují morální stránku obchodování před výnosem. Může být alternativou pro nemuslimské investory, kteří islámské investiční produkty shledávají bezpečnější a rentabilnější než konkurenční produkty komerčních bank i s ohledem na vývoj na světových finančních trzích. Islámské bankovníctví ovlivní budoucí vývoj v muslimských zemích a světová důvěra k islámu.

14 Glosář pojmů

Ája – označení verše v Koránu

Alláh – islámský bůh

Gharar – nejistota, spekulace

Hadždž – pouť do Mekky

Idžra – leasingová smlouva

Islám – náboženství založené na učení proroka Muhammeda

Istisna – smlouva o výrobě Maysir – hazard

Múdaraba – smlouva, kde jedna strana svěří své prostředky a druhá strana know-how

Mudárib – manažer nebo podnikatel v múdaraba projektu

Murábaha – nákup s odloženou splatností

Mušáraka – smlouva, ve které dva nebo více partnerů spojí finance za účelem provedení investice

Muslim – vyznavač islámu

Medína – město v západní části Saúdské Arábie

Mekka – město v západní části Saúdské Arábie rodiště Muhammada

Muhammad – prorok v islámu

Quard hasan – dobročinný úvěr (neúročený)

Korán – svatá kniha muslimů

Rab bal-mal – majitel kapitálu nebo investor při uzavření smlouvy mudáraba

Ribá – úrok a lichva

Salát – rituální modlitba

Sawn – půst z náboženských důvodů

Sukkuk – volně obchodovatelný islámský certifikát

Suna – zdroj informací o zvycích proroka Muhammada

Súra – kapitola koránu

Šaháda – vyznání víry

Šaría – islámské náboženské právo, odvození z koránu a Sur

Takeful – islámské pojištění

Zakát – náboženská daň nebo dávání almužny

15 Literatura

Tištěné zdroje:

AL-NABHÁN, M. F. *Madhal lil-tašríc al-islámí*, Kuwait: Wakálat al-Matbú at, 1997.

BERGMAN Daniel K. *Islamic Banking: Ein Studienhandbuch*. 1.vyd. Norderstedt: Books on Demand GmbH, 2008. 150 s. ISBN 978-3-8334-8974-7.

ISLÁM. *Encyklopedie Britannica.nakl.JOTA* , s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7217-628-1.

ISLÁM.*Malá moderní encyklopedie*.Brno KMa s.r.o., 2007.ISBN 978-80-7309-499-7.

JEŽOVÁ Michaela, *Současný Blízky východ*, Barrister Principal, o.s., 2011, ISBN 978-80-87474-45-7.

KAMALI, M. H. *Principles of Islamic Jurisprudence*. Cambridge: Islamic Texts Society, 1991.

KARASIK,T.a kol. *Islamic Finance in a Global Context.opportunities and Challenges*. *Chicago Journal of International Law*, 2007, roč.7,č.2,str. 379-96, ISBN 1529-0816

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty Islámu*. 5.vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7021-925-6.

KŘIKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš a MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. Pyramida ISBN 80-7038-012-8.

MAHLKNECHT,Michael, *Islamic Finance: Einführung in Theorie und Praxis*.2.vyd.Weinheim: WILEY-VCH Verlag GmbH &Co KGaA, 2008. 326 s. ISBN 978-3-527-50389-6.

MACHALA, Karel. *Islámské bankovníctví prožívá rychlý rozvoj*. *Bankovníctví*. 2009, roč. 16., č. 6. ISSN 1212-4273.

MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*, 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011b. 160 s. ISBN 978-80-7357-608-0.

MAITAH, Mansoor. *Politická a ekonomická kultura islámu na Blízkém východě*, 1.vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011a. 212 s. ISBN 978-80-7357-589-2.

RAMADAN, S. *Das islamische Recht. Theorie und Praxis*. 2. vydání. Marburg: Muslim Studenten Vereinigung in Deutschland e.V., 1996.

VENATDOS, Angelo M. *Islamic Banking and Finance in South-East Asia: Its Development and Future*, 2 vyd. Singapore: World Scientific Publishing Co. Ptc. Ltd., 2006. 259s. ISBN 981-256-152-8.

WARDE, Ibrahim. *Islamic Finance in the Global Economy*, 2. vyd. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000. 267s. ISBN 0-7486-1216-5.

WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2001. ISBN 80-86149-33-1.

Elektronické zdroje:

AAOIFI. *AAOIFI* [online]. 2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z:

<http://www.aaofii.com/en/about-aaofii/about-aaofii.html>

Alvi, Ijlal. Prospects of Islamic Finance in Pakistan [online]. International Islamic Financial Market, September. 2014. [cit. 2014-11-28]. Dostupný na

<http://www.iifm.net/media/PDF/presentation/Prospects-Islamic-Banking.pdf>

Bashar, K. M. R.; Omar Habibullah Khan. Growth and Prospects in Singapore [online]. U21 Global Graduate School, Singapur, June 2014. [cit. 2014-09-11]. Dostupný na <http://www.u21global.com/PartnerAdmin/ViewContent?module=DOCUMENTLIBRARY&oid=157438>

El-Gamal, M.A.: *An Economic explication of the prohibition of riba in classical islamic jurisprudence*; 2001 El-Qorchi, Mohammed. The Hawala System [online]. IMF, December 2014. [cit. 2014-26-12]. Dostupný na

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/12/elqorchi.htm>

<http://annualreport.deutschebank.com/2007/ar/stakeholders/clients/corporateinvestmentbank/globaltransactionbanking.html?dbiquery=1%A3sukuk>, 15.1.2015, 17:45

<http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20110707064943>, 22.11.2014

International Islamic Centre for Reconciliation and Commercial Arbitration. *IICRA* [online]. 2015 [cit. 2015-01-23]. Dostupné z: <http://iicra.com/>

Islámské bankovníctví je budoucností Evropy. *FCOworld* [online]. 23.1.2015, 12:34.

Dostupné z: <http://cfoworld.cz/trendy/islamske-bankovnictvi-je-budoucnosti-evropy-1745>.

Islamic Financial Services Board. *IFSB* [online]. 2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.ifsb.org/>

Islamic Development Bank Group. *IDB* [online]. 2014 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.isdb.org/irj/portal/anonymous>

Naziruddin Mokhtar, Al-Habshi. Efficiency of Islamic Banking in Malaysia: Stochastic frontier [online]. 27. 02. 2006. [cit. 2014-11-08]. Dostupný na <http://www.philadelphia.edu.jo/courses/Markets/Files/Markets/B300.pdf>

Počet lidí oficiálně se hlásících k islámu klesá. *IBRNO.cz* [online]. 2014 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://www.ibrno.cz/zajimavosti/42746-muslimove-se-v-cesku%20prestavaji-oficialne-hlasit-k-svemu-nabozenstvi.html>
<http://archive.arabnews.com/?page=6§ion=0&article=48589&d=19&m=7&y=2004>

Rifki, Ismal. Islamic Banking in Indonesia: Lesson Learned [online]. UNCTAD, April 2011. [cit. 2014-20-06]. Dostupné na http://www.unctad.org/sections/wcmu/docs/cImem3_3rd_Country_Paper_Indonesia.pdf

Ernst & Young's 2014 Islamic Funds & Investment Report, staženo 26.11.2014

DiMauro, Filippo, et al., Islamic Finance in Europe, Occasional paper series no.146, 25.6.2014

Siddiqi, Mohammad Nejatullah. Lecture 2: Recent History of Islamic Banking and Finance and Lecture 3: Problems and Prospects of Islamic Banking and Finance [online]. 2001. [cit. 2014-28-12]. Dostupné na <http://www.siddiqi.com/mns/>

Směrnice evropského parlamentu a rady 2014/48/ES. *Eur-lex.europa.eu* [online].

2014 [cit. 2014-15-12]. Dostupné z:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2014:177:0001:0001:CS:PDF>

Strawson, J., *Encountering islamic law*, internet, www.findlaw.com, 20.12.2014, 21:40

Tariq, Ali Arsalan. Managing Financial Risk of Sukuk Structures [online]. September 2014. [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné na <http://kantakji.com/fiqh/Files/Markets/c86.pdf>

Vandrovec Davidk; Tinkl, Karel. Katar zakázal konvečním bankám islámské finančníctví [online]. Mediafax, 2011. [cit. 2014-19-09] Dostupné na <http://www.mediafax.cz/ekonomika/3168084-Katar-zakazal-konvencnim-bankam-islamske-financnictvi>

Wilson, Rodney. The development of Islamic finance in the GCC [online]. LSE, May 2009. [cit. 2014-12-12]. Dostupné na <http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/kuwait/documents/Wilson.pdf>

World's Best Islamic Financial Institutions. *Global Islamic Finance* [online]. 2014 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z: <http://www.gfmag.com/tools/best-banks/12474-worlds-best-islamic-financial-institutions-2014.html#axzz2uRdu2FsA>

Webové stránky bank a organizací:

www.sukuk.me – Poskytovatel informací o Sukuk a údaje o trhu se Sukuk

www.hsbcamanah.com – HSBC Amanah

www.islamic-banking.com – Islamic Banking and Islamic Insurance

www.learnislamicfinance.com – AIMS – Institute of Islamic Finance

www.almuthanna-ins.com - Al-Muthanna Takaful Insurance Co.

www.imf.org – International Monetary Fund

www.kfh.com – Kuwait Finance House

www.universityislamicfinancial.com - University Islamic Financial Co.

www.islamic-bank.com – Islamic Bank of Britain

www.islamicfinanceasia.com – Islamic Finance News

16 Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 2: Rozdíly mezi Mušarakou a Mudárabou.....	39
Tabulka č. 2: Zjednodušená rozvaha islámské banky.....	51
Tabulka č. 3: Systém Hawala.....	53
Tabulka č. 4: Rozdíly mezi islámskou a komerční bankou.....	83
Graf č. 1: Emise Sukuk v mld. USD.....	48
Graf č.2. : Vývoj islámských finančních aktiv ve světě (v mld. USD).....	55
Graf.č. 3 : Složení světových islámských finančních aktiv v roce 2012 (v %).....	56
Graf č.4.: Podíl jednotlivých zemí na světových islámských bankovních aktivech v roce 2012 (v %).....	60
Graf č. 5: Islámské banky v euroatlantických zemích.....	76